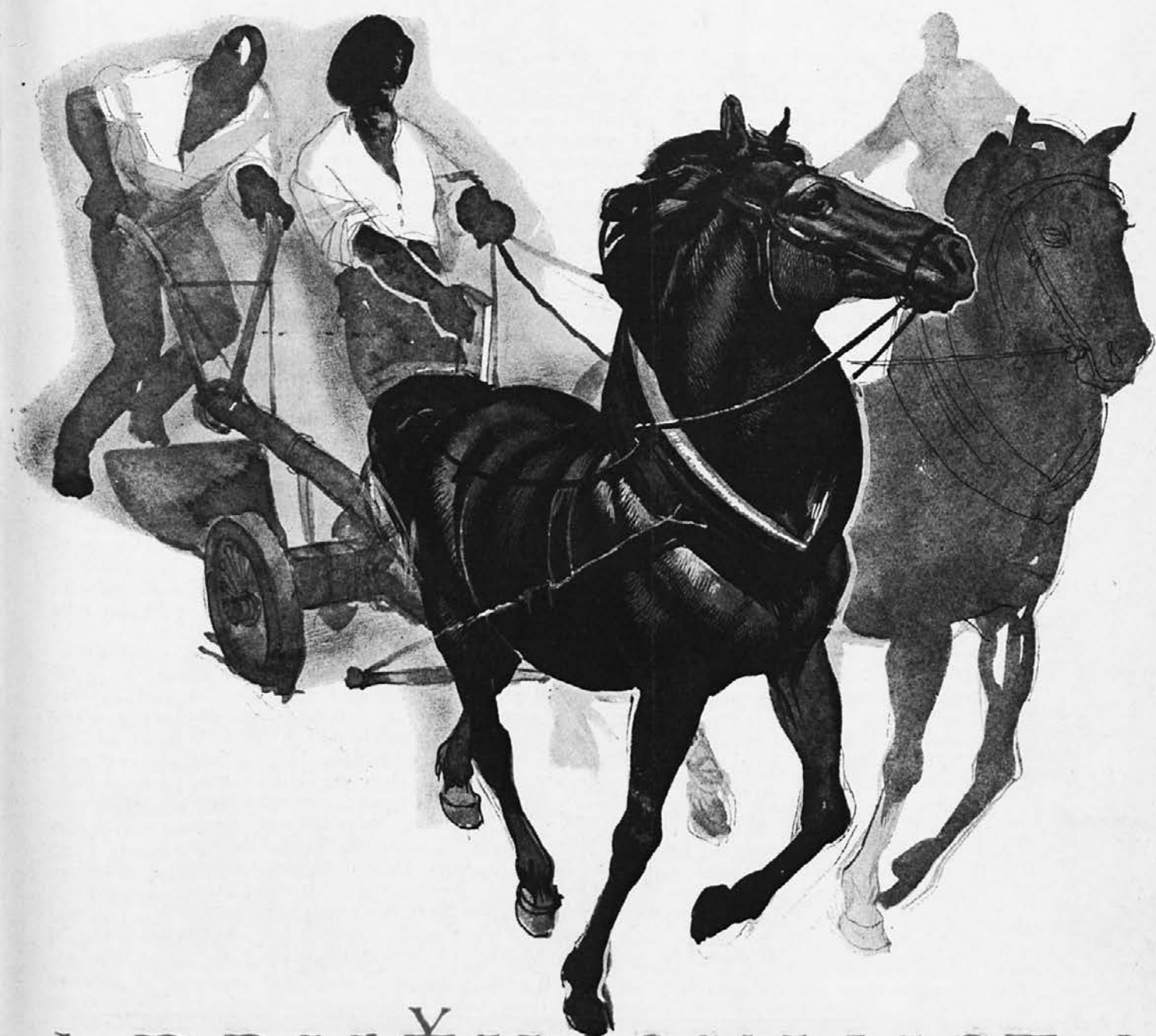

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI
MLADIKA

† DRUŽINSKI LIST †
† S † P O D O B A M I †

XIV · LETO · 1933 · ŠTEVILKA 3 †

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84,—, s krojno prilogo vred Din 100,—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42,—) in četrtletno (Din 21,—).

V inozemstvu stane Din 100,—, s krojno prilogo Din 116,—; v Ameriki dol. 2,—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladike v Celju.** — Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **F. S. Finžgar**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolzejska 1, ali: **Mladika**, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik **Josip Novak** v št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

N A Š E S L I K E

Ta številka je posvečena v sliki in besedi največji bolečini sedanjega časa — brezposelnosti. O Sedejevih pretresljivih slikah berete v »Pisanem polju«. — »Postoj, popotnik, in premisli!« Tako bi lahko rekli ob vsaki risbi, ki razgalja pred nami obraz izvrženih, opljuvanih, bednih. Ob tej priliki pa moramo opozoriti tudi na zaglavja v letošnji Mladiki. Vprašali so namreč nekateri, kaj naj pomenijo ti žalostni obrazi v zaglavjih Mladike? »K r i z o!« bi odgovoril vsem tem slikar Pengov, ki je opremil letos Mladiko z risbami (ovoj in zaglavja). Poglejte, prosim, prvo zaglavje! Od leve na desno. Kladivo počiva v rokah moža, ki nemo kriči: Dajte nam dela, dela, dela! Lačni so: žena, otroci, mati... Ob njem joka obupana žena, ki ji mož ne more zaslužiti, a sama ne more ustreči otrokom, ki prosijo: Mama, kruha, kruha! Poleg te žene si podpira berač glavo in premišlja, kam bi jo mahnil, da potrka za dar božji. Koliko trdih besedi mu je že zabelilo skromen dar! Mrk in trd je, vase pogreznjen, ker zbičan od usode. V osredju pa so matere z otroki, ki jih pritiskajo na suhe prsi, v katerih ni hrane, da bi jih potešile. Ob tej bridkosti pa dviga čašo vagabund, obupanec, ki ga je življenje pritiralo do edine omame — do alkohola. V desnem kotu slike stiska rudar kramp. Rad bi udaril, kopal, pa mu ne dajo. V gladu čaka. Žena se naslanja nanj, trpi in ga sama vsa strta miri. — V »Pisano polje« potujejo romarji. Oči jim zró v nedogledne daljave, hrepeneče iščejo boljših dni. Kje so? Zvezde, ki ste kazale pot k Odršeniku Kraljem, pokažite jo še nam! — V »Družini« dvigata oče in mati sinčka — vsa zaskrbljena: Kaj bo s teboj, dete? Kakšna dru tvoja pot skozi vihar sveta? — In celó lutke v »Šalah« buljijo preplašene v svet. Ali ne govoré vsi ti obrazi eno samo grozno besedo: Kriza!? Kriza telesna in dušna!

V S E B I N A M A R Č N E Š T E V I L K E

Brez dela (Jože Pogačnik) * LEPOSLOVNI SPISI: Čez steno, V—VI (Ivan Bučer) Pod mostovi (Bogomir Magajna) // Ljubezen in dolžnost, III (Paul Acker - J. Kotnik) PESMI: Molitev (Marija Brezar) // Ob zibelki (Zagorjan) // Moja zvezdica (France Arnšek) // Predpomladni motiv (Vinko Žitnik) * POLJUDNI SPISI: Drejče (Bogdan Kazak) // Kje smo s cerkvenim slikarstvom (France Stelè) // Slovanske prestolnice: Beograd (J. Šedivý) // Iz anatomije: O vsiljeni prebavi (dr. Janez Plečnik) * PISANO POLJE: Umetnost naših dni (K. Dobida) / Narodno gledališče v Ljubljani (J. P.) / Nove knjige * DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) Kako si starinsko kuhinjo sodobno uredimo (Š. H.) / Zemeljske bakterije in rodovitnost zemlje (H.) / Kuharica (M. R.) * ZA KRATEK ČAS: Novi reki (Anton Hribar) / Čarodejev koticček in zabavne igre / Grafolog (Janez Oblak) / Uganke * SLIKE: Maksim Sedej: Mrtvo dete; Invalid prodaja časopise; Berač; Kruha ni; Dela ni; Slepec; S polja; Lastni portret; Vinjeta // Cerkevna slikarska dela: Slike Kristusovega trpljenja v prezbiteriju podružnice sv. Duha v Slovenjem Gradcu; Smrt sv. Martina v prezbiteriju župne cerkve na Bledu; Beg v Egipt v ladji romarske cerkve na Sv. Višarjah / K članku Slovanske prestolnice: Iz starega Beograda; Beograjska trdnjava, spremenjena v park

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: **Upravi Mladike, Celje.** — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 130 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930, 1931 in 1932 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja v Celju (Jožef Zeichen, Celje). Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

BREZ DELA

(Pridiga zame in za vas.)

Tale številka našega lista govori v besedi in sliki o brezposelnosti, ki nas razjeda kakor gobavost — je kakor nevarni gnojni tvor, ki nam hoče skvariti vso kri in pritirati evropsko kulturo na smrtno posteljo.

Zares, otročje bi bilo danes še meniti, da je brezposelnost potekla le iz današnje gmotne stiske. Gospodarska stiska je sicer v resnici le jetični in nezakonski otrok pijanega kapitalizma in prerodovitne sužnje proizvodnje, toda biti brez dela pomeni danes vse več kakor biti brez zaslužka, brez kruha, strehe in čele obleke. Pač je gmotna stiska strašna, kajti zajela je vse sloje, izobražene prav tako kakor delavske; a ni še vse gorjé, če mora na primer mlad umetnik pri nas — poznam ga — ostajati čez dan v postelji, da mu roka pri risanju od mraza ne otrpne, ko ni drvá, da bi si zakuril pečico...

Brezdelje je léglo vsega hudega, pa naj bo prostovoljno — lenoba, ali prisiljeno — brezposelnost. Ta duševni razvoj vsega hudega v človeku brez dela si ni težko razložiti. Vsemu našemu življenju dajejo vsebino in smisel le veliki smotri, velike ideje. Človek, ki ciljev nima več, ampak živi le v stalni, mučni zavezi, da je na svetu in v družbi povsem odveč, zgubi svoj življenski smisel. V brezposelnih ni volje, vdajajo se golemu slučaju, ves svet in tudi Bog jim zagrení, sčasoma povsem otopé. V takem razpoloženju pa zlahka prevlada v človeku zgolj živalska plat.

Tako se brezposelni začno vdajati uživanju in popivanju. V marsikateri baraki živé dan, dva po prejeti podpori kar razsipno. Mnogi so si v trdi zimi izprosili obleke, potem jo poprodali in — pili, da se omamijo in pozabijo. Tudi groba ljubezen divje poganja med brezposelniki. Število porok se zaradi brezdelja ni skrčilo, temveč je še naraslo. Prazna nada, da dva laže nosita isto težo, prazno zanašanje na sodruga, da bo skrbel ali prosjačil za dva, množi število predpusnih oklicev iz brezposelnih vrst. Laž in tatvina sta tej ubiti množici skoraj prazna pojma, zločini veljajo le za slabost. »Prosim za dinar, samo za kruh,« je upala poprositi sredi ceste — hišna posestnica. Sirota, stalna prosjakinja, je istočasno — zidala vilo.

Te duhovne strahote, ki se koté iz brezposelnosti, so za družbo toliko usodnejše od zgolj gmotne bede, kolikor večje važnosti za posameznika in za družbo je zdravje duha od zdravja udov. Ta duhovna stiska obuja dolžnost duhovnega usmiljenja, ki je pač prav tako potrebno kakor telesna pomoč. Množica brezposelnih postaja pač brezdušna gmota brez lastne volje in pojde za prvim vabečim prerokom, najrajši za kričavim prevratnikom z velikimi obljubami...

Pa rod onih, ki delo še imajo? O kako pristranske in krivične so često naše sodbe o množicah brez dela; ne obsodbe, le umevajoče usmiljenje zaslužijo ti izobčenci človeške družbe. Brez dvoma sodi krivično, kdor sodi o vseh brezposelnih enako. So, ki so sami opustili delo, ker tako laže živé, in so, ki so jih pogнали, da so bili siloma izročeni zakonu duševnega propada. Brez konca je razlik med njimi, razlik v bedi sami, razlik v duhovni blodnji in zlasti razlik v krivdi, kjer ta sploh je. Kdo si torej, ki sodiš?

In slednjič, kaj bomo rekli o tej bolečini naših dni, če jo gledamo z večnostnih vidikov? Morda smemo reči tole:

Zasovražili so sodobni pogani telesno delo, ogibali so se ga in bežali s kmetov v tovarne, potem v mesta in šole; vseh del Sodnik pa jih je v istem kaznoval: vzal jim je celó priliko za delo. Delati niso hoteli, zdaj delati niti ne morejo...

Vso družbo zadeva brezposelnost, tudi nje, ki še delajo; težka dolžnost dobrodelnosti leži na nas. Zdi se, da Gospod vekóv siloma zahteva v tej ljubezni do bednih zadoščenja za veliko sovraštvo svetovnega klanja in naše dobe sploh, zadoščenja za vnebovpijoče krivice tistih, ki so iz krvavih žuljev nedolžnih obogateli, zadoščenja od poganskih držav, ki so morale in sovražile, da z javno, ljubečo skrbjo popravijo krivico in se zavedó znova svoje naloge: podrediti se Bogu in skrbeti za občni blagor.

Ljudje so zakrivili brezposelnost, Bog pa jo je porabil za šibo, prav tako kakor v davnih vekovih kuge, lakote, točo in kobilice, Hune in Turke: da nas siloma vrne k sebi...

V tako usodo smo rojeni. Nositi jo moramo, ker si časa svojega življenja voliti ne moremo. In saj je lepa, vprav zato, ker je težka! Da bi le prepoznali čase obiskanja!

Jože Pogačnik.

Č E Z S T E N O

Ivan Bučer

V.

Brata sta pisala, da prideta danes z opoldanskim vlakom.

Dana se je napravljala in zato je bilo vse v neredu. Gotovo desetkrat je tekla k Mandičevi povedat ali povprašat to in ono. Prav tako Mandičeva k Dani. Treba si je bilo priskrbeti toliko reči! Vsaka malenkost je važna, da je ne pozabi. Tole pa morda ni neobhodno potrebno? Čim manj reči, tem lažji bo nahrbtnik! Pa je predevala in premetavala, spraševala in se posvetovala zdaj z Mandičevo, zdaj s služkinjo; naposled se je lotila celó Žina, ki ji je pa odvrnil, da ga take reči ne zanimajo. Sicer pa, kakor si bo postlala, tako bo ležala. Če bi hotela imeti vse, bo težko, če pa hoče prazen nahrbtnik, bo še teže.

Naposled je bila stvar le nekako v redu. Napet, siv nahrbtnik je bil na stolu, poleg so stale rjave, pravkar namazane vezanke. Močne hlače, krilo na gumbe, zelena robaška, volnena jopica in pelerina — vse je bilo položeno čez stolovo naslanjalo.

Hvala Bogu, zdaj je vse v redu! Ali bi se že napravila? Pol desetih je šele. Prezgodaj je. Stopila je spet k Mandičevi.

Ta je bila tudi vsa v pripravah. Ko je Dana vstopila, je pravkar stala sredi sobe pred odprtim nahrbtnikom in predevala iz roke v roko kompas. Ni se mogla odločiti, ali bi ga vzela s seboj ali ne. Dana ji je odsvetovala, saj ga vendar ne bo treba. Ne gredó na Himalajo in ni treba takih priprav. Lahko ji je bilo govoriti, ko je imela vse v redu! Bivša vzgojiteljica je bila sitna, pa se je Dana vrnila v svojo sobo.

Kam naj se dene ta čas? Stopila je k oknu. Skrbelo jo je, kakšno bo vreme. Zadnje dni je bilo zelo lepo. Kaže, da se bo držalo. Le za Črnim vrhom se je plazil samotni oblak, ki pa ni napovedoval ničesar hudega.

Ah, to čakanje in pričakovanje! Še neskončni dve uri je do prihoda vlaka. Sedla je na blazinjak in vzela v roke knjigo. Ničesar ni dojela, kar je čitala. Besede so bile prazne. Misel ji je begala. Odložila je knjigo in se vrgla čez blazine. Zastrmela je v točko na stropu.

Zalotila se je pri misli, kje se zdajle nahajata brata? Zjutraj sta odšla na vlak. Družno so udarjale okovanke po trdem tlaku. Pavle je šel kupit vozna listka, gotovo je šel Pavle. Prepričana je bila o tem. Janez je pa stal in gledal ljudi, ljudje so pa gledali njega: zastavnega in močnega

fanta v rjavih hlačah in težkih okovankah. Pavle je kupoval vozna listka, cepin je obesil na levo roko in se je malo sklonil, da je videl skozi okence uradni obraz blagajničarke, ki je samogibno segla po listka in ju žigosala. Čisto natančno je videla tudi, kako sta šla na vlak.

Pavle in Janez! Ni ju mogla ločiti. Prišla bosta s širokim nasmehom, s pristrčno besedo. Srce ji je igralo ob tem. Potem bodo odšli skupaj med sive skale, nad strme prepade, stopali bodo na zasnežene vrhove. Tisoč lepot se bo nudilo njihovim očem. Onadva jo bosta varovala, vodila jo v višine, njuna volja bo razgrinjala naravo pred njenimi nogami. Česa se je bolj veselila: ali bratov ali planin? O, gotovo planin! Pa vendar se ji ne bi zdele ture v gore tako lepe, če ne bi bilo poleg nje navdušujočega Janeza in resnega, mehkega Pavleta.

»Pavle in Janez!« Nehote je dehnila te dve besedi. Čudno ji je bilo ob spominu na oba brata. Srce je iskalo in izbiralo, a si ni tega priznala. Ni ju mogla ločiti: ti na desno, ti na levo! Saj je vedela, da jo ljubita oba. Ženska, ki ji vlada srce, to takoj čuti, mora čutiti. Rada jo gledata! Ali je ni Pavle božal s pogledi, kadarkoli se je sešel z njo v Dubrovniku? In kaj ji je hotel povedati takrat med plesom na Lokrumu? In Janez?! Ko je stala pred njim, ko je dvignil njeno roko k ustnicam, ali niso njegove oči govorile več, kot bi mogle povedati besede? Dana je vedela, da jo ljubita. Vedela je tudi, da sama ljubi. Toda koga, koga?

Ni pa vedela, da ljubi oba.

Ob taki misli se je zgrozila. Ne, saj ni mogoče! A vendar! Ali je kaj razlike, če pomisli na enega ali drugega? O je, je! Pavletu bi bila sestra, mehka, vdana — kot je bil sam blag in dober. V Janeza bi se zagrizla, trpela bi in uživala. Pod njegovim prešernim smehom se je skrivalo nekaj silnega, nekaj, česar se je bala.

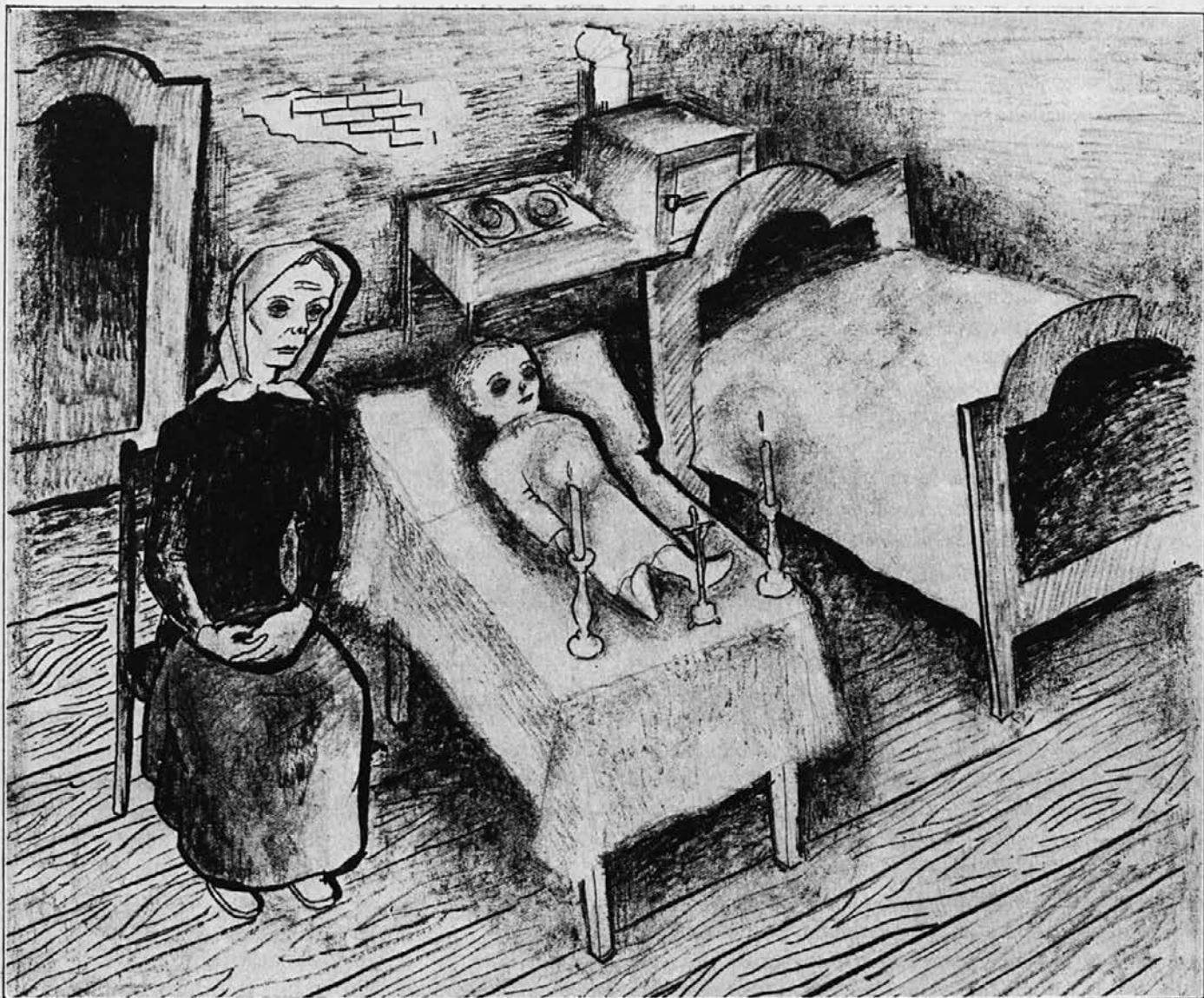
In če čuti in vé to, zakaj gre z njima v gore, v stran od družbe, ki jih vendarle loči kot nekaj plot? Svesta si je bila, da bo ta pregraja tam gori padla. Ali ni to nevarno? Se bo igrala z dvema dušama, ali bo zaigrala sebe?

Ne! Ne! Ne!

Verovala je, da se bo tam gori v čisti, božji naravi odločilo.

Pavle... Janez...

Grebla je v negotovost, da ji je onemogla misel. Zadnje doznanje jo je zbegalo, da bi se skoraj odpovedala izletu, pa jo je prebudil glasni žinov smeh iz sosedne sobe.

Maksim Sedej: Mrtvo dete. (Risba.)

Šalil se je z Mandičevo, ki se je že preoblekla v turistko. Ko je prišla Dana, jo je živahno pozval:

»Danica, doli bo treba, kava je na mizi.«

Čeprav ji je bilo malo neugodno po prejšnjem razglabljanju, vendar je odšla za bratom in vzgojiteljico v gostilniško sobo, kjer jo je pričakoval oče. Poskusila se mu je nasmehnuti in posrečilo se ji je.

Sedla je za mizo in izpila kavo. Obloženega kruha se ni doteknila. Oče jo je vprašal:

»Kako, da še nisi napravljena?«

»Dovolj je še časa!« Pogledala je na uro.

»Sicer bomo pa kosili tudi še v Kranjski gori.«

»Potem bo pa treba naročiti skupen obed,« je skrbel oče.

»Dobro bi bilo.«

»Prav. Za to bom že jaz poskrbel.«

Pogovor se je nato zasukal v drugo smer in Dana je kmalu vstala.

»Preobleči se moram, da ne boš samo ti strasila v turistovski obleki,« je dejala Mandičevi. »Očka, ali pojdeš z nami na kolodvor?«

Rad bi šel, samo včeraj je že obljubil neki družbici, da bo danes igral z njimi tenis. Tamle so in ga že pričakujejo. Saj se vidijo še pri kosilu.

Odšla je po stopnicah v svojo sobo. Bila je spet v veselem, nestrpnem pričakovanju brez težkih in morečih misli.

Ko je prišel Žino klicat, da bi odšli na kolodvor, in jo ugledal pred seboj v novi planinski opravi, je od občudovanja zaploskal:

»Kar zavidam Košakoma, da bosta imela tako spremljevalko! Podá se ti, zelo podá, nikoli več ne smeš obleči druge obleke!«

»Pojdi, pojdi, priliznjeneč!« Ugajalo ji je pa le, da jo hvali.

»Rečem ti, če bi ne bil tvoj brat, pa se na mestu zatreskam vate!«

»Boš!« mu je zagrozila.

»Vidiš, samo plesati ne boš mogla v teh čevljih!«

»Bom pa plezala.«

Bila je res ljubka v tej obleki. Njena polna, prijetna postava je prišla vse bolj do izraza, kot pa v tesnih modnih oblekah. Rjavi kodri so ji uhajali izpod čepice in bili so kakor lep okvir k še lepši sliki.

Skupno z Mandičevo so odšli na kolodvor. Tudi njo je morila nestrpnost. Čeprav se ji je že v Planici slabo obneslo, vendar je bila trdno odločena, da se poskusi z vrhovi. Bo že kako šlo. Ni šment, da se ne bi privadila!

»Mislita, da bo lepo gori?« je Žino spraševal.

»Z nami pojdi!« ga je vabila Dana. »Videl boš.«

»Tega pa ne. Imam pa že rajši svoj avto. Ubijem se prav tako lahko v njem.«

»Norček!«

Na postaji je bilo dovolj radovednih letoviščarjev, ki so prišli prodajat zijala, da so videli, kdo se pripelje in kdo se odpelje; mnogim je bil to vsakdanji sprehod za zabavo, saj so na letovišču pač zato, ker je to moderno. Drugače je pa dolgčas, če ne vidijo vsaj petdeset ljudi na kupu. Nekaj mladičev se je lovilo okoli tuje govorečih lahkokrilk. Ko so prišli Dana in Mandičeva z Žinom na postajo, je izustil marsikdo umestno ali pa neumestno krilatico na račun njunih oblek. Nekateri slučajni znanci so jih pozdravili. Pristopil je nekdo, ki se je poznal menda z vsemi letoviščarji, in jih vpraševal o tem in onem. Kam nameravajo? O, tam je že bil, povsod je že bil. Prisojnik? Joj, to je težko, strašno težko! Klini, žične vrvi, strma snežišča, grozni prepadi! Človek je kar prilepljen na steno in leze in leze. Če se mu zvrtili... tedaj je vse končano. In vsakemu se vrtili, njemu seveda ne, to je umevno, vsakdo se boji! O, ni kar tako ta Prisojnik! Mandičeva se je že začela bati in oklevati. Bog ve, kaj vse bi nahužnjalo človeče, da ni priropotal vlak.

Dana se je nestrpno zgenila. Tudi Mandičeva je silila naprej. Vlak se je ustavil, vrata so se odpirala, izstopali so potniki: domačini, letoviščarji, turisti. Neka izletniška družbica je kaj glasno prirogovila. Samo bratov ni. Ali sta zamudila? Sta se premislila? Lahko bi jima to prisodil.

Dana je iskala. Mandičeva jo je potegnila skozi gnečo, ki se je hipno zgrnila pred postajo, in pokazala: Tamkajle iz zadnjega voza sta izstopila. Že oddaleč sta jih zagledala in se podvzala k njim. Pavle je predejal cepin iz desne v levo in ponudil Dani roko. Janez se je pozdravljal z Mandičevo.

»Mislili smo že, da vaju ne bo.«

»Kaj se tako malo zanesete?« je vprašal Pavle. Janez je pa občudoval Dano: »Saj ste kakor rojena planinka.«

»Da,« je spet dražil Žino, »če bo tudi v resnici tako dobra, kakor se zdi, tedaj se bodo vsi plezavci poskrili pred njo. A hvala Bogu, da se tega ni bati.«

»Kaj veste?« jo je zagovarjal Pavle. »Vse je še mogoče.«

»Brez skrbi!« je zatrjeval Žino.

Odšli so s postaje proti krčmi, kjer so bili Boničevi na stanovanju.

Janez je že vonjal planinski zrak. Na obzorju se je črtal sivi Razor s sosedom Prisojnikom. Spet je bil blizu gorá! Pred njim so pota in cilji, polni doživetij in neskajljene gorske sreče.

Pavle je užival poleg Dane. Kramljal je z njo, se šalil in bil nenavadno zgovoren. Vmes se je vtikal Žino, zbadal in izpodbujal k razigranosti.

Miza je bila pogrnjena pod košatimi kostanji; tja je sedla vesela družba. Prisopihal je tudi Bonič in se pristrčno pozdravil z novodošlima. Lopar, s katerim je igral, je odložil in naročil čašo malinovca.

»Sijajno! Izmed štirih iger sem tri dobil. Nismo še za staro šaro!«

Zadovoljno si je mel roke. Takega je poznal Pavle iz Dubrovnika, kadar je sklenil dobro kupčijo. Razgovorili so se in med kosilom je Bonič vprašal:

»Do kam pa prav za prav kanite danes?«

»Ne vem še,« je dejal Janez in pogledal obe ženski. »Če bi se dalo še to popoldne na Mojstrovko... Za poskušnjo.«

»Seveda se bo dalo,« je zagotavljala Dana. »Ne dvomim o tem.«

»Jaz tudi ne!« je rekla Mandičeva. »Pot vendar ni dolga, kolikor vem. Takoj je treba resno začeti.«

»No, potem smo pa vsi edini!« je vzkliknil Pavle.

»Seveda, to mi boste dovolili, da vas popeljem z avtom, dokler bo šlo.«

»Na to sem računala,« je dejala Dana. »In očka, saj nas lahko malo pospremiš.«

»Šel bi, da! Do kam pa pelje cesta?«

»Prav do Vršiča, če hočete. Seveda, če bo vozilo zmoglo šest ljudi.«

»Kako?« se je hudoval Žino. »Šest ljudi! Nikar ne podcenjujte mojega avtomobila. Šest! Ha! Šestdeset — vam pravim!«

Njegovo širokoustenje je spravilo vse v dobro voljo.

Maksim Sedej: Invalid prodaja časopise. (Akwarel.)

VI.

Takoj po kosilu so se odpeljali.

Motor je rezko brnel in poganjal voz po cesti, ki vodi v osrčje strmih, sivih vrhov.

Pokrajina se je na levi in desni izpreminjala kot v panorami. Brzeli so čez most, na desni sta se spajali Pišenci v majhnem, ljubkem slapu. Potem je prišlo kopališče Jasna. Nekaj kopalcev se je sončilo na deskah in gledalo za avtomobilom, ki je zdaj še precej urno vozil po položni, beli cesti, ki se je v velikem loku vila ob vznožju zaraslih bregov.

Cesta je bila bela in se je svetila v soncu. Prehitevali so izprehajajoče se izletnike. Pričeli so se prvi vzponi, ostro so zavili desno čez most in zdaj je šlo navzgor. Vedno le navzgor. Pred njimi se je odprla Krnica, videlo se je prav do tja, kjer se iz sivih melí požene kvišku navpična Križka stena kot velikanski zid med velikanskima utrdabama: mogočnim Razorom na desni in strašno Rogljico s Škrlatico na levi. Zazelenele so strme Frdamane police, za njimi je dvigal špik svojo belo piramido. Naravnost pred njimi je kipel Prisojnik s prednjima stražama, s Srednjo in Zadnjo glavo. Siv in veličasten se je dvigal tisočletni očak — ogromni skladi, temne globeli, strmi kamini.

Slike so se izpreminjale, sestavljale se in razstavljale v različne skupine, veličastna gorska

krasota je vplivala na vse, tako da ni nihče spregovoril besede. Le strmeli so v to gorsko pravljico.

Čez melí, zelenice in vrhove pa se je razlivalo poletno sonce, pripeto na stekleno jasni, modri nebeški svod, in sejalo zlató kot božji blagoslov na vso pokrajino. Obsevalo je šumečo Pišenco, zelene pašnike, temne gozdove, samotne macesne med rušjem, bele skale, strme stene in snežišča, melí in plazove, vrhove in škrbine. Vse je tonilo v jarki svetlobi.

Avto je brnel in hitel navzgor.

Zavil je v dolino Suhe Pišence, renčal v strmih in prihajal v vedno večjo divjino. Na levi se je penila Pišenca in se poganjala čez razdrte skale, ki jih je neurje privalilo z višin. Njen šum je večkrat preglušil ropot motorja.

Razgled se je povsem spremenil. Zadaj je zapirala dolino široka Škrlatica, pred njimi pa se je bočil do vrha porasli Vršič. Prvi robovi Mojstrovke so pogledovali za Robičjem, Prisojnik je bolj in bolj kazal svojo razdrapano severozahodno steno. Soteska se je docela stisnila med Srednjo glavo in Robičje, da je bilo prostora le še za cesto in hudournik.

Na nekem mestu je pokazal Janez na desno:

»Tamle je ruska cerkev. S ceste je ne vidimo. Drevi ali pa jutri jo lahko obiščemo.«

»Zakaj pa ruska?«

»Cesta je bila zgrajena med svetovno vojsko. Delali so jo ruski vojni ujetniki. Pozimi so bili odrezani od sveta, pa so jih pokončevali boleznin in glad, pokopavali so jih plazovi in uničevali nečloveški napor. Na stotine jih je umrlo radi te ceste. Kraj je prepojen s krvjo in solzami. Zgradili so si skromno kapelo, z ljubjem so jo okrasili, z nožički izrezljali. In tu so zaupali svoje tegobe in nesreče Njemu, ki jih je reševal iz tega bednega življenja...«

Avto je že zavil, prevozil mostič in pokazala se je Koča na Gozdu. Iz zelenja je prijazno gledal veliki znak planinskega društva, ki je bil pritrjen na prednjo steno. Koča je dihala domačnost in preprosto udobje.

Žino je zavozil na košček ravnega prostora prav pod kočo in ustavil.

»Tako! Prva postaja. Tu boste odložili nepotrebno prtljago, ali ne?«

»Da,« je dejal Pavle in pomagal ostalim iz avtomobila. »Tu bomo tudi prenočevali. Dalje krenemo potem, ko uredimo z oskrbnikom prenočišče. Na Mojstrovko vzamemo le najpotrebnejše stvari.«

Skupaj so odšli v kočo. Oskrbnik, visoko rasel, zdrav domačin, s prijetnim pa odločnim obrazom,

je slonel na prédru in jih pričakoval. Bil je radoveden, kdo se pelje. Malo presenečen je bil, ko je ugledal prav resne turiste, ne pa kakih popoldanskih izletnikov. Pri nas pač še ni navade, da bi se turisti pripeljali do sem gori. Še bolj pa je bil presenečen, ko je uzrl med njimi Janeza. Poznal ga je iz prejšnjih let, ko je kot ubog študent z večno luknjo v žepu marsikrat kolo-vratil tod okrog.

»No, gospod Košak, kaj vas je pa prineslo sem gori?«

»Danes me je pripeljalo!« je odvrnil Janez in mu ponudil roko. »Ali bo kaj prostora za nas?«

»Prostora pa za predpustni ples!« Šel je pred njimi v jedilnico. Čakal je na naročila in Janez se je obrnil k njemu:

»Ali boste imeli sobo za gospodični?«

Potrdil je.

»Pavle, ali boš spal na skupnem ležišču?«

»Hm. Ali ni nikake postelje?«

»O, seveda, seveda!« je hitel oskrbnik. »Samo spat boste morali še z nekim gospodom v isti sobi.«

»Dobro, dobro! Kje boš pa ti spal, Janez?«

»Kje neki kot na skupnem. Iz navade.«

Tako je bilo za prenočišče preskrbljeno. Odnesli so vsak svoj nahrbtnik na ležišče. Dana in Mandičeva v prvo nadstropje, njuni sobi nasproti je bila Pavletova, Janez je pa zlezal na podstrežje, na obširno skupno ležišče. Izbral si je prostor prav na koncu v levem kotu. Položil je na žimnico cepin in izpraznil nahrbtnik. Vanj je vteknil le suknjič in odšel navzdol. Na verandi je sedel na pregrajo. Bonić in Žino sta se spodaj hladila s pivom.

Turistov ni bilo pa je imel oskrbnik čas in je pristopil k Janezu.

»Kam pa nameravate?« ga je povprašal.

»Za danes na Mojstrovko. Jutri pa na Prisojnik. Potem bomo pa že videli, kako bo.«

»Na Mojstrovko je odšla vesela družba. Če boste hitro stopili, jih še dohitite.«

»Kdaj so pa prišli?«

»Ni dolgo tega. Nekoliko so se ustavili tu — toliko, da so pustili nepotrebno prtljago. Zvečer se vrnejo.«

Prišla je Dana z Mandičevo. »Ali pojdemo takoj?« je vprašala vzgojiteljica.

»Takoj. Samo da Pavle pride.«

»Očka, kako pa ti? Ali pojdeš z nami?«

»Nak! Dovolj imam! Boljšega kot to pivo mi zdaj sploh ne more nihče nuditi.«

Ko je prišel Pavle, jih je Bonić pospremil do avtomobila. Tam se je z vsemi poslovil.

»Tako, gospoda, zdaj jo izročam vama. Pazita mi nanjo. Pa tudi vi, gospodična Mandič, se poslužite starih pravic.«

Dana je bila huda: »Saj nisem pet let stara.«

Motor je zarenčal, vozilo se je zgenilo in spet je šlo navzgor. Še malo so pomahali Boniću, ki je še stal na mestu in zrl za njimi — in izginili so za ovinkom.

Počasi je šlo v strmih in gostih ridah. Danica je podražila:

»No, kaj bi zdaj dejal, Žino, če bi sedelo tu šestdeset ljudi?«

Ni se brigal zanjo. Skrbel je le za premene, zavore in ovinke. Zato ga je Dana pustila in se obrnila k Janezu, ki je tolmačil razgled. Vedno širše je bilo obzorje, nasekano in razcefrano od nešteti zobov, stolpov, škrbin in vrhov.

Končno so le prevozili najstrmejše ride, potem je šlo hitreje. Kmalu so zagledali na poraslem holmu levo od ceste Erjavčevo kočjo med drevjem.

»Tamle ustavite, prosim!« je zaklical Pavle. Avto se je ustavil na ravninici. »Tako, zdaj je konec vožnje, odslej jo bo treba sekati peš.«

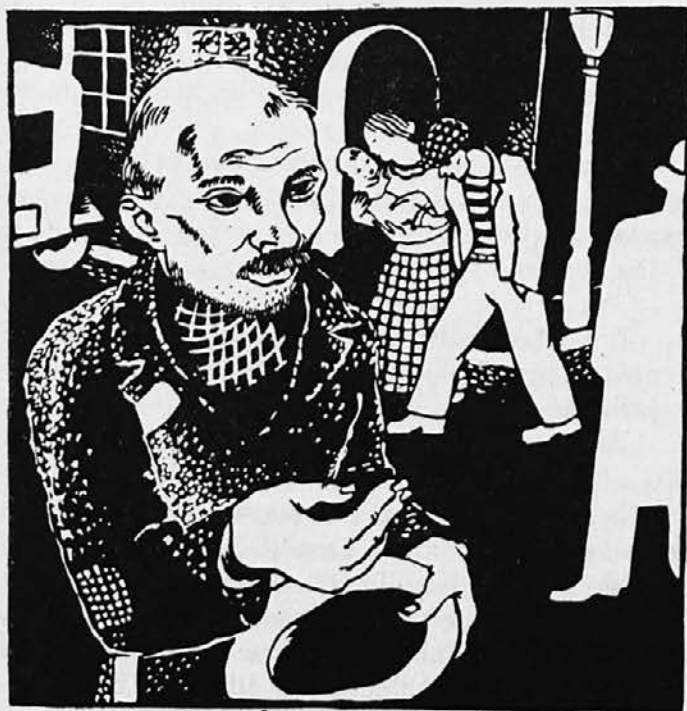
Dva izletnika sta stopila iz Erjavčeve kočje in gledala, kdo se je pripeljal. Videla sta, da so izstopili iz avta dve planinki in dva planinca in se poslavljali od voznika. Še nekaj vzklikov in planinci so se zagrizli v strmo, travnato pobočje po poti, ki vodi proti Zvratém. Voznik je avto obrnil in se pričel spuščati navzdol. Izstopivši so mahali z ruticami za njim, dokler ni izginil, in le brneči ropot je še motil gorsko tišino.

Dana in Mandičeva sta nastopili svojo prvo resno turo.

Janez je šel spredaj. Nosil je nahrbtnik z obleko, drugi so bili prazni. Enakomerno je stopal navkreber s preišljenim, hribovskim korakom. Stopal je vedno na celo stopalo in samogibno lovil ravnotežje, da ni preveč trpelo telo. Pazno je gledal, kam in kako je stopil, da mu ne bi spodrsnilo na gruščnati poti. Teže je bilo Dani, ki je šla za njim. Semintja ji je zdrselo, stopicala je in nikakor ni mogla priti v enostavni, mirni ritem Janezove hoje. Še bolj nerodno je bilo Mandičevi, ki je že po prvih petdesetih metrih dobila težko sapo. Pavle je hodil dobro, čeprav ne tako lahko kot Janez.

Pot se je vila navkreber skozi ruševje, ki je v vročini izpuhtevalo prijeten vonj po smoli. Tu-intam se je pozibavala zvončica, sklanjala se modra orlica ali pa so se rumenili kozji parkelji in volovja očesa. Med kamenjem je gledala v nebo vijoličasta nébina in tam gori je žarel in vabil večno lepi, rdeči sleč.

Maksim Sedej: Berač. (Linorez.)

Kmalu so bili na Zvratéh med Mojstrovko na levi in Robičjem na desni. Vsem je prav prišlo malo oddiha, ker strmina je bila res kar neusmiljeno napeta.

»Hvala Bogu, da smo se prerili skozi tale dolgi čas! Zdaj bo že bolj zanimivo.«

Na levi se je odpirala široka gruščnata kotanja, iz katere je strmo rasla raztreskana, skoraj navpična stena Mojstrovke. Bolj levo je zelenela Slemenova špica. Vprav pred njimi se je kratka planotica končevala nad vesinami, ki so se spuščale v dolino Male Pišence. Na obzorju so gledali Dobrač, malo bolj sem so se vleklo ostale Karavanke, pod katerimi so sanjale bele Ráteče. Na drugi strani je grozil temni, divji Prisojnik, ki je kraljeval nad zdaj nizkim, ponižnim Vršičem. Na vzhodu je kot kulisa v pravljlični igri stala divna, s soncem ožarjena Škrlatica. Njena grozna stena se je zdela neprehodna, podprta z orjaškimi stebri, ki so se bočili iz ogromne ploskve.

V sinjini je krožil sokol. Povsod je vladala skrivnostna gorska tišina. Srce se jim je širilo v divjini, odvrkli so vse, kar jih je vezalo spodaj. Čisti in prirodni, kot narava sama, so vstopali v hram božje lepote.

Krenili so na levo po meléh pod strmimi stenami Mojstrovke. Tu in tam je še ležal sneg. Nihče ni spregovoril, molče so občudovali lepoto in jo zajemali vase.

Pot je zavila po melu navkreber. Pod nogami se jim je udiralo in rušilo, kamenje je poropo-

tavalo po pobočju. Tam, kjer so se nagrmadile večje skale, tik pod steno, se je Janez ustavil. Črn kamin je vodil strmo navzgor. Pokazal je:

»Tule je vstop.«

Ozrli so se kvišku. Skladi so grozili, da se zrušijo; velikanske, molčeče skale so navpično kipele. Nevajenemu očesu se je zdelo povsod enako grozno, zaman je iskalo prehoda, steze, polic, obronkov. Vse se je stapljalo v težko, neprehodno steno. Ni čuda, da je Dani in Mandičevi uplahnil pogum.

»Da bi po takemle šla? Saj ne pridem nikamor,« je odkimavala vzgojiteljica.

Še celó Pavletu ni bilo lahko, še daleč ne tako lahko kot Janezu, ki se mu je radovalo srce, ko je gledal silne strmine. Pobožal je skalo, ki mu je bila ljuba prijateljica.

»To vendar ni nič hudega. Pot je sijajno izpeljana in nadelana, tako da je nemogoče, da bi se kaj zgodilo. Brez skrbi! Ne bi rekel, če bi ne bilo klinov in vrvi! Pa še brez njih bi vas spravil gori.«

»Hm! Hm!«

Videl je oklevanje Mandičeve in Dane. Oprijel se je in zlezel malo više po kaminu.

»Glejte, kako gre lahko. Samo prvi meter se vam bo zdelo sitno, drugi meter bo zanimiv, tretji pa že kar prijeten. Tu se telovadi, da je veselje! Torej, gospodična Dana, za menoj!«

Zavzela se je in poskusila. Saj res ni tako hudo! Kot bi šel človek po lestvi, nič teže ni. Tudi Mandičeva je lezla za njo. Pavle jo je kar potiskal naprej, tako da je hočeš nočeš morala.

Janez je stopil iz kamina, položil roko k ustom in zavriskal, da je odmevalo od vseh strani. Gori nad njimi se je ukanje odzvalo.

»Družba pred nami. Ne morejo biti daleč.«

Po prvem nezaupanju jim je postala telovadba po klinih in vsakovrstnih stopnicah zanimiva in celó prijetna. Mandičevo je malo motilo, če je pogledala v globino. Sicer niso hiteli, semintja je bilo treba ženskama pomagati, malo nerodni sta še bili, no, šlo je pa vendarle. In še kar dobro je bilo za prvič.

Varno nadelana pot je prečkala steno, prešla v žlebove, kjer je zavila kvišku med sive, velikanske gole skale. Tu na severni strani je bilo hladno, a jih je plezanje ugrelo.

Mandičevi se je videlo, s kako vztrajnostjo leze, iz oči se ji je bralo, da bi rada vsaj malo počila, samo za trenotek, da bi prišla do sape. Bala se je pogledati v globino, ker se ji je vse zibalo in se ji je zdelo, da bo zdaj zdaj zgrmela navzdol.

Maksim Sedej: Kruha ni. (Risba.)

Končno, ko so prelezli rob in mahoma prišli na majhno planotico, na kateri je še ležal sneg, so se ustavili.

»Nekoliko si lahko oddahnemo.«

Mandićeva je takoj sedla na skalo in tudi Dana se ni mogla premagati, da se ji ne bi pridružila.

»Ali ni pot krasno izpeljana?«

»Sijajno!« je odvrnila Dana. Ni se ji ljubilo govoriti, hoja jo je seveda utrudila, čeprav tega ni hotela pokazati.

»Ali je še daleč?« je skrbelo vzgojiteljico.

»Ne, kmalu bomo na vrhu. Dobre četrt ure še.«

»Potem pa ni vredno počivati.«

Še malo so počakali, nato so nadaljevali. Steza jih je vodila prav v desni rob stene. Tu se je strmo pognala in potem od neke škrbinice zavila v levo in nato dosegla vrh. Od škrbine ni bila taka težava. Toda tista škrbinica! Joj! Mandićeva je vzkliknila in se oprijela Pavleta, ko je zagledala grozno globino. Globoko doli, vprav navpično pod njimi, so videli zelenje. Planica! Stena je bila grozna, gladka in strašna. Če bi padel tod doli, ne bi udaril ob nobeno skalo prej kakor spodaj, prav spodaj na melu. Tam bi nepremično obležal

z zdrobljenimi kostmi. Tudi Dana je malo streslo in zazeblo okoli srca, ko je šla čez to zračno mesto. No, samo nekoliko strahú je bilo, nič več, pa so prešli.

Skala je postajala raztreskana, pobočje bolj položno — znak, da se bližajo vrhu. In res so zagledali leseno piramido — še nekaj korakov in Dana je lehnó vzkliknila:

»Na vrhu!«

Prednja družba treh deklet in dveh fantov je sedela v zavetju in se krepčala. Pozdravili so se s prihajači.

Brata sta segla v roko Boničevi in vzgojiteljici:

»Tako! Prvi večji vrh torej! Čestitava!«

Ženski sta se usedli k mejniku. Janez ju je ogrnil in jima ponudil krepčila. Nista se branili, saj od opoldne niso ničesar zaužili. Nato je poiskal v pločevinasti skrinjici pečatnik in vpisno knjigo, kamor so se podpisali. Dana se je z Mandićevo lotila pečatenja razglednic, ki jih je že iz Kranjske gore nosila s seboj. Saj je bilo treba mnogim pisati! Pavle je pa izvlekel iz žepa beležnico in zapisal čas prihoda in še nekaj opomb.

»No, gospod Janez,« je dejala Mandićeva, ko je bila dokončala pečatenje, »pa bi nam vendar raztolmačili razgled.«

»O, takoj, takoj! Začnimo tamle. Vidite, meni se zdi, da je slovensko ljudstvo kar poženilo in pomožilo naše vršce.« Pokazal je na jugovzhod. »Tistile očak, najvišji izmed vseh, z izrazito sivo glavo, je naš Véliki Triglav. Malo bolj sem se spogleduje z njim rdečelična škratica, strašna in huda, da je za Triglav kar dobro, da si ne stojita bliže. Potem Mojstrovkin ženin Prisojnik! Ga vidite, kako strmo gleda sem preko Vršiča? Samo Razor je samski, zato je pa tudi ves zgrbljen in naguban, a vendar je lep in ponosen. Tamle na vzhodu stoji lepi Špik s sosedo Lipnico. In toliko otrok imata: Podnice, Dovški križ, Široko peč, Strmatarico. Saj še vsem imena nē vem. Nagajajo mu le tele Frdamane police. Tule tik pred nami je malo višji Travnik, ki se tudi sili k Mojstrovki. No in pogledjte onegale! Divji, strm in koničast, kot bi grozil nebu, da ga prebode. To je Jalovec. Vidite, kako škilijo nanj vse Ponce in odrivajo druga drugo. Saj pa je tudi zastaven in najlepši daleč naokrog.«

Obrnil se je proti severu in obraz se mu je zresnil.

»Tamle je pa naša bolečina in rana. Neza-celjiva rana, naša Koroška. Drô, Dobrač! Ga vidite? Enkrat je že zaropotal in podsul nedolžne. In še bo zagrmel.«

Umolknil je za hip.

»Na obzorju se črtajo Lienški Dolomiti, Visoke Ture. In tu na zahodu! Slovenski kos, ki joka in toži po telesu. Segnil bo, če ne bo dobil srčne krvi. Glejte Mangart, Viš, Špik nad Policami — ki ga hočejo za Montažo napraviti — Kanin, Bovški Grintavec. Glejte jih, vsi še upajo in kot kamenita prošnja hité k nebu. Še bodo slišali slovensko pesem, ki bo svobodna odmevala po njihovem pobočju. Slišite, kako joka med njimi uboga Trenta, ponižana in razžaljena? Toda trentski lovec je samo zaspal, ni ga ubil Zlatorog, samo uspaval ga je, da se zbudi s svojo risanko v naročju, ko bo sila priklopela do roba...«

Beseda mu je zastala. Dana ga je gledala razvnetega in gostobesednega, ko je kazal v daljavo. Pri zadnjih besedah mu je žarela vera iz oči. Srce ji je hitreje udarjalo, ko ga je gledala takega. Stopila bi k njemu in ga objela. A ko se je obrnil k njej, je tako čudno plamtelo v njegovih očeh, da se ga je zbal.

Družba, ki je prišla pred njimi, se je začela pripravljati za sestop. Nekdo izmed njih, ki je Janeza na videz poznal, se je ustavil:

»Lepo vreme danes, ali ne? Pa ne bo dolgo.«
»Mislite?«

»Le pogledjte proti jugu! Pooblačilo se je in nič kaj dobrega ne obeta.«

Res je bil jug nekoliko oblačen in zrak je bil tod dimast. Tudi sonce se je s prav čudnim žarom bližalo zatonu. Ta, ki je govoril z Janezom, je še enkrat pozdravil in pohitel za ostalimi.

»Menim, da bi bilo dobro, če se začnemo tudi mi počasi spuščati,« je nasvetoval Pavle. »Drugače bomo hodili v temi.«

»Prav.«

Pospravili so in krenili navzdol. Ženskama je bil povratek veliko težji kot vzpon. Posebno Mandičevi je bilo nerodno, ko je morala vedno gledati v prepade. A z dobro voljo je šlo in ob sončnem zahodu so prispeli na Zvrati.

Od tu dalje so hodili hitro. Janez se je zadržal po gruščnatih grapah in presekaval ride. Zato je tudi bil lep čas pred ostalimi v dolini. V trdem mraku so pritolkli po beli cesti h Koči na Gozdu. Mandičeva je ves čas sitnarila, bolele so jo noge, vse telo je čutila. Bila je tudi razburjena od napa, tako da je odločno izjavila, da jutri ne pojde nikamor. Saj ni iz železa! Ostalim je bilo to skoraj prav in nihče ni prigovarjal. Za Prisojnik, na katerega so nameravali, res ne bi bila. Preveč bi se mučili z njo in tudi sami ni nič kaj dišalo. Mojstrovka jo je ohladila.

V koči je že gorela luč, ko so vstopili. Oskrbnik Hanza jih je pozdravil, da so dolgo hodili.

Maksim Sedej: Dela ni. (Risba.)

Nato je prešel k povpraševanju, kaj bo dobrega za večerjo. Naročili so vsak po svoji želji in vstopili v jedilnico. Pozdravili so, malo se razgledali in sedli za mizo v kot, kjer je bilo še nekaj prostora. Drugje so bile klopi zasedene ali pa zastavljene z nahrbtniki.

Utrujenost se je vsem poznala. Zato tudi niso dosti govorili in takoj po večerji so se odpravili počivat.

»Jutri bom poropotal že ob štirih na vrata. Glejte, da boste vstali!« je dejal Janez Dani, ko ji je voščil lahko noč.

»Zakaj tako zgodaj? Saj ni potreba. Časa bomo imeli vendar dovolj.«

»Rana ura, zlata ura! Tega pravila se je treba držati. Ob petih krenemo. Torej, lahko noč še enkrat!«

»Lahko noč!«

Janez je odšel po stopnicah, Pavle na desno, Dana z Mandičevo na levo.

Ko je Dana legla, se je zalotila, da šepče: »Pavle, Janez... Pavle, Janez...«

Ni lahko zaspala.

Iskala je, lovila se za dvema slikama. Bili sta ločeni, a vendar isti. Kje je izhod za uboga, v dvo-mih tavajoče srce?

Kaj ji je Janez? Kaj ji je Pavle?

Janez je zgovoren, Pavle molčeč. Pavle je vladal s svojo mirnostjo. Nekaj je imel v sebi,

kar je privlačevalo. Blag in mehek je bil. V Janezu je kipelo, čutilo se je, da spi v njem sila, silna in močna, ki s svojo močjo ruši kot hudo-urnik, kadar zdrevi. Toda ne gradi!

Spet je čutila neskončno vdano ljubezen do Pavleta, čisto in mehko, skrivnostno v svoji lepoti, kot topla poletna noč, obsijana z mesecem. Janez pa je ogenj, ki žari in peče, njegovi plameni ližejo. Vrgla bi se vanj, da bi zgorela. Ob njegovi sliki so ji udje drhteli. Iz noči je sijalo dvoje oči, prodirnih in žgočih, da jo je zapeklo v prsih. Odgrnila se je in hlad ji je prijal, prav tako kot one druge oči, ki jo vdano vabijo in iščejo mehkih trenutkov njene duše. (Dalje prihodnjič.)

MOLITEV

Trpeči Bog, blizu si nam, pa si nam zopet daleč, ker si trpel več, kot moremo in hočemo trpeti mi.

Sveti Bog,
samo izbrane duše dosežejo stopnjo popolnosti.
Kaj hočem jaz, povprečni, vsakdanji človek?

Vérujem, upam in ljubim.
Najbolj ljubim, da ti zadoščam.
Kadar rečem: moj Bog! se ti približam,
kajti tedaj najbolj preprosto spoznam
Tvojo božjo velikost,
tedaj Te ne iščem na velikem križu,
ne v velikih nebesih, ne v gromu in blisku.
V moji duši si, moj Bog, zato sem Tvoja!

Gospod, ostani v meni!
Kot rdeča vrtnica se bom razcvetela
v Tvojem objemu.
Svet, ki si ga ustvaril, je neizmerno lep,
le mi smo hudobni.
Gospod, bodi naš, čeprav smo nevredni!

Polnost imamo le v obilici.
Kar nam ne zadostuje v lepi misli,
kopičimo s pestrostjo.
Gospod,
po Augustinovo Te ne bomo nikdar razumeli.

Pa kaj hočemo razumeti?
Dovolj nam bodi, da si nas razumel Ti,
ki si se rodil v jaselcah in umrl na lesenem križu.
Moj Gospod in moj Bog!

Marija Brezar.

OB ZIBELKI

Nina nana, nina nana!
Sinko mali, sladko snivaj!
Za življenje,
za trpljenje
svežih sil si pridobivaj!

Dolga pred teboj odpira
pot se tvojega življenja.
Naj ti teče
brez nesreče,
polna zdravega veselja!

Rasti dušno in telesno,
čvrsto kakor hrast v gori!
Za resnico,
za pravico
vselej se neustrašen bori!

Vzvišena naj misel vodi
vselej te pri tvojih delih!
V potrebi mirno vzemi
in izpij bridkosti kelih!

Ti v vrtincu boš življenja,
ko bo mene zemlja krila.
Duša moja
brez pokoja
vsepovsod ti bo sledila.

Nina nana, nina nana!
Sladko spavaj, moje dete!
Dolga, dolga
pot je tvoja
čez strmine in zapreke ...

Zagorjan.

MOJA ZVEZDICA

Od sinoči naprej pa jaz vem,
kod so najlepše poti
sredi noči.

Šel sem na grič za vasjo,
petdeset zvezdic naštel,
eno si vzela.

Pa nikdo dozdej še ne ve,
da zvezdico svetlo imam,
ki je ne dam.

In koder ta zvezdica gre,
tam so najlepše poti
sredi noči.

France Arnšek.

POD MOSTOVI

Bogomir Magajna

Črna voda, polna nesnage in odpadkov, je počasi lezla po jarkih v strugi in širila težak smrad. Na otočkih med jarki je ležala potacána brozga blata in snega, iz katere je tu in tam molél šop posušene trave, prepletene z zamazanimi algami. Nad trumo delavcev so viseli trije oboki mostov. Srednjemu so z betonom podkladali stebre in poglobljali strugo na obe strani okoli njega. Nad strugo so v noč visele hiše in se v vijugi gubile naprej in nazaj. Iz obrežnih zidov pa so bruhale cevi smrdljiv močnik v puste jarke.

Na otočku med srednjim in zadnjim mostom je Lenka kuhala za delavce čaj. Ko je voda zavrela, je stresla v kotlič prgišče lipovega cvetja in nekaj kosov sladkorja. Potem je zaklicala delavcem, naj pridejo. Obkrožili so ogenj in tolkli s čevlji v leseno klado, da bi odpadle kepe blata, ki so se držale usnja.

»Vrag jih vzemi,« je vzkliknil Lenkin mož Marko, »ne morem se že navaditi na smrad, ki je hujši kot pod vragovim hrbtom. Človek bi mislil, da bodo gospodje vsaj ponoči nehali, pa ti bruhajo cevi ta smrad še bolj kot podnevi! Lenka, kup cimeta bi morala zakuhati v čaj, da bi potem vse skupaj dišalo vsaj nekoliko drugače.«

Truma se je zakrohotala, pa tudi Lenka je prasnila v smeh. Hitela je nalivati čaj v kositrne posode in skoraj se je dušila v smehu, ko je rekla: »Za nos se stisni, Marko, in ko piješ, si predstavljaš, da si v cvetličarni! Ali bolje, če ti ni prav, pojdi onkraj trga v kavarno! Občudovali bodo tvojo zalo, nadišavljeno uniformo, posadili te bodo na zofo, postavili liter kuhanega vina predte in lepe natakaričice bodo prisedle k tebi.«

Marko je z očmi ošinil Lenko postrani in zamrmral na videz jezno: »Prav za prav je kavarna za vse.«

»Ni, ni za vse,« je odgovorila Lenka. »Seveda bi bila tudi zate, toda najprej bi te morala prati ves dan, ukrasti neke obleko in ti stisniti bankovec v žep, drugače pa ne smeš v kavarno.«

»Ne, Lenka, dokler se življenje ne obrne, bom pil rajši čaj pod mostom. Dobregra si skuhala. Cigaret pa seveda nisi prinesla?«

»Trafikantka ne dá več na upanje. Drugače pa sam dobro veš, da nimava niti za premog, da bi zakurila doma.«

Ni bilo v teh besedah prav nič očitania, vendar se je možu nekoliko stemnil obraz, saj je vedel, da bo Lenka že čez mesec dni mati. Tudi

drugi delavci so vedeli to. Že pred tedni se je Bosanec Pero hudomušno ponudil za botra in vsi so pazili na Lenko in prevzemali dela namesto nje.

Za razgovor ni bilo mnogo časa. Marko in tovariši so se vrnili k delu takoj, ko so popili čaj. Nekateri so zagrabili krampe in sekali z njimi v láboro, drugi so vrtali z ravnicami v dno. Marko pa je stopil pod škripec in vlekel za vrv, da se je dvigal težki bat poleg njega in padal na železni steber, ki je polagoma rinil v tla. Lenka je sedla na otoček k ognju in naložila med plamene še nekaj trsk.

»Kaj sediš na tleh? Prehladila se boš. Vrni se rajši domov!« ji je rekel Marko.

»Počakam te, da se vrneva skupaj, saj bo kmalu polnoč. Tukaj je itak bolj gorko kot doma.«

Marko je ni več silil. Povesil je trepalnice in se zibal enakomerno naprej in nazaj. Pod njegovimi škornji je žvrkalo blato pri vsakem pregibu njegovega visokega telesa. Od časa do časa se je ozrl po Lenki, toda vselej je hitro umeknil pogled, ko je videl, da njene oči počivajo na njem.

»Marko se sramuje samega sebe pred menoj; da, res se sramuje,« je pomislila Lenka. »Sram ga je, da tiči tukaj v blatu pred mojimi očmi.« Lani je Marko mislil, da bo vse drugače, pa so mu kmalu po poroki odpovedali delo v usnjarni. Potem sta stradala nekaj mesecev, dokler se ni odločil, da pojde v strugo med to nesnago. »Pa da bi vsaj tukaj dobro plačali, a je vse skupaj komaj za hrano, za stanovanje pa niti dovolj ni.« Gledala je moža in trumo poleg njega. Zasmilili so se ji. Svetloba ognja se je zibala po mračnih, neobritih obrazih.

Bog ve, kakšne misli so se porajale v možganih teh ljudi to noč, ko se toliko drugih raduje po belih mestnih dvoranah, kjer človek kot nič zapravi kar sto dinarjev. Pravijo, da velja ena sama obleka za ples tudi pet tisoč dinarjev. Njen mož bi zaslужil toliko komaj v šestih mesecih trdega dela, zato ni čudno, da je vedno slabe volje, zlasti ker ima njo, Lenko, toliko rad. Ko je spoznal, da bo mati, mu je hotela včasih ponagajati, nalašč je hitro stopala po stopnicah. Vselej se je zelo razburil in dolgo kričal nad njo. Toda prav po tem je spoznala, kako zelo jo ima rad in da bo ljubil tudi otroka nad vse. Ko ga je nekoč vprašala, kaj bo jedel otrok, ji je odgovoril: »V začetku ga boš ti oskrbela, potem pa, četudi stradam jaz namesto njega.« Takrat je skoraj zajokala od ganotja. Potem pa je v prosti uri letal od podjetja do podjetja, da bi dobil boljše delo. In res mu je sedaj elektrarna obljubila, da ga bo sprejela, le nekaj mesecev naj še počaka. Če ga sprejme elek-

Maksim Sedej: Slepec. (Ujedenka.)

trarna, bo seveda vse drugače kot je sedaj. Prevelikega stradanja ne bo in tudi v takem blatu Marko ne bi več tičal. Kupili bodo dve vreči premoga in drv, tako da bo toplo zvečer, ko bo Marko zibal malega na rokah ali pa celó v zibelki. Da, morebiti bodo imeli toliko, da bo mogoče kupiti tudi zibelko.

Lenka se je ob teh mislih blaženo nasmehnila.

Nad njo je drčal od Marijinega trga čez most na drugo stran tramvaj. Nekaj svetlobe je padlo prav pod most in za hip se je zalesketala črna luža pod visokim zidom. »Bog ve, kdo so vsi ti ljudje, ki se vozijo nad menoj? Pomanjkanja gotovo ne občutijo, kajti voznja je ponoči še enkrat dražja kot podnevi.« Ona pa mora vedno peš daleč v predmestje, čeprav se ji po cestah smejejo frkolini, ki ne vedó, kaj je mati.

Skoraj bi se razsrdila nad tem, pa se je zopet zagledala v moža in je takoj vedela, da je njemu še huje kot njej, pa ne toži. Ko je bil še v tovarni, je tudi njej plačal včasih za tramvaj, posebno ob nedeljah, ko sta se vračala s sprehoda. Tisti dan, ko jo je zasnil in ga je ona uslišala, ji je plačal prvič. Takrat je bil Marko tak, da bi jo najrajši nosil na rokah. Dan je bil zelo lep, saj se je pri-

čela pomlad. Vsa Ljubljana je skoraj gorela v jutrnjem soncu, vse hiše so bile kakor iz zlata. Šla sta čez Rožnik in skoraj nista mogla govoriti, kajti samo smejala sta se. Ko je kdo hotel spregovoriti, je že planil v smeh, pa se je moral smejati še drugi. Na vrhu ji je v gostilni plačal za vino in sir in ni mogel zakriti svoje ljubeznive radosti. Morala ga je opominjati, naj bo miren, da se ne bodo drugi gostje smejali. Potem sta sedela na griču pred cerkvijo. Ljubljana je bila tedaj pred njima res kot zlata. Doli ob studencu je našel zanjo nekaj vijolic in po parku v mesto jo je peljal pod pazduho. V mestu je potem prvič plačal za tramvaj in jo spremil prav do doma.

Tiste vijolice je postavila najprej v kozarec in jim prilivala sveže vode vsak dan, dokler niso končno le ovenele. Potem jih je položila med bele liste v Gregorčičevih poezijah, ki jih je prinesla z Dolenjskega od doma s seboj, ko je šla služiti. Še sedaj ležijo med pesmimi in še niso izgubile vonja.

Vseh teh spominov se je vzradostila tako, da je pozabila priložiti trsk na ogenj in jo je moral Marko opomniti, naj pazi, da ogenj ne ugasne, kajti potem ji bo mraz. Zastrmela je v plamen, ki se je sedaj dvignil višje. Hipoma se ji je zganilo pod srcem. Prisluhnila je. »Res, blizu je čas,« je pomislila.

Truma mladeničev, pijanih ponočnjakov, se je med krikom ustavila na mostu in zijala čez ograjo vanjo. Nekateri so skušali prepevati, drugi so se krohotali, nekdo izmed njih ji je zaklical: »Kaj čepiš na tleh? Hej, dekle, kako ti je ime?« Lenka se je razsrdila: »Vzemi jih vrag! Krampe bi jim človek dal v roke in jih postavil v to brozgo, pa bi kmalu nehali kričati.«

»Kdo se dere tam gori,« je zarobantil Marko, toda pijanci so že odkorakali v nasprotno ulico. V palači nad strugo je nekdo zagrnjal razsvetljeno okno. Ropot pod mostom in krik na ulici mu menda ni dal miru.

Bosanec Pero, ki je v bližini Marka zabijal rovnico v tla, se je široko zarežal: »Znaš, Marko, ako bi mi imali novaca, i mi bi pili do jutra ranoga, a tako moraš, da crkneš ili živiš. Ne bih htio, da me vidi moja Ljerka u ovom blatu! Tako ti je to, a drugi piju i samo piju.«

Marko se je srepo ozrl v Bosančeve svetle, široke oči. Njemu ni bilo nič do pijače sedaj, ko je imel sto drugih skrbi v glavi. In potem še pravi, da bi ne hotel, da bi ga videla Ljerka. Ali misli morda, da je njemu prijetno, ko ga gleda žena?

Bosanec pa se ni menil za njegovo jezo. Niti spomnil se ni na to, da žali Marka. Tolkel je

s težkim kladivom po rovnici in pričel prepevati v taktu udarcev železa ob železo. V tej noči in blatu ga je zagrabilo silno koprnenje po Bosni in dekletu Ljerki. Najbrž je sanjaril, da je nekje v gozdu blizu njene kočice in da je samo zelenje krog njega. Pel je glasno, zateglo, pol žalostno, pol koprneče, ne da bi prenehal z delom:

Zračak piri kroz grančice
i pozdravlja sunčev sjaj
a v gaju — oj, slavu-u-u-j...

»Vraga piri,« se je razsrdil Marko in se ozrl v ženo, ki je prisluhnila Bosančevi pesmi, »kje veje vetrc in kje je sončni sij? Noč je in če bi ne delal, bi se tresel od mraza. Slavec bi pa v eni sami uri poginil v teh smradovih pod mostovi. Bosanec je norec in se mu morda zdi, da leži kje na belih blazinah in sanja, kakor bi bil v rajju.«

Toda Pero ni vedel za Markove misli in je vztrajno prepeval dolgo vrsto kitic in pri tem neprestano mislil na Ljerko.

Marko se je zopet ozrl v Lenko in se začudil, ko je strmela v Bosanca in zibala lahno z glavo, kakor da potuje tudi ona s pesmijo v čudno lepe kraje. »Z glavo pozibava in usta odpira, kakor bi prepevala otroku...«

Vlekel je vrv gori in doli. Bat je butal v železo. Marko pa je hipoma začutil veliko veselje. Silno lepa se mu je zazdela Lenka, ki je sedela tam ob ognju. Bosančeva pesem mu je začela ugažati. Ko je Bosanec Pero prenehal, mu je zaklical: »Pero, lepo poješ. Daj, začni zopet znova!«

Bosanca je pohvala silno razveselila. Oči so se mu zasvetile in široko se je zarežal: »Znaš, Marko, ovu pjesmu jako voli moja mala Ljerka. Ja i moja mala pjevali smo sto puta zajedno,« je rekel in začel še bolj glasno kot poprej:

Zračak piri kroz grančice
i pozdravlja sunčev sjaj
a v gaju — oj, slavu-u-u-j...

Ker Marko ni znal besedila, mu je mrmraje pripeval. Tudi njemu so se počasi razlezla usta v nasmeh in oči so se pričele lesketati, kakor da je nekdo prižgal ogenj v črnih zenicah. Nekam daleč se je izgubil smrad, noč je polagoma ugašala in se umikala svetli senci, ki se je porajala pod mostovi v njegovi duši.

Senca je bila široka kot zeleno polje in sinje nebo in kot sončna, brezskrbna nedelja.

Sam je stal sredi te svetle podobe. Ob njem je sedela na trati med cvetjem Lenka in dojila otroka, ki mu je bilo Marko ime. Daleč na deželi so se nahajali, morda nekje na Dolenjskem, kjer

je stal v bližini Lenkin dom, ki ga on do tedaj še ni videl. Na robu polja se je širil gozd. Skozi njegove veje je sijalo sonce na Lenko in sina. Lenka je prepevala kot slavec in se skoraj ni hotela dotekniti sira in vina, ki ga je on prinesel v beli, pleteni košari s seboj.

Marko in vsi pod mostovi so pozabili, kje se nahajajo. Nekateri delavci so celo pozabili vihteti krampe, Lenka je vsa blažena poslušala pesem. Najbolj pa je pozabil Marko sam, čeprav se mu je telo upogibalo kakor poprej in je škripec drevel enakomerno navzgor in navzdol. Od hipa do hipa je bil silnejši privid njegovih misli in njegove oči so postale mehke in začudene, kakor oči otroka, ki posluša o pravljlični pokrajini, od obzorja do obzorja polni cvetja, zelenja in sinjine.

In hipoma je nehote stopil z desno nogo korak naprej, kakor da bi hotel dvigniti otroka iz ženi-nega naročja k sebi. Prav na železo je stopil, ne da bi se zavedel tega.

Tedaj je pridrevel bat izpod škripca in mu skozi usnje v enem samem hipu zdrobil stopalo. S komaj slišnim krikom se je sesedel v blatni močnik. Najprej je planila Lenka k njemu in potegnila za vrv, drugi so ga potegnili na otoček k ognju. Pero mu je hitro razrezal z nožem čevelj in ovil zdrobljeno stopalo s šalom, ki si ga je odvil od vratú. Marko je stiskal zobe, da bi ne kričal od bolečin, in preplašeno strmela v Lenko, ki je zajokala poleg njega.

Pero in tovariši so ga odnesli po stopnišču na cesto in ga držali na rokah, dokler ni prispel rešilni voz. Spremljala ga je Lenka do bolnišnice. Marko jo je tolašil vso pot. »Ni nobene take teme, da bi je ne bilo mogoče razsvetliti na kak način,« ji je rekel.

Pet dni pozneje ni imela Lenka denarja za tramvaj. Počasi se je vlekla po dolgih cestah proti porodnišnici in se vsakih deset minut naslonila na kako hišo. Ljudje, ki so jo srečavali, so se zbali njenega preplašenega, bolečega obraza in bežali hitro mimo, da bi ne imeli sitnosti. Končno je Lenka le prilezla do porodnišnice. Prišla je njena ura. Ko so ji pokazali otroka, je plašno zaprosila: »Telefonirajte možu v bolnico, da je sinček.«

DREJČE

Priobčil Bogdan Kazak

Bil je prvorojenec trdnega in trdega kmeta Žužka, ki je v naši prometni in obrtni občini živel zgolj ob kmetovanju; drugi so vozarili pri tovarnah ali prevažali hlode iz gozda na žage in od tam deske v mesto, ali napravljali in dostavljali oglje ali apno ali pesek ali kamenje za gradbe. Drejčkov oče pa je samo kmetoval kakor njegovi dedje pred stoletji.

V šoli se Drejček ni prenapenjal; v krščanskem nauku ni puščal nikogar predse, znal je celó več, kakor je župnik v šoli povedal ali kar se je dalo vedeti iz katekizma; v drugih šolskih predmetih pa se ni ne gnal ne izkazoval, češ, kaj treba kmetu tolike navlake, ki je potrebna ljudem »brez zemlje«!

V tistih letih sva se večkrat videvala, ko sem prihajal domov na počitnice. Bil je nekaj let mlajši od mene, a bila sva prijatelja, dasi mi je dajal čutiti svoj kmetijski ponos, češ, kmetškemu sinu ni treba, da bi hodil v mesto stradati in se dajal uganjati od mestnih škriccev. Hodil je rad za menoj in me vedno vabil ali v vinograd ali v gozd, kadar je šel njegov oče bukve podirati in drva napravljati.

Drejček je imel vesela otroška leta, najlepši sta bili, ko je v trinajstem in štirinajstem letu hodil v ponavljalno šolo samo enkrat na teden, druge dni pa je pri očetu kmetoval, kot tak, ki bo kmalu brdek kmetijski fant.

S štirinajstim letom pa je bilo Drejčkovega veselja konec; oče Dreja, kakor smo mu pravili, je odločil, naj se gre Drejček učiti — čevljarstva. Pripovedovali so mi, da so imeli pri Žužkovih takrat hude dni in tedne. Drejček se je očetu uprl, češ, da hoče ostati na kmetiji, kar mu kot prvorojencu pritiče po vseh pravicah, rokodelstva naj se uči mlajši brat Janez. Težko je oče sinu dopovedoval, da ni za kmeta, ko ne raste, za kmeta pa treba raščega človeka, kar Drejček ni, saj je zadnja leta kar zastal. Bistro očetovo oko je opazilo, da se je začela Drejčku kriviti hrbtenica. Kot preudaren mož, ki pozna življenje in gleda v bodočnost, je oče Žužek namenil svojega prvega sina za rokodelstvo, ki je bilo zanj primerno in mu zagotavljalo vsaj skromno preživljanje.

Spravili so Drejčka v bližnji trg k znanemu mojstru, ki je bil na glasu kot strokovnjak po vsej okolici. Drejček je pobegnil in se skrival nekaj tednov okoli doma. Naposled sta se oče in sin pomirila; obveljala je očetova, da se je Drejček le oprijel čevljarstva, obstala je pa tudi si-

nova, da je bival doma in čez dan hodil v uk k vaškemu čevljarju Paljku, ki je bil poljski čuvaj in kočar, v slabem vremenu in na zimo pa je tudi čevljaril. Očetova pametna zamisel in sinova srčna sanja sta se po sili zrasli v pokveko: Drejčkovo čevljarstvo in kmetijstvo je bilo podobno živali, ki ji pravijo pri nas pol ptič pol miš.

Kajpada se je posilno stanje čezdalje bolj kazalo v Drejčkovem duševnem razvoju. Iz prešernega in veseljaško usmerjenega dečka je nastajal vase zaprt in na zunaj odbijajoč mladenič, vedno slabe volje, jezljiv in ujedljiv. Očeta se je ogibal, bratu je nagajal, z materjo se je prepiral venomer. Kadar je kdo Žužkovih omenil Drejčka, ni pozabil vzdihniti, preden ga je imenoval ali vsaj takoj potem.

Svojih vrstnikov ni več iskal, oni ne njega; ob nedeljah in praznikih, ko so se drugi zbirali, da so se poigrali ali norčevali, je Drejče čepel sam kje v samoti in prebiral kakšno knjigo nabožne vsebine, molitvenik, življenje svetnikov ali kaj podobnega. Z vaškimi paglavci pa je imel stalne stike, pa ne prav prijazne. Ni dognano, kdo je začel spor, Drejče ali paglavci, dejstvo je bilo obče znano, da je »hudobni Drejec« stalno pretepal in trpinčil paglavce, ki so ga enako vztrajno dražili, oponašajoč mu v besedah in kretnjah njegovo že vidno telesno napako — grbo. Med krikom in vikom otročajev je hodil Drejče ob nedeljah in praznikih v cerkev, časih je celó kamenje letelo, da so se drugi ljudje bali Drejčeve zabavne družčine.

Ko sem prihajal tiste čase domov na počitnice, sem se tudi bal Drejca; kadar je le mogel, je tiščal za menoj in hotel od mene zvedeti stvari, ki jih še sam nisem poznal. Vedel je, da se učim za zdravnika, in menil, da moram že v prvih letih učenja vedeti, kako se v red devljejo skrivljeni udje in podobne nakaze. Zavaljo njegove nadležnosti sem se nekoliko pozanimal za poglavje o krivenčastih hrbtenicah in mu prinesel na počitnice pokazat izposojeno knjigo, kjer je bila opisana in v slikah ponazorjena njegova nadloga in opisano njeno zdravljenje. Drejče se kar ni mogel nagledati slik in nikdar mu nisem dovolj razložil, kako in kaj. Drejče si je vzel knjigo kar na dom. Pravili so mi, da je bil Drejče tiste čase kar znosen, doma je bil zamišljen in pohleven do vseh, tudi v cerkev je hodil brez vrišča, ker se ni več menil za nagajivo vaško svojat.

Odpravljal sem se z doma in Drejčetu sporočil, naj mi knjigo vrne. Prišla sta z očetom, Drejče je prinesel knjigo, oče Dreja pa prekajeno gnjat. Beseda je dala besedo in, ko smo sedli

na kamenito klop pred hišo, je oče Dreja nekoliko pohrkal in muzajoč se vprašal:

»Ali je tisto kaj res, da se dá človek nategniti in zrvnati, ali je pa le kakor pet krav za en groš? Tale negodé mi kar ne dá miru in mi venomer kaže vašo knjigo, kjer je lepo narisano, kar bi on rad. Bog ve, če je vse tisto res mogoče?«

Bil sem v križnem ognju štirih oči, zapičenih vame, iz očetovih je odsevala nejevernost, iz sinovih pa mila prošnja za pomoč.

Izgovarjal sem se, da se s takimi zadevami še nisem sam ukvarjal in da iz svojih izkušenj nič ne vem, da pa je že po vseh večjih bolnicah in mestih nekaj zdravnikov, ki znajo telesne napake popravljati in odpraviti. Kaj se dá pomagati Drejšetu, ne morem sam presoditi, vsekakor pa se izplača v Trstu ali Ljubljani poizvedeti pri kakem veščaku.

»Taka reč je gotovo draga,« je menil oče in se popraskal po tilniku.

»Moje dote ne bo znesla!« je bruhtil Drejšče in mi na skrivaj stisnil roko.

Razkladal sem jima, da bi bilo treba nekaj tednov za zrvnavanje, potem bo morda treba oporne obveze iz mavca za vse telo in naposled oporne naprave iz usnja z železnim ogrodjem.

»Dobra krava s teletom ne bo dovolj!« je vzdihnil oče.

»In če bo tudi za jarem volov! Saj toliko mi pritiče že od matere!« se je postavil Drejšče, trdno me držeč za roko.

»Vajina zadeva, vidva presodita in odločita!«

Odšel sem z doma in ostal v tujini nekaj let. Domov sem prihajal bolj poredkoma in še takrat samo »na spregled«, od danes do jutri. Z Žužkovimi nisem prišel v stik ves ta čas; moji domači so mi pripovedovali, da je bil Drejec več časa v mestu, kjer da so ga trpinčili na čudne načine, kar je on voljno prenašal, in mu napravili oklep, ki naj bi ga doma nosil. Drejec je zapravil več ko za jarem volov, a uspeha ni bilo. Nekoč se je Drejšče raztogotil, vzel svoje mučilo, kakor je pravil umetnemu držalu, razbil ga z betom na tnalu in vrgel šaro na ogenj. Ta zgodba me je nekoliko pogrela, zakaj nisem se mogel otepsti misli, da sem morda tudi jaz kaj kriv Drejščevega razočaranja in potrate denarja.

*

Menda je teklo tretje leto, odkar sem se nastanil na svojo roko, ko se je pojavil Drejšče, čedno oblečen, gladko obrit — poprej je nosil brčice — in lepo počesan; v vseh letih, kar se

Maksim Sedej: S polja. (Ujedenka.)

nisva videla, ni zrasel niti za spoznanje, pač pa mu je zrasla grba. Mrko me je gledal, ponudil loparjasto roko in rezko vprašal: »Ali sva še kaj prijatelja?«

»Kar se tiče mene, prav toliko kakor nekdam!« sem mu odgovoril in ponudil sedež.

»Če je res, kar pravite, mi lahko veliko pomagata,« je rekel bolj mehko. Beseda se mu je zatikala, a počasi sem izvlekel iz njega njegovo stisko. Dóma se je naveličal in obšla ga je misel, da bi vstopil — v samostan. Danes je bil v samostanu, kamor si želi priti, a zdi se, da se ga branijo zavoljo njegove nakaze. Sprejeli bi ga v samostan v službo, a v red ne, češ, da smejo sprejemati med redovnike samo zdrave ljudi. On pa ne mara služiti, rajši je doma, redovnik bi pa postal rad, ko ga doma silijo, naj se spravi v kakšen kraj, kjer ne bo drugim v napotje.

»In kaj naj napravim jaz, da ti pojde po volji, Drejšče?« sem poizvedoval nadalje.

»S tistimi možmi se dobro poznate in vaša beseda gotovo kaj zaleže,« je moledoval Drejšče. »Recite jim, kar je res, da sem zdrav kot dren, čeprav sem tudi skrivljen kakor dren.«

»Tisti možje, Drejšče, imajo svoje glave in postave, težko jim je kaj dopovedati. Ne rini mednje, če te ne vabijo! Sicer pa ne vem, če bi se ti med njimi dobro počutil in zdržal.«

»Kako da ne?« se je zavzel.

»Preveč si občutljiv, Drejšče! Za v samostan je tak, ki se krohota, če na njem tudi drva cepijo. Kdaj si se zadnjič smejal?«

Drejče se je zamislil in molčal dolgo, potem je vzdihnil in rekel: »Kaj naj vendar počnem, ko mi gre vse narobe?«

»Z očetom se zgovorita, naj ti dá ogrado ob cesti in postavi na njej hišico, kakor ti je že nekako obljubil. Potem pa se oženi in živi kakor drugi ljudje!«

Drejče me je pogledal debelo, prav za prav njegove globoko vdrte in zato majhne oči so se razprle toliko, da sem v njih videl trpečega človeka, ki dvomi, če mu bo kdaj bolje. Nekaj časa sva se molče gledala, potem je Drejče vstal in se poslovil: »Ostaneva prijatelja?«

»Dokler boš hotel!«

Dolgo me ni obiskal in jaz ne njega. Ko sem časih prihajal na rodni dom, sem opazil, da so na Žužkovi ogradi zgradili prav lično hišico. Pravili so mi, da se je Drejče v njej lotil čevljarstva z vso vnemo. Hvala Bogu, sem si mislil, da je toliko zagrenjena duša prišla do potrebnega pomoja.

Ko sem se nekoč vračal z gorskega izleta proti domu, sem stopil mimo gredoč v Drejčevo hišico in delavnico, da mi zašije veliko razpornino na čevlju, ki sem jo za silo povezal z navadnim motvozom. Vesel je bil mojstrček mojega obiska in se ročno lotil popravila. Med delom mi je pripovedoval, da misli name že nekaj časa in da je nameraval te dni do mene in mi ponuditi nekaj posebnega. Ko je končal in sem vprašal po računu za popravilo, je zamahnil z roko in odprl veliko starinsko skrinjo v kotu delavnice. Izvlekel je zvitek usnja in mi ga pomolil: »Poznate?«

»To je irhovina, jelenova ali pa divjega kozla. Kje si dobil?«

»Kupil sem za vas, ki vam treba dobrih čevljev za po hribih. Povedali so mi, da je to najboljša koža za hribolazce, mehka, zračna in trdna.«

»Za suho vreme najboljša, zares! Kar vzemi mero in povej, kaj ti dam za par gorskih z dvojnim podplatom in kovanjem!«

»Tisto že napraviva tako, da bo prav na obe strani. A vi mi pomagajte s svoje strani!«

»Izvrši, kakor sva zgovorjena, in jaz raznesem tvojo čevljarsko slavo čez pol dežele!«

»Ne tisto, ne!« se je izgovarjal v zadregi. »Svetovali ste mi nekoč, naj se poročim, in zdaj je zorel čas, da to napravim. Treba mi vaše pomoči!«

»Takšne zadeve naj opravi vsakdo sam zase in naj niti ne pusti, da bi kdo drugi vtikal svoj nos vanje!«

»To je vse res in prav,« se je vnel Drejče. »A v moji zadevi je drugače, treba je namreč, da spregovori svojo moško besedo tisti, ki kaj ve in velja!«

»Ne vem, kaj hočeš in pričakuješ od mene.«

»Povejte mi naravnost, ali gre moja nadloga po krvi naprej ali ne?«

Razložil sem mu svoje mnenje, da je njegova nakaza glede dednosti brezpomembna, ker je ni bilo v njegovem rodu ne po očetovi ne po materini strani, in da se osebne okvare kakršnegakoli izvora ne podedujejo.

Očividno razveseljen mi je Drejče zaupal, da se je zagledal v Robidnikovo Špelo, suhljato hčer tovarniškega mojstra in kočarja, ki je imel za njo še dvanajst živih otrok. Špela, tovarniška predica, mu je na njegovo ponudbo sporočila, da bi ga že vzela, ko bi se ne bala grbastih otrok. Jaz naj torej Drejčevi posredovavki, Strnični Meti, ko pride k meni, tako pojasnim zadevščino kakor sem jo njemu.

»Ne bo kruha iz te moke!« sem brž odvrnil. »V take zadevščine se ne maram mešati.«

»Mi res nočete pomagati?« je zastokal presunljivo.

»Hočem ti prav pomagati, Drejče! Ali ne moreš dobiti druge kakor tisto preklo?«

»Dosti se mi jih ponuja, tudi kmetovskih, a jaz bi rad Špelo!«

»Takšno si vzemi, Drejče, ki se ne bo pomišljala, če ima poleg velikega grbca še kar kopicico grbčičev! Srce je neumna stvar, pamet rabi!«

Razšla sva se molče. Irhastih čevljev ni bilo od nikoder. Drejče se je še bolj očitno ogibal vseh ljudi, mene posebno; ko bi se morala srečati na vaškem klancu, je krenil na polje kakor plašen zajec, ali pa se je obrnil nazaj.

*

Leta so tekla. Proti koncu svetovne vojne sem se mudil nekaj časa v domačem kraju. Kmalu po mojem prihodu so me poklicali k Žužkovim. Drejče je že davno zapustil svojo hišico zavoljo bolezni in se preselil na rodni dom, kjer je imel vsaj nekaj oskrbe pri bratovi družini. Sedel je v skromni postelji, ki je zavzemala skoraj vso tesno sobico poleg kuhinje, in hropel na glas.

Molče sva si segla v roke in gledala drug v drugega. Silno se je bil postaral Drejče, odkar se nisva videla, zdelo se mi je, da gledam v njem njegovega očeta, ves obraz mu je bil upadel in gubast, zlasti nad očmi, lasje so se na temenu zredčili in osiveli, dasi je imel komaj dobre štiri

križe. V slabo razsvetljeni sobi sem opazil viš-njev-kasto polt in iz dušničnega stanja sklepal, da ni več daleč konec Drejčevemu trpljenju. Njegove globoko vdrte oči so bile bolj zapovedujoče kakor proseče, v presekanih besedah je z velikim naporom izgovoril: »Vsaj zdaj mi pomagajte, da se kmalu stegnem. Rajši danes kakor jutri!«

»Drejec, ne govori tako nespodobno o sebi in meni! Saj imaš krščeno dušo v sebi in si bil vedno dober in dostojen človek! Glede sebe te tudi moram okregati. Zdravnik sem, ki naj življenje rešuje, ne pa končuje! Pomeniva se pa tako, da bo tebi kako laže!«

»O da bi mogel kdaj zaspati! Že več mesecev tako čepim. Neumno srce mi venomer razbija kakor fužinsko kladivo, podnevi in ponoči. Če se hočem samo malo nasloniti, me pa tako duši, da bi kar tulil, če bi mogel!«

»Miruj, Drejec, in molči, saj vidiš, da ti škodi govorjenje! Daj, da te pregledam! Tebi se ni treba nič obračati, vse opravim sam, ti kar miruj!«

Pregled je bil kmalu opravljen; takó hudega slučaja stisnjenega oprsja zavoljo skrivljene hrbtenice nisem videl ne prej ne kesneje. Desna pljučna stran je bila skorajda zmečkana v kepo, ki ni mogla dihati, srce je bilo potisnjeno navzdol in pretegnjeno, da je le z vidnim naporom še opravljalo svojo nalogo, jetra so bila močno otekla, trebuh in obe bedri vodeničasto zabrekli.

»Zapišem ti zdravila, preuredimo ti ležišče in, če Bog hoče, boš kmalu imel mirnejše noči. A prizadevati si moraš tudi sam, da si pomiriš zmučeno srce!«

»Saj tako ne morem nič več, čemu naj se še mirim?«

»Vidiš, Drejec, to je tisto, kar nisi doslej hotel in zmogel! Vedno si hotel plavati proti vodi, vedno si hotel, da se svet suče okoli tebe, pa te je vrtel okoli sebe, vedno si bil v borbi, obupni borbi z vsemi okoli sebe, vedno si bil tepen in povsod, a vdal se nisi, zato trpiš zdaj več kakor treba. Pusti brezuspešno borbo in odpočij se vendar po tolikih letih. Vdaj se v usodo ali še bolje, v božjo voljo!«

»To mi pravijo duhovniki že toliko let, a jaz tega ne morem umeti in sprejeti, ko vidim in čutim, da mi je hudo že od otroških let!«

»Menda je drugače, Drejec! Glej, če bi bil ti tak, kakor si si želel, bi tvoje kosti morda že trohnele tam kje v Galiciji ali Karpatih, kakor se je zgodilo toliko tvojim vrstnikom, ki so morali pustiti domove in družine brez varstva in pomoči. Zamisli se v njihov položaj in priznaj, ko si ven-

dar doma in pri svojcih, da ti je bolje kakor onim, ki si jih zavidal!«

»Morda res,« je šepnil Drejče kakor sam sebi.

»Hvali Boga!« sem rekel in pritiskal dalje nanj, ko sem spoznal, da je trda skorja začela pokati. »Koliko si se gnal zavoljo Špele! Tebe ni marala, vzela je Pračka, dala mu pet piškavih otrok in brž umrla zavoljo jetike. Ali bi se ji bilo kako drugače izteklo pri tebi? Komu je zdaj bolje, Pračku ali tebi, Drejec?«

»Saj res!« je vzdihnil Drejče.

»Vidiš, da si gledal v svet napačno in da ti je takšno krivo gledanje zagrenilo vse življenje.«

»O moja trda in trmasta buča!« je jadikoval Drejče.

»Star nepoboljšljivec si, Drejec, kakor v deških letih! Hvali Boga, da je tako, ker bi moglo biti še neznansko huje! Vdaj se in pomiri!«

Naročil sem Drejčetu in njegovim glede lege bolnikove in strežbe, napisal zdravila in se poslovil.

»Pa še kaj pridite in kmalu!« je rekel Drejče in mi krepko stisnil roko.

Obiskal sem ga še nekajkrat. Drejcu je kmalu odleglo, da je imel vsako noč nekaj počitka, podnevi je mogel sedeti kakšno urico, ali za ognjiščem ali pa pred hišo. Bil je kar zadovoljen in je začel povpraševati, kdaj bo po moji sodbi spet za delo, da bi se mogel vrniti v svojo hišico.

»Bog je velik,« sem mu odgovarjal.

Nekega jutra, ko sem se še oblačil, je pri-drevelo Žužkovo dekle k nam s krikom, da je stricu Drejčetu strašno slabo. Ko sem prišel k Žužkovim, je bil Drejče že mrtev. Gospodinja mi je povedala, kako se je nesreča dogodila. Po zajtrku je prosil Drejče, naj mu dajo skrbno povezano škatlo s police, češ, da mora napraviti kaj veselja svojemu zdravniku. Ko je dobil škatlo v roke, je osupnil, ko je videl, da je škatla preglodana na več krajih. V škatli sami pa sta ga presenetila dva razjedena čevlja in v njih prazna mišja gnezda. Drejčetu je zdrknila škatla iz rok, omahnil je nazaj v posteljo, zahropel in glasno javkajoč izdihnil.

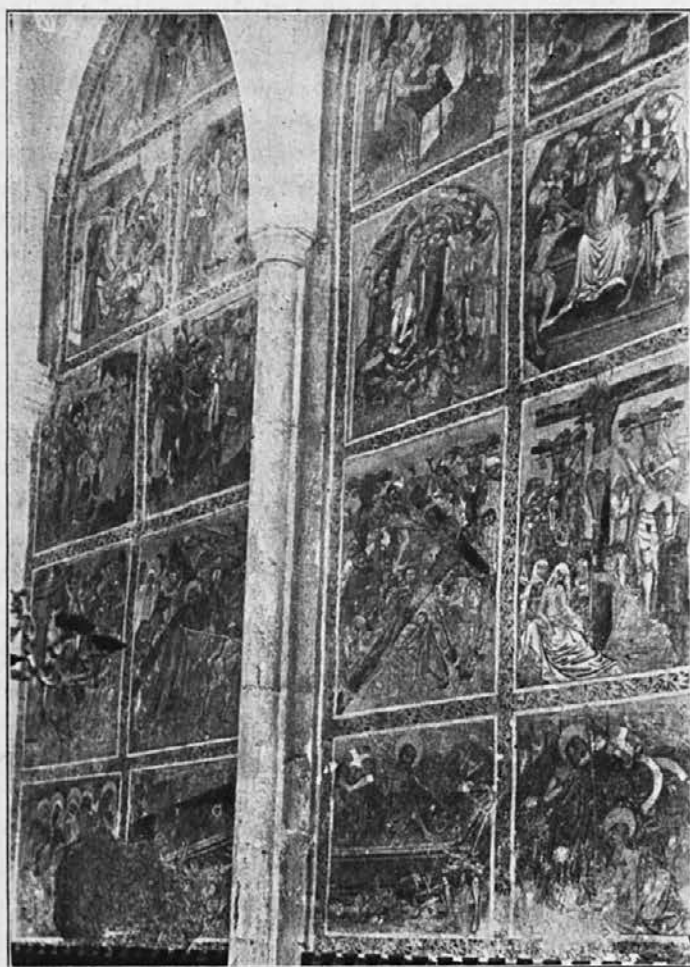
»Velikega in dolgega trpljenja je konec!« sem rekel, gospodinja pa je pristavila z vzdihom: »Hvala Bogu, saj revež ni bil nikoli za ta svet!«

Tako sem izgubil prijatelja iz mladih let in prišel ob irhaste čevlje. Pa mi ni bilo žal po njih, zakaj slišal sem od starega gozdarja izpod Čavna, da imajo irhasti čevlji neko čudno posebnost, držé se te namreč tudi ob smrti. Jaz bi bil pa takrat rajši bos.

KJE SMO S CERKVENIM SLIKARSTVOM

France Stelè

V zvezi s povedanim je treba še na kratko označiti nalogo, ki jo ima figuralno slikarstvo v dekorativnem okviru celotnega prostora, ki je slikarsko okrašen. Iz prejšnjega je razvidno, da imata ornamentalno (zgolj okrasno) in figuralno slikarstvo že po zahtevah arhitekture in njenih delov deljene vloge. Prvo, zgolj okrasno slikanje smisel zgradbe tolmači, označuje ali simbolizira aktivne dele stavbnega ogrodja (organizma). Drugo, figuralno slikanje, ki zahteva več pravic zase kakor ono, pa se smiselno omejuje predvsem na pasivne dele (na stene itd.) stavbe, na katerih ni toliko vezano na ozire do arhitekture kakor pri aktivnih delih (stebrih, zidcih itd.). Vendarle pa je vpliv figuralne slike v prostoru, vpliv ploskve, na kateri se pojavlja, ali vpliv okvira, ki

Sl. 9. Slike Kristusovega trpljenja v prezbiteriju družnice sv. Duha v Slovenjem Gradcu iz srede XV. stoletja. So izrazit primer »pokrivajočega« slikarstva, ki kljub slikanju figuralnih prizorov, ki se vrše v dozdevni prostornini, ne uniči značaja stene kot ploskve, marveč učinkuje kot preproga, razpeta po njej.

sliko obdaja, omejuje — tolik, da so se pri figuralnem slikarstvu, ki se uporablja v zvezi z arhitekturo in ki ga v nasprotju z intimnim radi imenujemo tudi monumentalno slikarstvo, razvili različni načini, po katerih se uvršča figuralna slika kot smiselni del v monumentalni organizem celote.

V zgoraj označenem splošnem okviru dekorativnega slikarstva pa figuralno lahko nastopa na dva načina: ali na inkrustativni ali pokrivajoči, ali pa na iluzionistični, dozdevno ustvarjajoči način. Figuralno slikarstvo nastopa skoraj izključno na mirujočih delih stavbnega organizma, na delih torej, ki izpolnjujejo presledke v mreži aktivnega stavbnega ogrodja, kar so predvsem stene, svodna polja in kape, stropi, oboki in celó tla danega prostora. Življenske sile, ki v teh delih stavbe spé, ki vidno, posebno pa arhitektonsko otipljivo niso izražene, so zelo različne. Iz namena in pomena teh danih delov pri arhitekturi, ki jih figuralno krasimo, izvira tudi sorazmerno velika različnost načinov, v katerih se izražajo figuralne slike na njih. Možni so namreč vsi načini, od tistega, ki izraža najenostavnejši značaj v sebi mirno počivajočega stanja dane stene, do nasprotne skrajnosti, ki skuša neaktivno mirnost nadomestiti z videzom največje aktivnosti, katera je v danem položaju mogoča. To stori s tem, da dani steni slikarsko vdahne eno izmed neštetihi možnosti, v katerih bi neaktivni, mirni, samo vrzel, presledek zatrepajoči element (steno) mogel nadomeščati drug, iz aktivnih arhitekturnih členov sestoječi organizem. Tako se nam kažeta dve skrajnosti, med katerima se uveljavlja figuralno slikarstvo v dekoraciji prostorov: prva ustreza prvotnemu smislu stene, ki je samo zatrepajoč, v sebi mirujoč člen (element) stavbe in zato steno samo prekriva s slikami ali, kakor pravimo, inkrustira; druga pa postavlja na mesto tega mirujočega elementa danemu resničnemu arhitekturnemu okviru prikrojen videz ali iluzijo nekega arhitektonskega dogajanja, ki je na tistem mestu možno, a v arhitekturi ni resnično izvedeno; v to mrežo komponira figuralni dogodek. Taka možnost je v obstoječem elementu stene ali vsaj v njenem položaju nevidno skrita, speča ali, kakor se tudi izražamo, latentno dana.

Med eno in drugo teh dveh skrajnosti je nešteto možnosti. Kljub temu pa vse te možnosti brez posebne težave lahko porazdelimo na dve skupini. Prvo imenujemo inkrustativno, drugo pa iluzionistično. Prva računa s prvotnim značajem podlage, na katero slika, in stremi za tem, da ji (n. pr. steni) ohrani značaj, ki ga ima, namreč da omejuje ali zapira prostor. Zato podredi figu-

ralno sliko, ki je po svojem bistvu že sama nujno iluzionistična, ker v otipljivih dveh dimenzijah izraža tudi videz tretje, ne samo po ploskvi, ampak v prostor se raztezajoče, posebnim formalnim zakonom, s katerimi doseže, da ostane osnovni značaj ploskve v glavnem le ohranjen in celota učinkuje kakor pisana zavesa, katero smo razpeli v mrežo aktivnih arhitektonskih členov. Pri taki rešitvi vprašanja o figuralnem dekoriranju prostora je uspeh v bistvu ta, da se mirujoči, pasivni deli arhitekture spremené v pisano oblogo ploskev. Ta učinkuje približno tako, kot bi steno pokrili s preprogami. Na tem, arhitektonsko nekako nevtraliziranem (nevažnem) ozadju pa se s pomnoženo tektonsko jasnostjo razvija življenje aktivnih elementov stavbe. Osebnih (individualnih) rešitev za posamezne primere je tudi v tem okviru nešteto. Teženje slikarjevo po tem, da ne uniči po arhitekturi dane ploskve, more iti celo tako daleč, da figuralno sliko kar označi kot pripeto ali obešeno na dano ploskev. Zanimiv primer te vrste se nam je v Sloveniji ohranil v stranskih poljih stropa v Stari grofiji v Celju iz okr. 1600, kjer je slikar slike štirih letnih časov naslikal na polja stropnih kaset tako, da se ob straneh vidi del plošče iz desk, ki pokriva kaseto, in je tako figuralna slika res označena samo kot napeta na to podlago. Da tu ne more biti govora o iluziji (videzu) pogleda za meje dane ploskve, je očitno.

V drugih primerih, kakor v gotskem prezbitariju špitalske cerkve v Slovenjem Gradcu (slika 9), ali v prezbitariju cerkve v Vratih (Thörl) na Koroškem, razdeli slikar dano ploskev stene enakomerno na pravokotna, po ploskovitih dekorativnih pasovih razdeljena polja. V ta polja slika figuralne prizore in celota nudi vtis velikega poslikanega prta, ki je razpet med aktivne arhitekturne člene, da izpolni presledke med njimi. S takšno in podobno obdelavo celote je prostorna iluzija, videz tretje dimenzije (razsežnosti v prostor), pogleda v globino, ki ga nujno vsebuje vsaka figuralna kompozicija, paraleliziran in tako poslikana stena niti najmanj ne izgubi svojega pravega, vidnega in otipljivega ploskovitega značaja. In celo pri delitvi v velike enakomerne ploskve, kakor je to v ladji cerkve na Gostčem pri Škofji Loki, je radi čisto ploskovite obdelave obrobni pasov, ki posnemajo mozaični vzorec, in zaradi širokega, prav tako v obliki preproge zasnovanega obrobnega pasu spodaj, značaj ploskve na celi črti uveljavljen, saj se slikam lastna prostornina nikjer ne meša s perspektivnimi možnostmi prostora, kjer nastopa.

Sl. 10. P e n g o v : Smrt sv. Martina v prezbitariju župne cerkve na Bledu (1952). Slika je komponirana s težiščem v glavni osi ploskve, na kateri je naslikana; zato ne uničuje te ploskve, ampak se ji zadovoljivo podreja.

Tudi če ta način spojimo z arhitektonsko iluzijo, ki gre za tem, da dano ploskev razčleni z arhitektonsko izdelanimi okviri, kakor je to zelo rada delala gotika pa tudi barok in drugi slogi, je stremenje po taki iluziji tako zadržano in ima toliko protiuteži v čisto ploskovito dekorativnih elementih pasov, na katerih stoji, kakor n. pr. na Suhi pri Škofji Loki in drugod, da kljub temu ne uniči vtisa ploskvi vikane, preprogi podobne dekoracije. Naša gotska dekoracija ni nikdar prekoračila tega varnega okvira, ki zagotavlja slikarju tudi pri manj izostrenih sredstvih dekorativno čist, pogosto pa kar presenetljiv uspeh.

Tudi slikar, ki stremi za tem, da ohrani značaj arhitektonsko danih ploskev, jih lahko dekorira kot celoto in mu jih ni treba drobiti na mreže manjših delov. On še kljub temu lahko ostane zvest svojemu načelu ploskovitosti, če svojo kompozicijo podredi gotovim, v ploskvi nevidno obstoječim likovnim zakonom. Rekli smo že zadnjič, da ima tudi na videz mirujoča, čisto pasivna stena svoje življenje, ki je predvsem v tem, da »stoji« ali se kot obok »pne«, tektonsko pa tudi »počiva« sama v sebi, kar se pravi z drugo besedo, da ima neko osnovno točko, na katero se njen navidezni mir opira. Tem bolj velja to za pravilno vokvirjene pasivne arhitektonske elemente, ki so v arhitekturi navadni. Za pogled se nam ti elementi nudijo samo po svojih vidnih ploskvah; njih geometrična oblika pa nas sama navaja na spoznanje teh osnovnih zakonov o življenju danega elementa. V tem oziru je važna posebno glavna os; s to mora računati slikar, ki hoče figuralno obvladati dano ploskev, ne da bi porušil ali vsaj omajal njeno stanje. Posledica so resne, sime-

trične, na glavno os osredotočene kompozicije, ki ob primerni ploskoviti obdelavi okvirne ornamentike kljub neizbežnemu videzu tretje dimenzije vendarle ne uničujejo značaja ploskovitosti stavbnega elementa, na katerem nastopajo; ne uničujejo ga pa zato ne, ker živé od življenskih predpogojev, ki so temu elementu (steni) bistveni in ki postanejo po takih slikah šele prav vidni in važni. Na ta način izvršena slika ni ne pred ploskvijo (kar je v dekorativnem slikarstvu posebno kočljivo in pri nespretnem slikarju še najhitreje podre potrebno ravnovesje med arhitekturo in sliko) ni pa tudi z a ploskvijo, kar je pri iluzionističnem slikarstvu pogosto zelo važen moment, ampak je res v ploskvi, vtkana vanjo in zato kljub plastičnemu videzu samo njen del. Iz novejšega časa so dober primer za to kompozicije iz legende sv. Martina v prezbiteriju župne cerkve na Bledu, ki jih je leta 1932 naslikal Pengov (slika 10).

Že doslej smo neprestano zadevali ob iluzijo tretje, globinske dimenzije, ki jo vsebuje že plastični videz slikanega predmeta, še bolj pa vsak prostorninski videz, brez katerega slikarstvo tako redko izhaja. Že doslej opisani način se prav lahko sprevrže v iluzionističnega, kakor hitro se ne

Sl. 11. Tone Kralj: Beg v Egipt v ladji romarske cerkve na Sv. Višarjah. Ker slikar ni upošteval osi dane ploskve pri kompoziciji prizora in ker se dogodek giblje vzporedno s steno, vse to ustvarja iluzijo, kakor da bi gledali skozi steno in na prizor, ki se vrši za njo.

upoštevata formalnih zakonov, na katerih sloni ploskev. Kljub dejanski materialni omejenosti slike na dano ploskev se pojavi takoj, ko zapustimo načelo glavne osi in simetrije, stremljenje naslikanega videza preko mej te ploskve v soseščino, ali iz ploskve v globino za njo. Poučen je v tem pogledu primer s sliko Toneta Kralja. To je beg v Egipt v romarski cerkvi na Sv. Višarjah (slika 11). Naslikana je v trikotni vrh stene, kakor je bil ta po arhitekturi oboka naravno odrezan, brez vsake druge obrobite, tako da se zdi, kot bi bil ta del stene odprt in gledamo skozenj na kos pokrajine, po kateri se pomika mimo nas vzporedno s ploskvijo stene, na kateri je naslikan, osliček z Marijo, za njim pa Jožef. Slika podaja videz pogleda z a ploskev stene, dogodek je slučajno ujet v ta izrez in bo vsak trenotek izginil za arhitekturo oboka na levi. Če bi bil slikar komponiral prizor z ozirom na glavno os ploskve, mu tako dal težišče v samem sebi in bi to težišče ustrezalo težišču dane ploskve, bi bil ustvaril kakor v prejšnjih primerih sliko stanja, spojenega z resnično ploskvijo in bi bila naloga slike izčrpana s tem, da zapolni dano prazno ploskev. Ker pa je to opustil in namesto stanja uprizoril gibanje, vzporedno z dano ploskvijo, je dosegel videz, da gledamo za meje danega okvira; podal je torej iluzijo nečesa, kar je izven mej nevidnih predpogojev za življenje te ploskve.

(Dalje prihodnjič.)

SLOVANSKE PRESTOLNICE

J. Šedivý

3. Vladarji in skupščina.

Kakor v drugih stvarih je šel medtem Beograd svojo pot tudi v politiki, a zlasti v svojem razmerju do vladarja. Prisilil je k odpovedi kneza Miloša I. 1839, pregnal po triletni vladi njegovega sina Mihajla in poklical na prestol Aleksandra Karadordevića, deda našega kralja. Tudi tega je čez šestnajst let proglasila svetoandrejska skupščina za veleizdajavca in ga pehnila s prestola.

Zasedanje svetoandrejske skupščine leta 1858 je najburnejši dogodek v razvoju Beograda prav do svetovne vojne, obenem pa najmirnejši prevrat v vsej srbski zgodovini.

Skupščina se je sešla na dan sv. Andreja. Od vseh strani kneževine je prijezdilo v prestolnico v manjših in večjih skupinah 376 poslancev, oboroženih s puškami, pištolami in bodali, samih vplivnih in trdnih kmetov. V Beogradu so jih knezovi sovražniki kar obsuli. Kamorkoli so prišli, povsod so videli samo stikanje glav in povsod

se je šušljalo samo o tem, da treba kneza odstraniti s prestola. Oblasti niso branile vladarjeve osebe, ker je notranji minister Ilija Garašanin sam komaj čakal, da prisili skupščina kneza k odpovedi. Med poslance je trosil zlato Miša Atanasijević, ki je imel na Donavi in Savi 74 ladij, v shrambah pa okrog 20 milijonov dinarjev suhega denarja, najbogatejši mož v Srbiji, ki je daroval beograjski univerzi njeno sedanje poslopje. Ta Miša je hotel videti na prestolu svojega zeta Đorđa Karadorđevića. Med ljudske zastopnike so se pomešali mladi izobraženci, liberalci. Da bi mogli doseči svoje namere, so se zvezali s pristaši odstavljenega Obrenovićeve vladarske rodovine. Proti knezu je rovaril ruski konzul, a tudi Milošev agent Filip Stanković, trgovec iz Smedereva, je razpredel med poslanci svoje mreže. Tako se je zdelo, da knez v vsem Beogradu nima niti enega zvestega pristaša več.

Padec vlade kneza Aleksandra so za deset dni zadržali liberalci s svojim ponesrečenim poskusom, da bi imela odslej narodna skupščina zakonodajno oblast. Poskusni strel zoper kneza je sprožil predsednik svetoandrejske skupščine Miša Atanasijević, pozivajoč poslance k nečemu, česar pa ni jasno povedal. Za njim se je dvignil njegov pristaš Mihajlo Barlovac, beograjski poslanec; naglašal je, da mora nekdo plačati kazen za težave in trpljenje ljudstva. Ko so njune besed padle na rodovitna tla, se je ojunčil predsednik smederevskega sodišča Sima Protić, ki je v ognjevitem govoru dokazoval, da ima ljudstvo pravico klicati na odgovor vsakogar, tudi samega kneza. Nato je nastopil drugič Barlovac z jasno obtožbo kneza Aleksandra. Svoj govor je končal z besedami: »Knez je kriv, da ljudstvo trpi!« Vsa skupščina mu je odgovorila: »On je kriv!« Ko je predsednik pozvonil in vprašal skupščino, ali hoče knezovo odpoved, so vsi poslanci skočili na noge in po vsej dvorani je odmevalo burno vpitje: »Hočemo odpoved!« Skupščina je takoj poslala h knezu odposlanstvo s pismenim obvestilom o svojem sklepu in ga pozvala, naj podpiše odpoved. Knez je zahteval štiri in dvajset ur časa za premislek.

Ljudske množice, ki so okrog skupščine pričakovale knezove odpovedi, so vedno bolj naraščale. Ko je skupščina zvečer zaključila sejo, so šle množice pred dvor. Zdelo se je, da se je zbral ves Beograd in se zedinil v odločni zahtevi, da odstrani s prestola svojega vladarja, če ne drugače, z orožjem. Boječ se najhujšega, je zapustil knez Aleksander v spremstvu ministra Garašanina dvor in si poiskal zaščite pri turškem paši v beograjski trdnjavi. S tem si je zapečatil usodo.

Ko se je Garašanin vrnil iz trdnjave, je obvestil okrajne glavarje, ki so spremili poslance v prestolnico, da treba naslednjega dne v skupščini odstaviti kneza, ker je zbežal s prestola. Liberalci in pristaši Obrenovićeve so hoteli proglasiti za kneza zopet Miloša Obrenovića. Zato so še isto noč tajno obvestili svoje pristaše v bližnji okolici, naj čimprej pridrevé oboroženi v Beograd pred skupščino. Drugo jutro je bila navsezgodaj skoraj vsa prestolnica pred parlamentom. Čim večje množice so se zgrinjale v mesto, tem bolj napeto je postajalo ozračje.

Komaj je predsednik otvoril sejo in predlagal, da naj prežene skupščina s prestola kneza Aleksandra radi njegovega bega, se je priglasil k besedi zopet liberalac Sima Protić, ki je v svojem govoru pripravljaj razpoloženje za Miloša. Obrenovićeve in liberalce so njegove besede tako navdušile, da so planili kvišku, začeli ropotati in vpiti na vse grlo: »Hočemo Miloša Obrenovića!« Loznički pravoslavni dekan Vasić je medtem odprl okno in zavpil tisočglavi množici na ulici: »Živel knez Miloš!« Ta vzklik je sprejela ulica z velikanskim navdušenjem, misleč, da je skupščina pravkar proglasila Miloša za kneza. Ko je bil v nekaj minutah o tem prepričan ves Beograd, ni bilo več sile, ki bi mogla proglasiti kakega drugega kneza in postaviti na laž od veselja pijane oborožene tisoče na ulici. Tako je zopet zasedel srbski prestol v svojem 78. letu Miloš Obrenović za dve leti, da ga po svoji smrti zapusti drugič svojemu sinu Mihajlu.

Šele za druge vlade kneza Mihajla (1860 do 1868) je postal Beograd popolnoma srbsko mesto. Mihajlo sicer ni doživel uresničenja svojega velikopoteznega načrta, da bi zedinil vse Južne Slovane in pregnal Turke iz Evrope, posrečilo pa se mu je očistiti Srbijo vseh turških naseljencev in za vedno odstraniti turške posadke iz srbskih trdnjav. Ko so Turki po nizki ceni prodali Srbom svoje kočee in stavbišča, se je začelo širiti mesto okrog novega Mihajlovega dvora. Za Milanove vlade se začne mestno središče pomikati vedno bolj proti dvoru in vedno bolj se množé eno- in dvonadstropne hiše. Za vlade Aleksandra Obrenovića, ki je prejel od svojega očeta po njegovi odpovedi tudi kraljevski naslov, je Beograd že zopet važno trgovsko mesto in prometno križišče. Evropske razmere v prestolnici in v vsej državi so se udomačile šele za kralja Petra Karadorđevića. Pod njim se je uresničevala v prvi balkanski vojni Mihajlova velika misel o izgonu Turkov iz Evrope. Turki so bili premagani in Srbija je postala vodilna država na Balkanu.

Trnjeva pot za srbsko prestolnico se je začela 28. julija 1914, ko je Avstrija nepričakovano napovedala Srbiji vojno. V največji naglici se je vlada preselila z najvažnejšimi uradi v Niš. V tej zmešnjavi bi se Avstrijci z lahkoto polastili Beograda, če se ne bi zbralo takoj na tisoče prostovoljcev iz vseh meščanskih stanov, ki so se postavili sovražniku v bran, dokler jim ni prišla na pomoč redna vojska. Ali že septembra je padel Beograd v avstrijske roke, toda le za kratek čas. Zmagovite srbske čete so kmalu spodile Avstrijce iz svoje države in sredi decembra 1914 zopet osvojile Beograd. Komaj si je Srbija malo opomogla, sta začeli Avstrija in Nemčija, katerima se je kmalu pridružila tudi Bolgarija, v začetku oktobra 1915 z veliko premočjo dobro pripravljen napad na Srbijo. Beograd je 10. oktobra zopet padel v sovražne roke. Po razrušenih in deloma od požara in topov uničenih hišah so opravljali svoj roparski posel zlasti Madžari. Česar niso mogli vzeti s seboj, so vrgli na ulico. Pohištvo so pokurili ali pa ga razbili in uničili iz gole objesti. Na ulicah so ležale preproge, posteljnina, uhani, ure in druge dragocenosti. Madžarski oficirji, ki so se pač sramovali javno krasti, so jih dali zmetati na ulico, da so jih potem lahko shranili pred »uničenjem« — med svoje stvari in jih pri prvi priliki poslali domov. Šele prvega novembra 1918 se je z zmago ovenčana srbska vojska ob velikem navdušenju vrnila v Beograd. Izropana in napol razdejana prestolnica ni mogla razobesiti zastav, ali vse je vrisovalo in jokalo od veselja in vsaj za nekaj trenutkov pozabilo na težko bol radi izgube svojih najdražjih.

Iz starega Beograda.

4. Jugoslovanski Beograd.

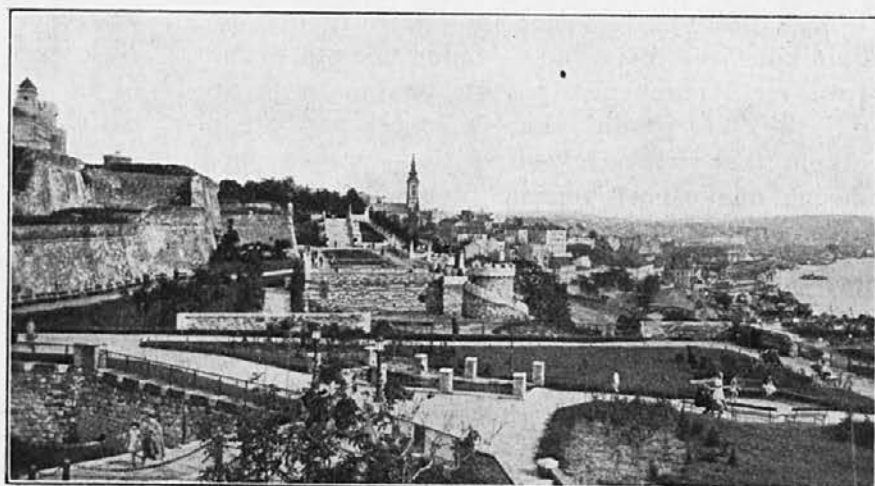
Važen mejnik v zgodovinskem razvoju Beograda pomenja zedinjenje dne 1. decembra 1918. Ob meji države ležeča prestolnica majhne kraljevine Srbije se je spremenila v državno središče največje in kulturno najbolj razvite države na Balkanu. Beograd je dobil na severu bogato zaledje, na zapadu pa pokrajine z izrazito zapadno prosveto. Šele sedaj je prišel do izraza njegov izredno ugodni položaj ob izlivu Save v Donavo, kjer se križajo najvažnejše vodne poti in železniške proge, ki vežejo vzhodno Evropo s srednjo in zapadno. Med svetovno vojno se je izvršil tudi v srbskem gospodarskem življenju velik preobrat, ki ugodno vpliva na trgovski napredek naše prestolnice. Mnogi Srbi so našli pribežališče v zapadni Evropi, zlasti v Franciji, kjer so se posebno meščani hitro navadili novega načina življenja. Z druge strani pa so za triletne zasedbe razširili tudi Avstrijci in Nemci mnogo svojih izdelkov, ki jih prej Srbi niso niti poznali. Tako se je po vojni odprl zapadnemu svetu v Srbiji nov, važen trg. Najrazličnejše francoske, nemške, švicarske, pa tudi angleške in ameriške tvrdke in podjetja so začela gospodarsko izkoriščanje Srbije in Jugoslavije. Večnadstropne nove moderne zgradbe so se začele dvigati vsepovsod. Beograd je postal eno izmed najvažnejših trgovskih mest vzhodne Evrope.

Zaradi centralistične ureditve Jugoslavije so se naselile v Beogradu cele armade uradništva. Trgovina in obrt sta dobili na ta način na tisoče dobrih odjemavcev. Naglo naraščanje števila meščanov je povzročilo stanovanjsko draginjo. Kdor je le mogel, je zgradil stanovanjska poslopja, ki so najhitreje pomnoževala vloženi denar. Vsak košček zemlje je postal prava zlata ruda, če se je lahko porabil za stavbišče. V sredini mesta se je cena stavbišč povzpela celo nad 1200 Din za kvadratni meter. Zato je razumljivo, da so začeli naglo izginjati tisti za predvojni Beograd tako značilni vrtovi pri vsaki hiši. Skromne, lične in za nekdanje čase skoraj razkošno visoke pritlične hiše z enim ali največ s petimi stanovanji so se morale umekniti velikim modernim stanovanjskim kasarnam s poslovnimi prostori v pritličju.

Malo je mest, ki bi imele tako krasno lego kakor Beograd. Zato je tem večja škoda, da niso zidali po dobro premišljenem načrtu. Domačo umetnost so v slogu popolnoma zanemarili. Zdi se, kakor bi se moderni Beograd sramoval svojega srbskega pokolenja in hotel biti bolj evropski od zapadne Evrope same. To se vidi tudi v staro-

avnih običajih in navadah, ki so jih začeli bogatejši stanovi opuščati. Pač pa potrosi Beograd menda več pudra in barvila za ustnice in obrvi kot sam Pariz. Srbski Beograd se je modernemu umeknil v predmestja, kjer so si postavili borne kočice delavci, sluge, manjši obrtniki in gospodarsko šibkejši sloji. Le mize na ulici pred gostilnami, kavarnami in hoteli, kjer srebajo gostje turško črno kavo, in srbski napisi še opozarjajo, da smo na evropskem vzhodu.

Beograjska trdnjava, spremenjena v park.

Sredi živahnega mesta še trdovratno kljubuje vsem novotarijam stara Skadarska ulica ali Skadarlija (glej sliko v Mladiki, št. 2, str. 61). Pred štiridesetimi leti so še bila ob njenem dolnjem delu mestna vrata. Že tedaj je uživala sloves gostilna tik pred mestnim obzidjem, ki je bila tedaj zbirališče obrtnikov. To starodavno gostilno »Kod tri šešira« še danes pozna vsak Beograjec. Slavni srbski gledališni igralec »čika« Ilija je zvalil v gostilno »Kod tri šešira« vse najvažnejše beograjske kulturne delavce. Zbirali so se tu pesniki, pisatelji, novinarji, slikarji, gledališni igralci, pa tudi ministri in sploh vsi prijatelji prosvete. Odkar leži »čika« Ilija v grobu, zahaja v to gostilno vsak dan ob določeni uri še njegov pes, da si budi spomine na dobrega gospodarja ob tistih Ilijinih prijateljih, ki se še niso preselili drugam pit kavo in smederevsko vino.

V času, ko se skuša vse otresti starega in zgraditi novo, je tudi vlada dala sezidati v modernem slogu palače za razna ministrstva in nekatere najvažnejše državne urade. Občina je spremenila staro trdnjavo v izredno lepe in zanimive nasade, ki razširjajo stari park Kalimegdan.

Državna prestolnica je privabila iskat kruha in zasluzka tudi mnogo Hrvatov in Slovencev. Tako se je zelo pomnožilo število katoličanov, ki jih je sedaj že okrog 50.000 in imajo štiri župnije. Od 1924 je tam tudi sedež katoliškega nadškofa.

Zadnja leta se Beograd izredno naglo širi. V tem ko je imel leta 1895 le 59.494 prebivalcev, leta 1921 pa 114.753, šteje sedaj že 241.542 duš. Novi most čez Donavo bo spremenil tudi mesto Pančevo v beograjsko predmestje. Žal, da so sredi gradnje morali prenehati. Nemčija je ustavila reparacijsko blago. Ko bo leta 1934 končan tudi most med Beogradom in Zemunom, se bo dvignilo število prebivalcev naše prestolnice na 300.000.

(Dalje prihodnjič.)

I Z A N A T O M I J E

Dr. Janez Plečnik

O vsiljeni prebavi.

Pajčevine.

Krog sobotnega poldneva. Dan lep, sončen, jasen pa že jesenski. Stopim do štacune. Pritisnem na kljuko. Vstopim: »Dober dan!« Ozró se po meni; kratek »dober dan« pa vsi že zopet tabernajo svoje: ta vaga, ta veže, ta preлива. Tudi kuža, ležeč pod predalnikom (»pudel«, Verkaufstisch), le na lahno pritrkne z repom, dasi svetloóko in pazno motri mene, tujca, in dasi mu je smrček nemiren. Na vrsti sem. »Kaj bi radi?« — »Pol litra olja.« — »Prosim. Takoj!« — »Prosim vas, zavijte mi steklenico.« — »Drage volje.« — »Tu je denar.« — »Hvala lepa; zbogom pa znova nas počastite; zbogom!« — »Zbogom!«

Pòmnjiv bravec ve, da govorimo o prebavljanju in presnavljanju; ve, da naše telo živi ob prebavljanju in presnavljanju; ve, da prebavljanje in presnavljanje pomeni menjo večnosti (energije). Premišljivi bravec ve, da govorimo tudi sedajle o prav le-tem. Štacuna, kupec, prodajavec, predalnik, pes (varuh), denar — so organi (udi), ki posredujejo menjo večnosti: štacuna ima (zbrane) svoje moči — kupec ima svoje moči — pa štacuna (prodajavec) in kupec zamenjavata moči (snovi). Sile se prelivajo po štacuni, pa sile (večnost) se prelivajo pri prebavljanju in presnavljanju. Naša prilika je torej — vse do neke mere — točna.

O našem kupovanju v štacuni porečemo: da smo takó kupili, kot smo bili (od nekdanj in dosedaj) kupovanja v á d n i (Pleteršnik, Levstik). Prodajavec in mi smo takšnega kupovanja, ta-

kšnega prodajanja vadni in tudi kuža pod predalnikom je — očitno — vaden takšnih razmer. Res: vse štacune niso povsem enake: tu je prodajavec, tam prodajavka; tu je pes pod predalnikom, tam je zvonček ob vratih — v vsem pa je močna enakošnost opazna. Recimo torej: neke vrste kupovanja smo vadni in takšno kupovanje je vadno (gewöhnlich).

Sobotna polnoč. Noč temna, oblačna, deževna, mrzla. Vzajem kramp in dolgo železno vlomilo in stopim do štacune. Nastavim kramp, pritisnem z vlomilom. Tihoma se splazim v štacuno. Ni pozdrava, ni odzdrava. Poberem in vzajem, kar in kolikor mi prija. Ne prašam po ceni: kar po lastnem preudarku pustim denar za vzeto (»kupljeno«) robo na predalniku. Tihoma se splazim iz štacune s »kupljeno« robo. Ni slovesa, ni odzdrava — kvečjemu pes bo zalajal. »Kupil« sem na način, ki ga nismo vadni. Večina bo trdila, da to ni bilo kupovanje, in bodo mnenja, da je to bil vlom, nasilje, tatvina. Mi pa, ki nismo od sodnije, poročemo, da je naše dejanje bilo »vsiljeno« kupovanje.

Pómnjiv bravec ve, da govorimo o prebavljanju in presnavljanju; ve, da naše telo živi ob prebavljanju in presnavljanju; ve, da prebavljanje in presnavljanje pomeni menjo večnosti (energije). Premišljiv bravec ve, da tudi sedaj govorimo o prav le-tem. Štacuna, kupec, prodajavec, predalnik, denar so udi, ki posredujejo menjo večnosti med menoj in štacuno. Od nas opisano (trgovcu) »vsiljeno« kupovanje pa je močno drugačno od vadnega kupovanja. Opisali smo prilično dobro nežnega »vsiljenega« kupovanja. Taka »vsiljena« kupovanja se godé po gorskih kočah. Zaloti nas sneg in vihar, zgrešimo pot, lačni in trudni tápamo in tavamo po nočni temini pa se obupani namerimo kar »gilih preč« na (zaprto) kočó: vlomimo; lotimo se hraniv v koči; založimo (bogato) odmerjeno »kupniño«. Občutek pa vendarle ostane, da vse to ni bilo prav prav, da táko (lastniku kočé) »vsiljeno« kupovanje moti dobrohotno medsebojščino, ki naj ravna nad človeki. Skušnje res učé, da takšno »vsiljeno« kupovanje osupne, časih kar pretrese vsakega, da je táko »vsiljeno« kupovanje nevarna zadeva, ki se (časih) konča s smrtjo kupca ali prodajavca, da človeštvo táko »vsiljeno« kupovanje ocenja kot slabo in ga res in rado označa kot javno nasilje, kot vlom, tatvino, rop, kot roparski umor.

*

Mislimo si, da izpijemo kupo mleka, pa naše telo očitno na tak način sprejme mleko,

kot je naše telo (od nekdaj in dosedaj) tega vadno. Naše črevo bo prebavilo zaužito mleko na način, ki ga je naše črevo vadno. Komaj komaj vemo za užitek — komaj komaj kuža pritrkne z repkom. Mislimo si pa, da bziknemo za kupo mleka pod kožo našega telesa, pa naše telo tudi »sprejme« mleko, toda sprejme ga na način, ki ga naše telo ni vadno. Naše telo bo seveda tudi »prebavilo in presnovilo« vbziknjeno mleko, vse pa na način, ki ga ni vadno. Kar prav torej govorimo, če rečemo, da smo z bziklo vlomili v naše telo, da smo »vsilili« našemu telesu mleko in da bo naše telo moralo na njemu »vsiljeni« način presnoviti mleko. Prebavljanje in presnavljanje mleka bo torej »vsiljeno«. Taka vsiljena prebavljanja, taki vsiljeni načini menje večnosti so obče znani. Izpodrsne se nam pa z vso pezo telesa treščimo po murastih tleh: kameničje, zmleti zajčji, kozji, ovčji bobki, trni, trščice se zarijejo in pridejo pod kožo — pa treba, da telo vse to odpravi, izloči, raztopi, posrka: sprósta torej — presnovi. Postavili smo, da bziknemo mleko pod kožo. Pri legi nam je pa tudi, da bziknemo mleko (ali karkoli) tudi v meso, v kri (žile), v jetra, v trebušno, v prsno votlino. — Ud, ki opravlja vadno prebavljanje, je črevo, pa torej poročemo, da »črevesno« prebavljanje je nam vadno prebavljanje. Prebava hraniv pa, ki ne pridejo v črevo, se torej godi v udih, ki so »vne«, ki so »poleg« črevesa in (mi) imenujemo le-to prebavo (udom) »vsiljeno«. (Mladika 1931, 24.) Grk je označal črevo z besedo »énteron«. Zdravniki so prevzeli to grško deblo. Pravijo torej, da je (naša) »črevesna« prebava »enterálna«. Grk je označal »poleg, zraven, ob« z besedo »pará« ali »par«. Zdravniki so prevzeli tudi to grško deblo. Torej pravijo, da je prebava hraniv »izven, vne, poleg črevesa«, da je torej (naša) »vsiljena« prebava »par-enterálna« prebava (Mladika 1930, 100).

Z le-tem smo v grobem pa dobro jasno povedali, o čem nam bo beseda tekla. Zaenkrat se bomo pa ustavili ob tem. Tako odlašanje se nam zdi primerno. Neznavec pride pri takem odlašanju do sape. Tudi vemo, da pridemo do resnice in spoznanja kar le ob potekanju časa. Neznavcem zadeve — pišemo za popolne neznavce — prihaja vroče že ob tem, kar smo dosedaj povedali. Še bolj vroče jim postane, ko dostavimo, da današnji zdravniki ne razmišljajo (skoraj) o nič drugem kot o vsiljeni prebavi. Tako z neznavci. Znavci, torej tisti, ki poznajo zadevo, bodo pa razmišljali, ali smo se s prave strani lotili zadeve, in bodo pri tem morda zasledili svojo, boljšo pot. Oni nas ne bodo ocenjali (kritizirali) in napadli. Oni nam ne

bodo očitali negodnosti naše zasnove. Oni tudi — saj ljubiyo resnico in narod — ne bodo godrnjaje molčali. Oni se bodo usedli in bodo na svoj način raztolmačili narodu zadevo.

Priporočamo le, da neznavec še sam razmišlja o naših prilikah (kupovanje v štacuni). Neznavec naj rad razmišlja o teh prilikah: priliki sta na moč močni. Neznavec res še ne pozna besed: toksín, haptofórno, toksofórno, éndotoksin, ántitoksin, tóksalbumin, ambocéptor, komplemént, termostabílen, recéptor, citofilía, senzibilizíránje, alergíja, alergéni, anergíja, anafilaksíja, anafilaktogén... Neznavec naj se ne žalosti nad tem neznanjem. Neznavec bo spoznal — vse seveda ob potekanju časa —, da res ne pozna le-onih besed, da pa prav dobro in od blizu pozna stvári, ki so označene z onimi besedami.

*

Še otrok sem slišal o možu, ki je trdil, da je slovenske knjige kar le za eno samo culico. Slovenci so se precèj razburjali nad to trditvijo, češ: žaljiva je. Nisem tisti čas povsem razumel razburjenja in tudi danes ga — pravo v pravem — ne razmem. Narod se rodi, raste, propada — vse to le ob potekanju časa. Pa menda res ne bo prav, ako se razburjamo ob misli, da je narod pa tudi njega dejava v neki dobi »majhna«. Kaj bi pa narod počel, ako bi že danes opravil vse, v kar je poklican in izvoljen? Velja torej poziv: nehaj z delom — ako danes opraviš vse, nimaš jutri posla (1). Drugi močnejše zagovarjajo misel: ne odlagaj na jutri, stóri d a n e s vse, kar moreš (2). Ta misel tudi ni napačna. Vendar pa: ko bi bili naši predniki ustvarili že vso našo knjigo, kaj bi ostalo nam? Veselimo se torej lenivosti naših prednikov: majhna njihova zapuščina je kar pridna za naše marne in iznajdne roke. Je pa neko protivje med le-onima stavkoma (1 in 2). To protivje se razblini ob besedah: ama et fac quodvis (reci: áma et fak kvódvís). Besede, poslovenjene, rekó: ljubi (potem) pa delaj (stori) karkoli hočeš (kakor ti že srce velevala) (3). Dober poznavec latinskega jezika mi je povedal te besede, ki jih je menda sv. A v g u š t i n napisal. Premišljivi opazi, da so naši stavki (1, 2, 3) kar enega srca, dasi niso enega lica. (Skoraj) ne moreš pokvariti stvári, ki jo res iz srca ljubiš, ki jo ljubiš brez slehernega samoprida. Treba pa je res močne samozataje, preden tako ljubiš, da ne pričakuješ veselja zase, premoženja zase, časti zase. Pa je kar jasno: ob resnični ljubezni boš še danes storil vse, kar je potrebno za oskrbo zadeve, ki jo ljubiš, ki peče tvojo dušo. Pa narobe: ob resnični ljubezni boš

(časih) odložil oskrbo zadeve, ki jo ljubiš, ki peče tvojo dušo — odložil boš oskrbo na čas, ko boš na jasnem, kaka in katera sredstva so za oskrbo potrebna. Da smo uprhljivi — ti in zadeva, ki jo ljubiš — to pa itak veš in tudi veš, da je vrednota — tudi v največji ljubezni — storjenega dela močno omejena.

Slovenci smo — tako trdimo kar sploh — dobro sovekarski (moderni). Sovekarski človek pa je človek tolpe (Massenmensch). Vzemi temu človeku skrb za denar (ne za delo!) in izračunavanje obresti, izmakni mu možnost, da obreka in obira sosede — pa mu zgolj kvarte še ostanejo. Potegni iz sovekarjevih rok še kvarte, pa sovekar ne ve, kaj bi počel od dolgega časa. Zračunavanje obresti, obiranje sosedov, kvarte so — vsebina kavarniškega življenja. Kavarniško obiranje opljuje starega očeta, staro mater, očeta, mater, otroke, obútaló, hojo, suknjič, gumbe, gumbnice, zavratnico — ono ne najde dobrega lasa. »Duševni delavci« ne opravljajo in ne obirajo. »Duševni delavci« ocenjajo (kritizirajo). Ocenjanje ugotovi napačnost vsebine, neznanje slovnice in besede, pokaže na nepravilno postavljene vejice in pike. Dobro preneseš ocenjavca, ki ni zgolj človek tolpe. Preneseš torej ocenjavca, ki sicer res misli tudi na denar, ki sicer res tudi obira, ki pa ob času, ko nima kvart, ko ne more obirati; ko ne more služiti denarja, ki torej ob »praznem času« sam ustvarja, v ljubezni in iz ljubezni sam ustvarja. Zamračí pa se ti duša, ko imaš opravka z ocenjakarji, ki poznajo le obiranje, kvarte in denar. Ocenjakarstvo je otrok dušne lenivosti. Ocenjekar ocenja to, kar pravkar mimo gre. Ocenjekar ne praša: kakega pomena je to, kar se vrši, v zahomotanem življenju naroda. Zgledi vlečejo in človek je od nature leniv, pa se zgodi, da se ocenjavci prelevé v ocenjakarje. Pa tisti, ki dela iz ljubezni in v ljubezni, (skoraj) ne najde svetlobe in trapá s temno dušo.

Naš prirodarski pisavec si brezskrbno izbira vsebino; precèj vse je — za našo knjigo — še novo. Ocenjekar mu zlepa ne more do živega v tem oziru. Res, da neki le slabo cenijo, da zavračajo, da prezirajo prirodarske spise. Tako slabo ocenjanje prirodarja ne moti. Prirodar je prepričan, da je poznanje prirode precejšnja dobrina. Res pa je, da razdrahane posamnosti niso za splošen (popularen) pouk. Tisti, ki se preurno nauči preveč posamnosti, dobi megleno dušo. Treba je razmišljanja o posamnostih, treba je torej potekanja časa, preden dobiš trdno, skupno stalo za grmado priučenega. Vidimo tako duševno

meglo pri naših šolarjih, ki so — o tem ne bo prerekanja — z ukom preobloženi. E. Mach pravi o tej zadevi: »Ne poznam nič groznejšega od človekov, ki so se preveč naučili. Zdrava, krepka razsodnost bi se bila morda pri njih razvila, ko se ne bi bili ničesar učili. Namesto tega se pa misli takih ljudi boječe in hipnotično muzajo ob nekaj besedah, stavkih, formulah in tavajo — vse dilj po eni in isti poti. Njih duševna posest so misli, stkane v pajčevino, ki je prenežna, da bi se oprli nanjo, ki pa je vendarle dovolj zahomotana, da jih zmeda.« — Priznamo, da prirodarski nauki storé človeka nekam počasnega, paznega, premišljivega, razmišljivega, mislečega in — teže »vodiš« mislečega. »Misleč« pove: samostojnost, svojitnost mišljenja in presojanja. Tem teže bodo obvladali in »vodili« Slovence, čim bolj bo Slovenec misleč. Tem spretnejši, tem brihtnejši bo treba biti tistemu, ki bo hotel »voditi« Slovence. Mehkokljunih (liričnih) spevov in sanjavočutnih (sentimentalnih) zaljubljenih in modrovavskih storij imamo — za neko dobo seveda — že kar dovolj. Vemo, da je svet storjen iz raznolikih stvari in da svet ni zloženina zgolj iz vitkih pasov, polnih grudi, kot jabolko rožnatih lic in kot nagelj rdečih ust. Stkano je vse to v mrežo — prenežno, da bi se mladenič oprl nanjo, pa dovolj zahomotano, da mu zamoti vid.

Prirodarski pisavec — to torej trdimo — je brez bojazni, kar tiče ocenjanja, magari ocenjarjanja vsebine njegovih spisov. Orožje, ki z njim moré in umoré prirodarskega pisavca, je ocenjanje in ocenjarjanje besede v spisih. Slovenski prirodarski pisavec hodi — vsak — po »Arab'je puščavi«. Naši besedarji pa se ne zganajo. Besedarji stojijo nedostopni in nepremagljivi ali v »sanskritu« ali v »ljudski govoricu«. Neprijeten potegljaj gubá ustna in oči teh nedostopnih in nepremagljivih.

Hyrtil piše nekje takole: »Vélikí Haller (1708—1777), Albínov učenec, je zbral pod skromnim naslovom *Elementa physiologiae* (temeljni nauki o opravkih telesa) ne le znanje vseh prednikov, temveč ga je še pomnožil z odkritji, ki jih je sam z neutrudljivo pridnostjo pridobil ob secirni mizi. Vrstniki so rekali, da je Haller *abyssus eruditionis* (brezno znanja). Nimaš, kar bi uvrstil ob Hallerjevo delo in Cruveilhier se čudi po pravici: *combien de découvertes modernes dans ce belle ouvrage* (koliko novih odkritij je v tej lepi knjigi). Vsak anatom s spoštljivostjo izgovarja Hallerjevo ime — še danes — sto let po Hallerjevi smrti. Ko bi prašal današnje fiziologe, kdo od vas je prvi (največji) v vaši

stroki, bi vsak povedal ali si vsaj mislil: to sem jaz — in, ko bi jih prašal: kdo je drugi, bi šel le en glas: to je Haller.« In: ko bi kdo prašal slovenske pesnike, kdo od vas je prvi, bi vsak povedal ali si vsaj mislil: »to sem jaz«, in ko bi prašal, kdo je drugi, bi šel en glas: »to je Prešeren«. Toda: ko bi kdo prašal znavce naše besede, kdo od vas je prvi, bi vsak povedal: »to sem jaz«, in ko bi prašal, kdo je drugi, bi šel en glas: »tega ni«.

Evangelisti so rodili brižinske spomenike; brižinski spomeniki so rodili Trubarja; Trubar je rodil Dalmatina; Dalmatin je rodil Pohlina; Pohlin je rodil Vodnika; Vodnik je rodil Vrtovca; Vrtovec je rodil Prešerna (in Koseskega); Prešeren je rodil Torkarja; Torkar je rodil Jurčiča; Jurčič je rodil Levstika; Levstik je rodil Trdino... Nobeden teh mož ni pisal s slovnico v roki, nobeden njih ni pisal »slovnično« pravilno. Ti možje so storjali slovnico: zase, za svojo dobo, za potrebe svoje dobe. Vsi ti možje so imeli misli in so skušali svoje misli razodeti sosedu, in to kar le možno jasno. Pa slovnica je res kar le navodilo jasno povedati misel. Tisti, ki ima jasnost misli in jasnost govora, kar »slovnično« pravilno piše in govori. Slovnica ni le »sanskrit« in ni le »ljudska govorica«. »Objekt« slovnice ni le »subjekt in predikat« in ni zgolj bojzljivo in hipnotično muzanje krog »sintakse in analize«. Slovnica ni tapanje po hosti pik in vejic. Slovnica je navodilo, kako — stroki in dobi primerno — jasno poveš misel.

Naši predniki so nam zapustili knjig za eno culico. Mi bomo zapustili potomcem knjig za nekaj culic. Skrbimo, da ne nastane pajčevina v teh culicah: prenežna, da bi se zanamci oprli nanjo, pa vendar zahomotana dovolj, da bo zmedala zanamcem vid.

LJUBEZEN IN DOLŽNOST

Paul Acker / Iz francoščine prevel J. Kotnik

III.

»Gospodična Fani« — to odslej ni bilo zanjo le krstno, marveč tudi pravo ime. Izprva so jo klicali tako le otroci, nato matere in slednjič ves okraj. Občutila je pri tem neko ugodje, ki jo je izpodbujalo. Zdelo se ji je namreč, da čedalje bolj pozablja nase in se bolj in bolj staplja s to okolico, dokler slednjič ne bo drugega ko vdana dekla, pri kateri bodo upoštevali samo njeno delo.

Trije tedni so že pretekli, tudi druge matere so privedle svoje hčerke, nekatere pa so bile bolj smeje in so privedle tudi dečke. Gospodična Fani jih spočetka ni hotela sprejeti, končno pa jih je le morala. Odslej je vsako jutro prihajalo kakih dvajset otrok. Mnogi otroci, katerih starši so bili zaposleni kje daleč, so prinašali v košarici kosilce s seboj. Napolnili so delavnico, kjer je peč razširjala prijetno toploto, ter se razvrstili po klopeh. Fani se je z njimi pogovarjala, jih zabavala, učila čitati, jim vcepljala osnovne pojme o stvareh in živalih, da ne bi znali čitati samo iz knjig, ampak tudi iz svoje okolice. Sprva je bilo mnogo jokanja, kričanja in celó upiranja, a prav kmalu si je pridobila njih prostovoljno poslušnost, ne da bi jih bilo treba kaznovati; karala jih je le zaradi njihovega samoljubja. Dosegla pa je, da so jo slušali radi in prostovoljno, ker je vplivala nanje s svojim dekliškim dostojanstvom in tajnim čarom, ki so ga malčki občudovali v njej.

Nekega popoldneva, ko se je gospodična Fani nahajala v delavnici, so se nenadoma odprla vrata in vstopila je gospa Riverain in z njo dve mladi gospe, njeni starejši hčerki.

»Ker nas še nisi nič obiskala, prihajam jaz k tebi...« je rekla gospa Riverain z nekam tujim glasom.

Gospodična Fani se je opravičevala: »Ne huduj se name, mama, nisem imela niti minute časa zase!«

Gospa Riverain si je ogledala delavnico, tla iz stolčene prsti in lesene stene.

»Tukaj je torej tvoj dom?«

»Prav za prav ne, tu je otroška dvorana.«

»A tako! Upam, da so sobe, kjer stanuješ, udobnejše.«

Gospodična Fani se je lahko nasmehnila.

»In kaj delajo otroci?« je vprašala gospa Riverain. Stopila je bliže, nateknila si lornjet ter se nagnila k njim. Malčki so boječe povsili glave, nekateri so komaj zadrževali jok. Mlajši gospe pa sta jih skušali miriti in jih nerodno božali po la-

seh. Gospodična Fani je pojasnila, da imajo zdaj odmor. Otorci so se namreč zabavali s tem, da so iz majhnih kock sestavljali domače predmete: mize, stole, hiše... Preden jih je naučila pisati, jih je učila še risati in otroci so skušali obnavljati to, kar jih je najbolj zanimalo. Vsi so že znali izdelovati majhne stvari iz slame; trije ali štirje pa so že kazali čudovite sposobnosti.

»Kako mora biti to zabavno!« je dejala ena izmed mlajših gospe.

Druga pa je pripomnila:

»Ti se igraš prav za prav ves dan mamico; to more biti res lepo.«

»Jaz bi prav rada od časa do časa preživela kak popoldan tukaj; so vmes deklice, ki so zelo ljubke, ta, nasproti meni na primer, kako je lepa!«

Gospodična Fani jih je pustila, da so končale. Vse to je bilo za njeni sestri le hipno nagnjenje.

»Toda kje je tvoje stanovanje?« je vprašala gospa Riverain. »Kje ješ, kje spiš?«

»Bodite prav pridni!« je opomnila gospodična Fani otroke.

Takoj so znova povsili glave ter začeli živahno predstavljati lesene kocke. Medtem je gospodična Fani odšla, stopaje pred svojo materjo. Gospa Riverain ji je sledila najprej v spalnico, nato pa je stopila v pisarno. Tu pa se je kakor onemogla sesedla v naslanjač.

»Tako torej je tvoje stanovanje! Saj celó služkinja malomeščanskih družin nima slabšega stanovanja!«

* »Nisem mogla najti kaj boljšega, mama!« je odgovorila Fani, podobna obtoženki, ki se brani.

Gospa Riverain je dvignila roke ter skomizgnila z rameni. Hipoma pa je, kakor bi se naveličala vznemirjanja, zgrabila hčerko ter jo iskreno poljubila, kot bi mogla, ko so bile besede brez moči, izraziti samo še s strastnim izbruhom nežnosti vse ono, kar je strašnega preživljala. Nato je odstopila ter jo gledala.

»Slaba si videti,« je rekla.

»Ah ne, mama, prav dobro mi je; nikdar nisem bila bolj zdrava.«

»Mati se nikoli ne vara,« je odvrnila gospa Riverain, se obrnila zopet k hčerki in nadaljevala:

»Draga Fani, gotovo je to lepa stvar, da čuvaš te otroke, kadar so njihovi starši na delu. Prav lepo je to, vendar sme trajati to samo nekaj časa. Ne morem dovoliti, da moja hči še nadalje živi tako življenje. Kdaj se povrneš domov?«

»Draga mama,« je zajecljala Fani, »saj ste mi dovolili...«

»Mislili smo, da se prav kmalu zaveš, kakšno muko si nam prizadela in kako brezuspešen je

tvoj trud. Mesec dni je že, odkar si odšla... preizkušnja je končana...«

»Končana? Toda, mama, nič še nisem napravila... ali vsaj to, kar sem dozdej storila, ni nič v primeri s tem, kar nameravam storiti. Sicer pa nimam pravice, da zapustim te otroke; to bi pomenilo izneveriti se zaupanju njihovih mater, to bi pomenilo prelomiti obljube... Ne, ne, ne zapustim jih! In potem... uresničiti moram še velik načrt, ki se mora tudi posrečiti.«

Gospa Riverain je jadikovala:

»Ti si blazna, ti si blazna! Za gotovo sem pričakovala, da se mi vržeš okoli vratú, kadar pridem, in da porečeš: ‚S teboj pojdem, dosti mi je tega!‘ Tudi tvoji sestri sta bili istih misli kot jaz.«

Obe mladi gospe sta pritrdili.

Gospa Riverain, ki je bila vsa potrta, se ni več upirala. Izvršila je to, kar je imenovala svojo sveto dolžnost. Ker pa je zadela ob neomahljivo voljo, je popustila. Gospod Riverain bi morda imel več sreče. Vprašala je samo še z obotavljajočim se glasom:

»Torej ostaneš tukaj več let?«

»Vsa leta, kar mi jih ljubi Bog nakloni.«

Koj drugo jutro je prišel gospod Riverain v ulico de Charonne. Gospodična Fani ni dvomila, da ga je poslala mati, in se je prestrašila. Prav nič se ni čudila, da je gospa Riverain imela njeno vedenje za brezumno. Gospa Riverain je bila najboljša žena, toda ni si mogla misliti, da je življenje resna zadeva. Nasprotno pa je bil gospod Riverain resen, pravičen in preudaren mož. Vedno je izkazoval Fani neko posebno prvenstvo. Sedaj se je čutila slabotno vpričo njega. Če bi ji velel, naj se vrne domov, se je bala, da bi se v tem trenutku preveč zavedela svojih otroških dolžnosti in se mu ne mogla upirati. Ogledal si je opremo, izpraševal otroke, poslušal, kako jih njegova hčerka poučuje in, ne da bi se zmenil za siromaštvo prostorov ali za poslušnost otrok, ni izustil nobene opazke, nobenega očitka.

A ko sta bila sama v pisarni, je začel:

»Dragi otrok, tvoja mati mi je povedala, da ne maraš opustiti svojega delovanja. Si li dobro premislila?«

»Da, ljubi oče!«

»Kakšni so tvoji nadaljnji načrti? Rad bi jih poznal!«

»Dobro,« je dejala po kratkem obotavljanju, »imam jih mnogo... Predvsem nameravam mladim deklicam od desetega do dvanajstega leta, kadar jih bom vzgojila po svojih nazorih, zaupati

vsaki štiri do pet malčkov. Te jih bodo nadzorovale, zabavale ter naučile vsega, kar bodo same znale, in me končno po možnosti nadomeščale. To bo šola malih mater. Ta naslov ti zadostno pojasnjuje cilj, ki ga želim doseči. Istočasno si bom uredila pouk v gospodinjstvu ter poučevala deklice v vsem, kar bodo pozneje potrebovale kot dobre žene in kot dobre matere. Vrh tega bodo mogle družinske matere v moji šoli obiskovati tečaje varčnega in zdravega kuhanja. Preko ulice se nahaja prodajalna, kjer bi lahko dobila streho za svojo šolo. To je najnujnejši, pa tudi najlažji del mojega načrta.«

»In potem?«

»Potem? Oh, potem bo teže! Hotela bi osnovati šolo za šivanje bale, kar ti bom takoj razložila. Sprejela bi vsako deklico, da le zna šivati. Potem bi — a mislil boš, da imam preveč domišljije — odšla vsako poletje, če bi me podpirali, z nekaterimi deklicami na deželo, posebno s tistimi, ki bi bile slabokrvne in katere potrebujejo predvsem svežega zraka. Te bi same gospodinjile, prodajale bi izletnikom čaj, kavo, čokolado, tako da bi s prodajo teh pijač krile poglavitnejše stroške našega letovanja. Toda najnujnejša stvar pa je sedaj, da rešimo novorojenčke. Ko bi vedel, kaj vse sem videla in doznala v dneh, odkar bivam v tem okraju! Če se mi posreči rešiti mnoge izmed njih, če jih rešim le nekaj, ali ti bo žal, da si mi dovolil, da smem poslušati glas svojega srca?«

So včasih preproste besede, ki ne varajo, ker odkrivajo najgloblji kotiček duše. Gospod Riverain jo je poslušal, ko je govorila. Oči gospodične Riverain so bile rjave in takšne, kot je mnogo drugih rjavih oči, a vendar se mu je zdelo, da jih ni nikoli videl, tako so bile svetle, žareče in polne dobrote. Gospod Riverain je odkril naravo, katere še ni poznal in ki je vzbujala v njem občudovanje. Napravil je nekaj korakov, nato se zopet ustavil pred hčerko in ji položil roko na čelo, tako da je bila z licem obrnjena k njemu:

»No, torej, draga hčerka, poslušaj svoje srce!«

Gospodična Fani ga je gledala v drhtečem začudenju.

»Da, zares,« je ponovil, »poslušaj svoje srce! Mislil sem, da so nespametni nagibi odločali o tvojem početju, zlasti pa začasno navdušenje, ki je značilna poteza deklet tvoje starosti. Mislil sem, da si se sama prevarala v svoji odkritosrčnosti... menil sem, da se boš prav kmalu naveličala. Priznam, da sem se varal. Stopaj po poti, ki si jo izbrala. V svojem očetu boš imela svetovavca in podpornika.«

»Oh, dragi oče!« je rekla Fani ginjena. Objela sta se.

»Draga hčerka, brezdvomno sem ti želel drugačno bodočnost, sijajno bodočnost. Toda ta bodočnost ti ne bi bila prinesla sreče. In česa naj želi oče svojemu otroku, če ne sreče? Nekoč so starši sami določali to srečo, ta navada sedaj izumira. Dandanašnji otroci, ki so vzgojeni svobodneje, ne prenesejo več, da bi brez njih odločali o njihovi usodi. Tvoje dejanje pa odobravam, ker si resna in ker nam nikoli nisi povzročala žalosti. Živimo v strašni dobi: mrznja se je polastila vseh nižjih slojev, pokvarjenost se širi povsod... Ti pa nameravaš to preprečiti in, čeprav si navidezno slaba, si vendarle močna, ker nosiš v sebi vero... Ponosen sem nate, draga hčerka... Toda, kaj naj jaz storim?«

»Najprej prepričaj mamó, da imam prav in da jo ljubim! Domišljuje si namreč, da priča moj umik o pojemajoči ljubezni, o zelo majhni vdanosti — in to mi je zelo mučno. Bila bi se lahko poročila, a živela bi daleč kje, v tujini... Sedaj pa živim v Parizu, lahko me obišče, kadar se ji zljubi, in tudi jaz jo bom obiskovala tako pogosto, kot bo le mogoče. Vse ji povej, prosim, kajti ti me razumeš.«

»Le pomiri se! Toda jaz bi ti tudi rad pomagal.«

Rekla mu je smehljaje se: »Drago mi bo.«

»Potrebovala boš mnogo denarja.«

»Da izvedem prve načrte, mi bo zadostoval denar, ki sem ga podedovala po svoji babici. Vendar — bi bilo treba predvsem vzbuditi zanimanje za moje delo pri raznih visokih gospah in gospodih; njihovo ime, njih zveze bi mi gotovo koristile. Ti imaš mnogo prijateljev in mnogi so zaradi tvoje uslužnosti postali tvoji dolžniki.«

»Zanašaj se name!«

Ko sta se tako pogovarjala, je nekdo potrkal. Bila je mati enega izmed otrok. Obstala je na pragu, ker jo je spravila prisotnost gospoda Riveraina v zadrego, toda ko je gospodična Fani pojasnila, da je to njen oče, jo je zopet navdalo zaupanje in je vstopila.

»Kaj je novega, gospa Lebon?«

»Glejte, gospodična Fani,« je dejala žena, išoč besed, »pošiljajo me matere, katerih otroke čuvate.«

»Ali prihajate s kakšno pritožbo?«

»Oh ne... smo zelo zadovoljne... Čudno je, kako znate prijeti otroke; poprej jih doma nismo mogle ukrotiti; ni jih bilo mogoče pripraviti do tega, da bi slušali. Kričali in jokali so, da je bil pravi pekel, kaj! No, in sedaj pa moja mala, ki je

stara osem let, že pet dni, takoj ko vstane, vsako jutro pometa kuhinjo. Sinoči je lupila krompir, trdila je, da ga jaz lupim predebelo in delam škodo. Oh, prav nič se ne moremo pritoževati... Samo... Ah, morda se boste hudovali?«

»Da bi se jaz hudovala?«

»Da... kajne, sitno nam je, da čuvate malčke zastonj. To nas malo ponižuje. Hotele bi tedaj nekaj plačati. Pretresale smo to vprašanje, nato so mi pa naročile, da z vami govorim o tem.«

»Ne, nikakor ne boste plačevale.«

»Da, seveda moramo! Gotovo je, da ne moremo dati mnogo, toda če bi dale na primer dvajset centimov za vsakega otroka dnevno, bi nas to zelo veselilo, postale bi v neki meri vaše družabnice.«

»To je res,« je pritrdil gospod Riverain, »gospa Lebon ima popolnoma prav.« (Dalje prih.)

PREDPOMLADNI MOTIV

Po tihih zasenčjih še čipkaste, bele tenčice snega.

V prisojih,

ob virih, pod hlevi kipeči, vonjivi puh trave.
V neskončnost ko ocean tiho valuje sinjina neba.

V zraku

deviško opojnem že dihajó daljne, zamorske vonjave.

Ob stezah po mejah v grmovju nabrekli, lepljivi,
budeči se brsti.

Še gola drevesa na vrtilih ko dvignjenih rok raz-
klenjeni prsti,

molčeča, v pričakovanju strmeča pred velikim,
sladkim so razodetjem.

O sladka podoba moje tihe, omamne mladosti —
pred cvetjem!

Vinko Zitnik.

M. Sedej.

UMETNOST NAŠIH DNI

K reprodukcijam grafik Maksima Sedeja

Pravijo, da je umetnost najvernejša slika okolja in časa, da je umetnik najzanesljivejši in najbolj točni kronist svoje dobe, in to hoté ali nehoté. Kakor zrcalo je, ki se vanj ujame podoba sveta, da sije za vse kraje in čase, saj umetnik neprestano tenko prisluškuje vsemu bitju okolice, v kateri živi, in po njem odmeva njen notranji resnični utrip tudi tistim, ki sami nimajo dovolj prodirnih čutil za resnični, pravi izraz dobe.

In vendar bi se skoraj zdelo, da za slovensko umetnost, vsaj za našo upodablajočo umetnost teh dni ta trditev ne velja. V slovstvu je precej drugače. Če pa pregleduješ po naših razstavah slike, boš videl brez števila sanjavih pokrajin, prikupnih tihožitij, skladnih žanrskih prizorov in gladkih portretov zadovoljnih meščanov. Nujno se ti zazdi, kakor da naši slikarji ne živé sredi življenja, ki je za premnogo večino hudo in trdo, da trše skoraj biti ne more. Kakor da nič ne vedó o morečih skrbah, o bridkosti in trpljenju ljudstva, kakor da ne vidijo in da ne občutijo silnih gorá revščine in gorja, ki so zasule ves svet. Sodil bi po teh premnogih delih, da živé njih tvorci nekje daleč vstran, odmaknjeni borbam vsakdanjosti, zadovoljno in mirno v zasanjani deželi, kjer ni ne bridkosti, ne trpljenja, temveč veselo žvrgolé ptički pod vedrim nebom in vetrci češejo bele breze...

Pred približno tridesetimi leti je bil Fran Tratnik prvi, ki je bil drzen dovolj, da je v slovensko slikarstvo uvedel dotlej neznane socialne motive. Dolga leta je ostal edini, ki je kot samonikel tvorec umetnik čutil s ponižanimi in ogoljufanimi, ki je s pretresljivimi, brezobzirno resničnimi podobami z dna življenja izpraševal vest sebi in ljudstvu. Zadnja leta so se mu pridružili nekateri mlajši: Veno Pilon, Niko Pirnat, Čargo, tudi Francè Mihelič, v kiparstvu pa zlasti Tine Kos. Prav izrazito socialno je pa usmerjen tvorec zbirke del, katera objavlja Mladika v tej številki.

Maksim Sedej je delavski sin. Rodil se je leta 1909 v Žireh. Že pred vojno se je izselil oče na Westfalsko, kjer je delal v rudniku. Od tam je šel v vojake, družina pa domov v Žiri. Življenjepiš mladega slikarja je prav preprost. Sprva je obiskoval tri leta ljubljansko obrtno šolo, kjer se je učil rezbarstva in modeliranja pri profesorju Repiču in nato nekaj mesecev pri prof. Fr. Kralju. Ko je pošel denar, se je moral vrniti domov. Treba je bilo izbirati in se odločiti: ali postane čevljar, kot oče, ali rezbar. Hotel je više, stremel je dlje. Doma se je učil sam iz knjig, opazoval, premišljal in mnogo risal. Ko so nazadnje domači z velikimi težavami zbrali nekaj denarja — nekaj podpore je dala celó občina — je z devet-

najstimi leti šel v Zagreb, kjer je sprejemni izpit na umetnostni akademiji opravil s prav dobrim uspehom. Ostal je vsega skupaj štiri leta tam. Profesorja sta mu bila za risanje Kljaković in Babič, grafike ga je učil Krizman, slikarstva ga je sprva učil Becić, kesneje Tartaglia. — Sedejevo življenje v Zagrebu je bilo kakor staro znana žalostna pesem slovenskega študenta na tujem. Prvi dve leti je še nekaj dobil od doma (dosti mu itak od svoje revščine niso mogli dajati), pozneje je pa živel in životaril, kakor je šlo. Da se preživi, je iskal drobnih zaslužkov kjerkoli, korigiral je celó male oglase v dnevniku. In pri tem je neprestano snoval, pridno studiral, učil se in spolnjeval.

Mladeniču so mu bili vzor Klimt pa Hodler in njun krog. Prirojeno močno nagnjenje k dekorativnosti se mu je pri teh vzornikih še očitneje izoblikovalo. Kesneje so vplivali nanj nemški ekspresionisti, skoraj sočasno pa srednjeveška gotika, posebno še znameniti nemški slikar Matija Grünwald. Zadnja leta ga je pričelo vse bolj zanimati življenje samo in umetniki, ki ga podajajo iskreno in krepko, nepotvorjeno. Zlasti velika nemška grafičarka Käthe Kollwitz je močno vplivala nanj, oblikovno tudi G. Grosz.

Sedejeve risbe in grafični listi so zato tako topli in prepričevalni, ker so to neposredno podane podobe iz doživljenega življenja. Njemu ni, da bi slikal pokrajine in tihožitja in iskal večnostnih resnic v igri barv in obrisov. Trudi se, da ne bo njegovo delo le odsev tuje šole, da bo res docela njegovo, pošteno, živo in prepričevalno. Išče motive po mestu, sredi ulic, na polju, v podstrešnici siromakov, v kletih, kjer stanujejo brezdomci. Pretresljivi so njegovi osnutki. Kar groza je človeka ob pogledu na »Mrtvo dete«, kjer je obup revne matere ob siromašnem mrliškem odru tako preprosto, pa mogočno podan. Čudno turbozna je tudi ujedenska »Slepec«, ki je sorodna »Invalidu«. Na velikomestni ulici ponuja enooki invalid nebrižno mimo hitečim časopise, da skromno preživi sebe in družino. Slepca vodi do kosti posušeno dekletce in izteza roko za vbogajme. Koga ne gane ta podoba? Dvoje hudih obsodb našega zmedenega časa in krivične ureditve družbe sta risbi »Kruha ni« in zlasti neverjetno globoko občuteni osnutek »Dela ni«. Tam pričakuje delavska žena s tremi sestradanimi otroki moža, da se vrne z zaslužkom in jelom. Toda dela ni in zato ni jela. Žalostno odmeva od trdega predmestnega tlaka korak delavcev brez posla. Trije so, pa kakor da jih vidiš in slišiš tisoč in deset tisoč, vse potrte, onemogle, obupane. Berač v predmestju molí klobuk predse in prosi z roko in besedo. Zdi se, da mu je posel že prešel v kri in meso. Kmetska dvojica se vrača s polja, kjer sta okopavala krompir. Tudi kmečki kruh je bridek, delo težko.

Tako dela mladi slikar, ki je komaj pogledal v življenje. Ustvarja zbirko grafičnih listov, ki naj bodo kakor živa kronika razrvane sedanjosti, pravična podoba naših žalostnih dni, da bi se zgrozili ob njej vsi in šli vase. Sedeju, kakor sam pravi, danes ni več poglobitveno: prijetne barve, gladka linija in svojstven slog. Ni mu za lepoto, temveč za resničnost. Hotel bi podajati življenje delovnega in trpečega človeštva v svojih delih kar najbolj naravnost, kar najbolj resnično, kar najbolj človeško. Saj je bilo vselej tako:

Maksim Sedej: Lastni portret, 1950. (Litografija.)

zmerom je bil osredje vsake resnične umetnosti človek. In prikazovanje človečanskega sočutja in usmiljenja, ki ga čuti umetnik s trpečim človekom, je bilo vselej poglavitna naloga vseh pravih umetnikov, ki jim je bila notranja vsebina več od le oblikovne, vnanje dognanosti in ki so bili prav zato ob svojem času in so še danes res sodobni. K. Dobida.

NARODNO GLEDALIŠČE V LJUBLJANI

Kar hočete. Ta Shakespearejeva komedija je na našem odru zanimiva zlasti zaradi izrazito moderne, ekspresionistične režije, ki jo je zamislil že lani režiser dr. Gavella. Dve poluti valja sredi odra, ki ga zastirajo brezpomembne zavese, služita prav za vse: za vrt, hišo, sobo, ječo, pivnico, prvo nadstropje itd. Treba jih je samo obračati navzven in navznoter, stikati in deliti. Ječo predstaviš, če v ozko režo med obema zbližanima polutama deneš lesen okvir okna ječe; če še tega odstraniš, dobiš vrata v sobo. Zamisel je pač zelo izvirna in za te vrste igre kaj praktična. Za vsakogar pa, ki ga razne možnosti režije zanimajo, zelo poučna. Komedija je polna Shakespearejevega naravnega humorja in pristnega smeha, ki se mu ne ubraniš ob teh vednih ljubezenskih in družabnih potegavščinah.

Roksi. To Connersovo veseloigro bodo z veseljem pograbili tudi ljudski odri. Preprosta zgodba uboge, dobre in brihtne Pepelke Roksi, ki s svojo prikupnostjo, odkritostjo in preproščino zmaga nadutost in

krutost svoje sestrice in mamice, je pristrčno lepa, v gledališču podana z veliko iskrenostjo in za vsakogar — če hočete — tudi vzgojna: za domišljave in oblastne matere, za visoke hčerke nevestice in tudi za predobre očke. Igrica nima velikih umetniških namenov, pa je srčkana družabna igra.

Carjevič Aleksej. Kritika je ocenila to tragedijo kot najboljšo letošnjo predstavo Narodnega gledališča. Po pravici. Čutila se je dovršenost v igravcih, režiji, obleki, razpoloženju in celotni zamisli. Ni nam treba tega tu ponavljati.

Poglejmo miselno stran te igre! Tragedijo je napisal ruski pisatelj Merežkovskij, znan ne le kot pisatelj, ampak tudi kot nasprotnik boljsevizma in tudi krščanstva kot razodetega verstva, kakor vemo iz njegovih duhovitih esejističnih knjig.

V tragediji Carjevič Aleksej se je Merežkovskij vglobil v krščansko pojmovanje družbe in tako je zame ta tragedija dokaz njegove stvariteljske sile, ki se zna živeti v nasprotujoča si razpoloženja in stališča. Duhovitost in idejno bogastvo Merežkovskega se kaže tudi tu. Boj med velikanom carjem Petrom in njegovim slabotnim sinom Aleksejem, povzet iz žalostne ruske zgodovine, postane v drami simbol za večni boj dobrega in zlega v človeku in človeški družbi, boj med voljo in močjo, med naravo in nagnjenji, boj med silo in ljubeznijo, med razumom in srcem, med moškim in ženskim elementom človeških sil; obenem je drama simbol boja med zapadom in vzhodom; slednjič pa ga pisatelj stopnjuje — Merežkovskij spada po umetnostni struji simbolistom — do simbola večnega boja med Kristom in Antikristom, ki naj ga predstavlja demonsko silni car Peter. Nasprotja se izmirijo v tem, da sta kriva oba, oče in sin, a se oba očistita enostranosti in odmetata sebi ter se žrtvujeta višjemu: obsojeni sin prostovoljno umre za Rusijo, skesani oče ob sinovi krsti moli za Rusijo. Zdi se mi, da Merežkovskij v tej rešitvi uspešno in tehtno podčrtuje potrebo sinteze vseh nasprotujočih si pozitivnih sil, očiščenih vsega demonskega in zlega, razkrajajočega. Merežkovskij je tu velik filozof, globok mislec; isto njegovo silo kažejo njegovi zgodovinski romani, tudi povesti in razprave iz zgodovine verstev, kjer pa Merežkovskij izhaja, žal, iz napačne postavke, namreč da so verstva, tudi krščanstvo, gola naravna religija, ki so jo potem verske pravljice — pri vseh narodih sorodne med seboj, kakor trdi Merežkovskij — razvile v celotni verski sostav. To povem mimogrede o pisatelju, o katerem bi potrebovali pri nas obširnejše idejne studije.

S težko in ne povsod uspelo tragedijo Carjevič Aleksej pa je naša drama pokazala svoje zrele sile, svojo resnobo in tudi svoje kulturno bogastvo. Take predstave naj bi našle obsežnejši krog občinstva. Le žal da visoke cene mnogim prijateljem dobrega in lepega ovirajo udeležbo.

Milijon težav je delo Rusa Katajeva in poveljuje sovjetsko Rusijo, norčuje se pa iz kulturne dediščine starega ruskega liberalizma. Pisatelj naredi iz zastopnika velike kulturne sile, kakor je bil kljub vsemu ruski liberalizem, smešno karikaturu, iz inteligentnega vseučiliškega profesorja pa tepčka. Tendenca, ki pri delu odbija in igro tudi mori v dramatski tehniki in tudi na odru!

J.P.

N O V E K N J I G E

Joža Vombergar: **Voda**. Komedija v treh dejanjih. Izdala in založila Misijonska tiskarna Domžale-Groblje, 1932. — To izvirno dramatsko delo je po vsebini, tehniki, jeziku in tudi po zunanji opremi ljudska igra v običajnem smislu. Zgodba je enostavna: kmetje v Suhem dolu bi radi imeli vodovod, pa se seveda boje stroškov in preveč jih razjeda medsebojna zavist. Ko pa »Amerikanec« Kopriva, ki se skriva med njimi kot slikar Prelesnik, izrabi njihovo samoljubje, bahaščino, sebičnost in duševno omejenost in jih prav po ameriansko potegne, si vodovod nevedé in nehoté postavijo s prostovoljnimi prispevki — za »spomenik« dobrotniku iz Amerike. — Drama ima svoje prednike v naši ljudski igri, zlasti se ji pozna Finžgarjev vpliv v risanju značajev, grupaciji oseb in stanov, v zamišli pozorišč in pristnem ljudskem jeziku. Komedija hoče biti zelo prozorna satira, ki hoče osmešiti slabosti našega preprostega kmeta iz polpreteklosti; danes takih po poli čudakov v vaseh z dobrimi prometnimi zvezami in razvitim društvenim življenjem ne boste več našli mnogo. Tudi to je trpka satira, da Hribarjev Tinče, v prvih dveh dejanjih fantè najbolj zaprte glave v vsej vasi, v tretjem dejanju ugame največjo modrost, da bo v vasi uspela le — zadruga. Tudi kupleti v igri kažejo vpliv običajnih ljudskih komedij, kakor gredó preko naših ljudskih odrov pod vplivom zgodovinskih dunajskih gledališč in dramatikov. Tradicionalno so tudi izbrana pozorišča: pred hišo županove gostilne, v hiši, na vasi. Ljudskim odrom bo sicer s to običajno sceno zelo ustrezno, kaže pa, da pri nas treba še mnogo govoriti o moderni inscenaciji v knjigi in na odru. Dramatsko je igra dobro strnjena in naravno poteka v drugem dejanju, v tem ko se v prvem vrstijo le slike druga za drugo brez medsebojne notranje vzročne zveze, med njimi pa oder ostaja večinoma prazen. Tretjemu dejanju ne preostaja več mnogo dejanja, zato prehaja v rahlo karikaturu vaških slavnosti. Razpletke je nenaden in nepričakovan, nastop Amerikanca Koprive na podstavku spomenika bi moral biti že vnaprej bolj pripravljen, samo brzojavka ne zadostuje za psihološko pripravo. Za vprizoritev bi bilo potrebno še nekaj prizorov izpustiti (Kopači, Primožek in Kopriva, Martinova snubitev v drugem dejanju). Tinče je po značaju v tretjem dejanju zamišljen nekoliko drugače nego v prvih dveh. — Igra je dober prvenec. Je dobra slika našega kmečkega življenja z njegovimi obilnimi dobrimi, pa tudi slabimi stranmi. Preprosti, ljudski jezik, poln besedne igre in šale, sam sili na odru v narečje; tako pristen je, da so nekatere osebe očrtane otipljivo verno in toplo, kar opaziš šele na odru. V množici tujih in pretežno meščanskih dram na naših odrih je Vombergarjeva »Voda« prijeten vonj naše prirodne domače zemlje in njenih naravnih ljudi.

Joža Vombergar: **Vrnitev**. Drama v treh dejanjih. Izdala in založila Misijonska tiskarna Domžale-Groblje, 1932. — Odri naj bodo za to — ne pretiravam — vzorno ljudsko igro v naših časih dramatske revščine kar hvaležni. »Vrnitev« je resna igra, v bistvu tragedija. Ljudska igra je, ki ji ni toliko za dramatsko tehniko in dramatski dvogovor, ampak je predvsem slika ljudskega življenja. Ti ljudje so

resnični, naši, ta žena Jerica je naša vzorna kmečka mati, ki ljubi drugega moža, ljubi otroke, pa je tudi zvesta prvemu možu, ki se vrne, ko se ga nikdo več ne nadeja. V gospodarju Petru je zopet začrtana strastna ljubezen do grude, ki je pripravljena obdržati se na kmetiji, če treba tudi z zločini. Družinsko življenje je lepo slikano, zato bo drama za ljudske odre dobro došla snov. Vpliv podobnih povojnih dram na Vombergarja se delu precej pozna, vendar je delo samostojno. — Dramatsko je delo zelo enostavno, protidejanje v resnici nima pravega nosilca, ostaja duhovna borba med Petrom in vdanim Jankotom, je pa bolje zgrajeno kakor »Voda«. Ker hoče Vombergar ostati ljudski dramatik — tu je njegovo polje — mu tudi dolgih samogovorov ne bomo šteli v zlo. Odkritost Petra pred Anžkom (17) in Jerice pred tujcem Jankotom (41) je prevelika in prehitra, čutiš, da jo je narekovala potreba orisati predzgodovino. Tudi konec se mi zdi nekoliko prekratek in premalo jasen, tako da se dejanje ne dožene do popolne sproščenosti. — Delo me prepričuje, da je Vombergar poklican ustvarjati ljudske igre, kar je morda danes važnejše kakor gola literarna drama, in pa tudi, da bi nam mogel dati tudi dobro ljudsko povest. Jože Pogačnik.

Janez Rožencvet: **Pravljice**. Ilustriral M. Bambič. — Mohorjeva družba je dozdaj izdala nekaj prav lepih mladinskih spisov (n. pr. Meškova zbirka »Mladim srcem«). Tudi Rožencvetove »Pravljice« značijo prav razveseljiv pojav v našem mladinskem slovtvu. Odlikuje jih realizem in zgoščenost. Vse preveč se je pri nas enačilo: mladinsko = otročje, vzgojnost = naukarstvo, poezija = posladkanost in cvetličnost itd. Tudi pravljíčnost je bila vse preveč splošen atribut mladinskega slovtva. Zdi se mi, da Rožencvet še nekoliko tiči v stari pravljíčni maniri. A le prav malenkostno. Rožencvet je naraven, vesel in nič zlagan. Njegove pravljíce so toliko bolj lepe, kolikor manj so pravljíce in kolikor bolj realistične zgodbe in pripovedice. Jezik je močan, dejanje konkretno, tendenca dovolj neprisiljena, a čez vse leži vredost in šala. To je lepa knjiga za stare in mlade. Ko bomo pomedli še s preostalimi kronami, škrti in vilami v naših pravljících, bomo dobili prav dobro mladinsko knjigo. V. S.

Dr. Eastman: **Ohijesa**. Mladostni spomini Indijanca. Poslovenil Pavel Holeček. Tudi »Ohijesa« je mladinska knjiga, zato sem jo uvrstil takoj za »Pravljících«. Izšla je kot izredna knjiga v lepem prevodu in lepo ilustrirana. Spisal jo je izobražen Indijanec, ki v njej popisuje svojo pisano mladost v zlati svobodi indijanskih prerij in severnih zim. Knjiga je zelo lepo pisana, globoka in resna, vse lepša kot običajne »indijanarice«. Namenjena je v prvi vrsti skavtski mladini, a bo zanimiva tudi za druge, zlasti ker podaja verno in lepo sliko socialnega, kulturnega, verskega stanja prvotnega ljudstva Indijancev. V. S.

Magajna Bogomir: **Bratje in sestre**. Novele in črtice. Bogomir Magajna, ki je od povojne pisateljske generacije edini napisal nekaj več in v svojih delih kaže strujen osebni razvoj umetnika, nam je, razen po raztresenih novelah v revijah, znan po romanu »Gornje mesto« ter zbirki črtic »Primorske novele«. Letos mu je Mohorjeva družba izdala novo zbirko črtic in novel pod naslovom »Bratje in sestre«,

kar pa je vse prav za prav le ponatis že objavljenih novel po naših revijah. »Bratje in sestre« razvojno padajo med »Primorske novele« in med roman »Gornje mesto«. To je vidno oblikovno in idejno. V teh črticah je v primeri s »Primorskimi novelami« še močnejše poudaril socialni moment, a ne materialne socialne plati, temveč v prvi vrsti etično socialno. Bratje in sestre so Magajni vsi, »ki se hočejo iztrgati iz mračnih vezi materializma, ki se boré iz nejasnih temin sedanjih dni k Bogu...« (Posvetilo). Tako nam prikazuje ljudi »najnižje« vrste, ki pa so v dušah, v notranjosti veliki in močni: obupane ljudi, ki molčé in je molk njih veličina, ljudi, ki so nekoč zagrešili zločin, a se potem vse življenje pokorijo zanj, ljudi, ki umró, a kljub smrti zmagajo, ker smrt ni vedno tudi poraz, itd. Živ polet širokih duš, tistih duš »najnižjih«, ki so bolj ljudje kot marsikdo, ki nosi ime človek in je bogat in priznan od milijonov, ta polet in vihar preveva novo knjigo. Magajna je glasnik notranjega preporeka, ki naj bo temelj novi družabni ureditvi. Opeva vse male borce za veliko idejo bratstva in ljubezni. Nekateré novele so pravi biseri, druge pa kažejo tudi pomanjkljivosti, ki so običajne pri Magajni. Mislím, da sem vsaj nekoliko pokazal pisateljev duhovni obraz, sodil ga pa ne bom, ker tu pač ni mesto za to. Delo pa vsekakor zasluži, da bi se obširneje bavili z njim. Viktor Smolej.

P. Thuy sbaert-Pogačnik: **Slehernik**, liturgični in alegorični misterij v enem dejanju. Str. 40. — Timmermans-Veterman-Kuret: **Trije kralji**, božična legenda v treh zgodbah. V zbirki »Ljudske igre« kot 1. in 2. zvezek izdala in založila Misijonska tiskarna, Domžale-Groblje, 1952. — Končno smo vendarle po dolgem času spet dobili dvoje lepih novih iger, ki so jih naši odri tako potrebovali kakor suha zemlja vode. V zadnjih letih smo pri naših podeželskih odrih mogli videti, kako se njih program stalno ponavlja, da nikamor ne morejo in ne znajo naprej, kakor bi radi in bi po svojih močeh mogli in hoteli. Nekateri odri, ki so bili dovolj sodobno gledališko opremljeni in so obenem razpolagali z izvežbanim igralskim osebjem, pa so le preveč segali po igrah, ki jih je igralo Narodno gledališče v Ljubljani. Seveda so bili taki poskusi marsikje drzni in niso mogli popolnoma uspeti, a pozabiti ne smemo, da naši diletantski, podeželski odri stojé na zavidljivi višini. To se mi zdi vredno poudariti in povedati urednikom »Ljudskih iger«, da bodo tudi v nadaljnjih zvezkih svoje zbirke izdajali tako dobre in umetniško visoko stoječe igre, kakor sta te dve, pravkar izdani: misterij »Slehernik« in legendarna igra »Trije kralji«. Kako so vsi odri kar planili po obeh igrah in skoraj v vsakem slovenskem kraju uprizorili za pretekli božič ali advent obe igri. To priča dovolj o veliki žeji ljudstva po novih igrah, ki bolj ustrezajo novemu času, kakor so mogle dosedanje. Novi ljudski oder, ki ga propagirata novi igri, je našel odprta srca. — Igri sta izdani v priročnih knjižicah. Vsaka ima splošen idejni uvod in razlago igre, obširna navodila za režiserje ter nekaj načrtov za ureditev prizorišča, kar je vse pri izdajah iger za ljudske odre tako zelo potrebno. Izdajateljji so prav posrečeno zadeli pravi način izdaje ljudskih iger. Preveda sta dobra, mogoče je »Slehernik« mestoma trd, kar pa bo mogel igravec vsak sam zase po

svojih ušesih izgladiti. Z obema igrama smo dobili nekaj, kar bomo za advent in božič skozi več let še radi videli na odru. Želimo, da bi kmalu spet dobili nov zvezek »Ljudskih iger«. S. V.

Ivan Cankar: **Zbrani spisi**. XIV. zvezek. Uvod in opombe napisal Izidor Cankar. Izdala Nova založba v Ljubljani. 1952. Strani XVI + 512. — Ta novi zvezek zbranih Cankarjevih del, ki je izšel konec leta 1952, je nov dokaz, kako vztrajno in neglede na zelo hude gospodarske težave, v katerih je naš čas, požrtvovalno nadaljuje Nova založba svoj izdajateljski načrt. V knjigi so zbrana Cankarjeva dela iz l. 1907 do 1909. Objavljene so štiri njegove pesmi, ki so zadnje Cankarjeve pesnitve. Sledi odlomek drame Nioba, ki jo je pisatelj snoval več let. Sam pravi v pismu, da je hotel z njo pokazati slovensko zemljo, mater, ki izgublja sinove. Sam je bil prepričan, da bo drama velik uspeh in da bo šla v svet. Dasi kratek odlomek, je značilen primer za njegov miselni in slogovni razvoj. Sledi nato deset črtic, ki so bile objavljene v raznih listih. Zgodovinsko zanimiva je črtica »Kaj sem storil, o Gospod?«, ki se nanaša na septembrske demonstracije v Ljubljani leta 1908. Objavljene so še tri novele in pa drama Hlapci. Cankar sam je pisal založniku: »Ta drama je faktično moje največje delo.« Vzbudila je v javnosti velik odpor in hude napade. Uprizoritev v Ljubljani je preprečila tedanja cenzura, ki mu je osumila kar 62 mest. Cankar je o delu dejal, da je začetek satira, v tretjem pa se pričinja tragika. Urednik ob razlagi tega dela poudarja osnove Cankarjevega tedanjega duševnega nastrojenja: onstransko hrepenenje, veliko vero v vstajenje, ljubezen do matere, do slovenskega naroda in vero v Boga. — Kakor dosedanji, tudi ta zvezek zbranih Cankarjevih spisov zasluži, da postane last vsega naroda in naj zato ne bo slovenske družine, ki ne bi imela v svoji knjižnici te vzorne izdaje našega največjega pisatelja. —a

Misijonski koledar 1953. XIV. letnik. Misijonišče v Grobljah. Naslovno stran in ilustracije je oskrbel Stanko Kregar, učenec praške slikarske akademije; so to prve njegove stvari v javnosti, kažejo pa pretežno realistični slog. Povemo naj še pohvalno, da ta poljudni, nabožni koledar pišejo sami slovenski misijonarji. Za izredno nizko ceno je koledar kljub svoji tiskarski skromnosti izredno bogat vsebine in slik.

Mariborski koledar za leto 1953. Izdala in založila Nabavljalna zadruga državnih uslužbencev v Mariboru. Str. 120. — Koledar vsebuje poleg društvenih poročil in računskih zaključkov nekaj prav zanimivih člankov, ki se nanašajo na preteklost Maribora in na katere moramo opozoriti. To so zlasti trije. Profesor Baš podaja podrobno gradbeno sliko Maribora v začetku XIX. stoletja in pojasnjuje svoja izvajanja s številnimi fotografijami. General Maister poroča o postanku, delovanju in koncu Mariborske varnostne straže v času po prevratu. F. Kramberger priobčuje nekaj statistik o Mariboru, zlasti od leta 1869 dalje za vsakih deset let in prihaja do prav zanimivih zaključkov. Vsi trije članki so zanimiv in izčrpen prinos k poznavanju mariborske mestne zgodovine. V. S.

Alojzij Tomè: **Moj Jezus**. Molitvenik za gluhoneme. Samozaložba. Ljubljana 1952. Glavne dnevne molitve in osnovni verski nauki za te uboge ljudi — tu jih šele spoznaš. Prvi molitvenik te vrste!

ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka Šimec

Drugi vzroki nakaznosti.

Drugi vzrok skrivljene hrbtenice in oprsja je tuberkuloza hrbtnih vretenc; tudi ta ima za posledico grbo in trajno pohabljenje. Ker nastopi obolenje lahko tudi v drugih kosteh, oziroma sklepkih, je rešta končnih pohabljenj zelo raznovrstna. O njih ne moremo razpravljati, saj ne bi imelo pomena. Moja dolžnost pa je, da zaradi potrebnega zdravljenja opozorim na možnost teh obolenj, ki nikakor niso tako redka. V teh slučajih ima zdravljenje dvojno nalogo: 1. da bolezen ustavi, 2. da ohrani oboleli del telesa v taki legi in obliki, da ga bo bolnik pozneje v življenju mogel kar najbolje uporabljati. Kjerkoli je v družini kak tak bolnik, takoj z njim v bolnico ali v posebni, nalašč za take slučaje urejeni ortopedski zavod! Nikar ne odlašajmo; čim prej se zgodi, tem bolje je. Tudi če je žrtev težka, se vendar izplača; kajti namesto pohabljenja se nam vrne delozmožen človek in koristen član človeške družbe. Koliko nesrečnežev životari brez prave življenske vsebine po nepotrebnem po raznih zavodih, koliko jih hodi — prav tako brez potrebe — z beraško palico od hiše do hiše! — Kakor hitro opazimo pri otroku, da ne more shoditi ali da ne hodi pravšno, čim opazimo kake druge nenormalne oblike na telesu, takoj k zdravniku! V začetku se dá vse popraviti; čim prej se stori, tem lažje gre in tem bolj temeljito se dajo pokvečenosti izravnati.

Tudi pri popolnoma zdravih udih lahko pride do premočno upognjene hrbtenice in okroglega hrbta. Mislim tu na stanje, ki ga označujemo s splošnim izrazom: napačna drža telesa. Neverjetno je, kako malo ljudi se drži res pravilno. Pri zdravstvenih pregledih imamo priliko, da vidimo dan za dnem povešana, naprej pomaknjena ramena in okrogel hrbet. Kolikor je hrbet bolj zaokrožen, toliko so prsi bolj sploščene in vderte. Taka drža je nelepna in nepravilna ter vzbuja vtis malomarnosti in slabosti. Pogosto so ljudje s slabim držanjem telesa tudi v resnici bledični in slabotni, napram zdravstvenim škodljivostim pa manj odporni. Ne trdim, da so vse te pomanjkljivosti posledica slabe drža. Jasno je namreč, da je po naravi slabotno telo bolj v nevarnosti, da bo pri dolgem stanju ali sedenju zlezlo skupaj, kakor pa dobro razvito; vendar je prav tako razumljivo, da stalno slabo držanje telesa ne more ostati brez kvarnih posledic. Le pogledjmo človeka, ki stoji s povešenimi rameni ali sedi sključen pri delu! Ali si moremo predstavljati, da se v teh stisnjenih prsah pljuča svobodno gibljejo? Sicer pa, saj lahko poskusimo: položimo roko na prsi in sedimo vzravnano; potem pa se z roko

na prsah sključimo. V prvem primeru se bo oprsje z roko vred pri dihanju občutno gibalo, izdatnemu vdihu sledi izdaten izdih. Pri sključenem seji se bo roka komaj vidno premeknila. Tako dihanje je površno in za prezračenje pljuč popolnoma nezadostno. Pri nezadostnem dihanju pa kri ne dobi dovolj svežega zraka in se v sključenem delu telesa tudi ne more pravilno pretakati. Posledica tega stanja je slabljenje in zmanjšana odpornost telesa; kajti naše telo je kot vsa živa narava ustvarjeno po načelu: ti meni odmerjeno delo, jaz tebi zdravje in moč. Brez dela ni zdravja. Zavežimo zdravemu človeku zdravi ud pa bo čez nekaj časa slab in opešan, kot da je pravkar prebolel težko bolezen. V zmanjšani meri doživlja to na sebi vsak človek, ki se neprimerno drži. Zato pazimo na pravilno držo telesa, če že ne zaradi lepote, ki jo ima pravilno vzravnano telo, pa vsaj iz ljubezni do zdravja, ki je naše največje bogastvo.

Do trajnih, čeprav navadno ne posebno velikih sprememb, vodi tudi stalno nošenje bremen v eni roki. Pestunje, po večini mlada, še ne popolnoma dorasla dekleta, ki po več ur na dan držé otroka na rokah, dobé skrivljeno hrbtenico; ena rama in en bok stopijo višje od drugega. Sem spadajo tudi tisti dijaki, ki nosijo knjige vedno v isti roki. Če vprašaš dijaka s povešeno desno ramo, v kateri roki nosi knjige, ti odgovori z zanesljivo gotovostjo: »V desni.« Z zdravstvenega stališča moramo obžalovati, da so postale nekdanje šolske torbe, tiste, ki so se nosile na hrbtu, nemoderne; bile so v zdravstvenem pogledu veliko boljše kot so sedanje aktovke. Teža knjig je bila enakomerno razdeljena na obe rameni, hrbet pa bolj vzravnan. Moda bi storila higieni uslugo, če bi za nošenje knjig uveljavila zopet nahrbtnne torbe — vsaj za učence ljudskih in nižjih srednjih šol.

Obliko okostja spremeni lahko tudi kakršnokoli stiskanje. Čim mlajši je organizem, na katerem se to dogaja, tem večje so posledice. Znano je, da so dosegali Kitajci s podvezovanjem nog pri malih deklicah izredno majhne — seveda pokažene — noge; nekateri zamorski rodovi devajo še danes glave novorojenčkov v deščice, da postane lobanja bolj podolgovata, kar velja pri njih za posebno lepo. Mi se takemu ravnanju prezirljivo posmehujemo, ne mislimo pa pri tem, da sami nismo nič boljši. Ni še tako daleč za nami čas, ko so ženske stiskale svoje telo s stezniki, da so ječala rebra in se pobešali notranji organi. V vsaki zdravstveni knjigi lahko vidimo naslikane usodne spremembe stisnjenega telesa; oprsje je zoženo in dvignjeno, trebušni organi so premaknjeni, stisnjeni in v svojem naravnem delovanju ovirani. In vse to na ljubo namišljeni lepoti in kruti modi. Danes poznamo samo še ostanke te nečloveške mode. Nepoboljšljivi pa smo, kar se tiče stiskanja nog po neprikladnih čevljih. Pravilno načelo je, da se mora čevelj prilagoditi nogi, vsakdanja skušnjava pa uči, da se mora le noga prilagoditi obliki čevlja. Vsi ozki, proti prstom stisnjeni čevlji so nehiigienski, ker niso narejeni po obliki noge. Človeška noga je po naravi preko prstov široka; črta, ki gre od pete do konca palca, je ravna. Prsti leže neprisiljeno drug poleg drugega in so le lahko upognjeni. Tako nogo ima le še otrok; odrasli imajo pod vplivom čevljev več ali manj zveržene. Medicinski znanstveniki anatomi trdijo, da je normalno oblikovana noga pri odraslih največja redkost. Skažena

noga nima ne zadostne podporne ploskve pri stanju, ne potrebne vztrajnosti pri hoji; o lepoti ni niti govora. Boleča, velike kosti ob palcu, kurja očesa, zverženi, okrnjeni prsti, to je noga, ki se skriva pod lažnivo obutvijo. Še slabše je, če ima čevljev visoko peto. Sklep v gležnju mora biti nategnjen in noga visi naprej. Ni mogoče, da bi bila hoja prožna. Tudi težišče telesa se pomakne na spredaj in mišičevje ima mnogo napornejše delo, da ga ohrani v ravnotežju. Visoke pete niso ne za stanje ne za hojo, ker povzročajo predčasno utrujenost. In vendar so splošno v rabi!

Na kosteh so pritrjene mišice, ki dajejo koščičnemu ogrodju zaokroženo obliko in mu omogočajo gibanje. Vseh mišic v telesu je okrog 500; njih delo je kaj različno, vendar v vsakem primeru gibanje. Vse, kar napravimo, je delo naših mišic. Mnogo mišic vodi človek s svojo voljo; če hoče, se pripogne, zamži, se smeje itd. Vsem tem mišicam zapovedujemo mi. Kar hočemo, to storé; zato se imenujejo hotne mišice. Imamo pa v telesu veliko število mišic, katerih delovanje je popolnoma neodvisno od naše volje. Ali moremo samo za en utrip podaljšati delovanje srca, ali zavreti njegove hitre udarce ob razburjenju? In vendar je srce mišica kot vsaka druga! Kaj se zgodi s hrano od trenutka, ko je vstopila v požiralnik? Vsa prebavila, od začetka do konca, so močna mišična cev, in vendar nimamo nikakega nadzorstva nad njimi; prebavila delujejo sicer po zakonitih predpisih, toda teh ne narekuje naša volja. Mišice, na katere mi ne moremo vplivati, so neodvisne, avtomatične; sem spadajo vse mišice krvnega in prebavnega sestava v našem telesu (žile, čreva itd.).

Kot organ gibanja so mišice še prav posebno ustvarjene za delo. Koristi, ki jih imajo od gibanja, je deležno vse telo. Če vežbamo mišice, poživljamo ves organizem. Srce in krvne žile delujejo izdatneje, kri se hitreje pretaka in toplo nam postane; pljuča živahneje dihajo, apetit raste in prebavila s temeljitejšim delom oskrbé telo z obilnejšo hrano. Duh je veder in svež, vse telo je kakor prerojeno. Utrujenost, ki nastopi po primernem telesnem delu, je prijetna in počitek sladak. Poudarjam: po primernem delu, kajti če je delo prenaporno ali predolgotrajno, telesu škoduje in mu izpodkopava zdravje.

Mišica, ki dela, je dobro razvita in močna; čim bolj dela, tem močnejša postane. Pri telovadcih vidimo, do kakšne neverjetne obsežnosti lahko narastejo posamezne mišične skupine, če se stalno vežbajo. Vendar to ni tisto, za čemer stremimo; naš namen ni kar največ, temveč kar najboljše za telo. Zato s higienskega stališča ne moremo zagovarjati pehanja za sedaj tako slavljenimi rekordi.

Če organ ne dela, slabi. Mišice, ki se malo ali nič ne uporabljajo, postanejo tanke, mehke in občutljive. Ljudje, ki telesno ne delajo, imajo slabotno mišičevje. Še slabše se godi ljudem, ki iz kateregakoli vzroka sploh ne morejo gibati kakega uda, n. pr. po hudem prelomu kosti, po kapí. Mišičevje postane radi nedelavnosti tako slabotno, da se že od daleč vidi po obsegu, za koliko je bolni ud tanjši od zdravega. Svoje moči pa izgubi v teku časa toliko, da moramo uporabljati umetne dražljaje, elektriko, vroče kopeli, masažo, da vzbudimo v njem zopet iskro življenja in ga postopoma privedemo zopet k delozmožnosti.

(Dalje prihodnjič.)

KAKO SI STARINSKO KUHINJO SODOBNO UREDIMO

Skoraj je ni gospodinje, ki si ne bi želela moderne ali, da se izrazimo bolje, praktično in smotreno urejene, lepe kuhinje. To željo kaj lahko razumemo, če pomislimo, da prebije gospodinja, ki sama kuha, mnogo časa v tem važnem gospodarskem prostoru; razen tega pa je delo v kuhinji tudi več ali manj težavno in seveda tem bolj naporno, čim bolj nepraktično je kuhinja urejena. Vendar pa bi si marsikatera gospodinja z lahkoto pomagala do udobnejšega kuhanja in pospravljanja kuhinje, če bi se le hotela vsaj malo potruditi.

V izložbah, na sejnih in razstavah vidimo vse polno različnih kuhinjskih oprav, od katerih pa niso vse baš najbolj praktične, pa tudi ne primerne za vsako kuhinjo in za vsako gospodinjstvo. Vrhu tega pa so drage in baš sedaj ne živimo v časih, da bi si mogli nabavljati kakršnokoli novo pohištvo. V pošteev je vzeti torej samo preureditev in izboljšanje tega gospodarskega prostora, ki ga lahko opravi gospodinja sama ali pa s pomočjo svojega moža, brez posebno velikih stroškov.

Prvo, kar se dá z lahkoto preurediti skoraj v vsaki kuhinji, je, da pohištvo kolikor se dá prestavimo tako, da zaradi njega pri kuhi ne delamo nepotrebnih, ponavljajočih se potov, ki samo utrujajo in kradejo čas. Če se odločimo za to ter pregledamo kuhinjo in premislimo, kako se vrsté posamezna kuhinjska opravila, tedaj se nam bo gotovo posrečilo, postaviti ta ali oni del pohištva bolj priročno in smotreno, kakor je bil postavljen doslej. To prestavljanje pa dela težave le, ako imamo preveliko in pretežno pohištvo, pred katerim ne moremo mladih, še ne izkušenih gospodinj nikoli dovolj svariti. Kadar kupujemo kuhinjsko ali sobno opravo, izbirajmo le lahke, majhne in pripravne omare, mize in drugo. Majhne omare še vedno lahko sestavimo v večje s tem, da jih pač postavimo drugo poleg druge. Nikoli pa ne moremo velikega pohištva spremeniti v manjšega. To je važno posebno takrat, kadar zamenjamo večje stanovanje z manjšim ali kadar si hočemo ta ali oni stanovanjski prostor bolj praktično urediti. — Šele, ko smo smotreno postavili pohištvo, to se pravi, da stoji vsaka stvar tam, kjer jo rabimo, potem lahko nadaljujemo z ostalim preurejanjem kuhinje.

Delo v kuhinji je dostikrat otežkočeno tudi radi pomanjkanja pripravnega prostora za izvrševanje raznih kuhinjskih opravil, za odlaganje posode itd. Kolikokrat bi radi postavili ali odložili kako posodo že tik štedilnika ali pomivalnika, da je ne bi bilo treba nositi kdove kako daleč do kuhinjske mize ali omare! Kako prav nam pride v takem primeru deska ali poklopna mizica, s katero lahko v trenutku razširimo in povečamo mizno ploskev ter pridobimo pripraven prostor pri pomivalniku, lavi itd. Če v tem smislu dobro premostimo vso kuhinjo, kmalu uvidimo, kje bi se dalo kaj popraviti in izpopolniti. Veliko neprijetnega tekanja sem in tja nam prihranijo take majhne poklopne mizice, ki jih imamo v kuhinji lahko na raznih mestih, kakor n. pr. pri pomivalniku, lavi ali kredenci, pri oknu, pri tej ali oni steni itd. V tej ali oni kuhinji imamo okno blizu štedilnika; zaradi tega

bi se najbrž izplačalo razširiti okensko polico, ki bi nam izvrstno služila kot dobro osvetljena miza in morda tudi kot omarica. Če je v kuhinji pomivalnik, tedaj ga lahko znatno izboljšamo z malenkostno napravo. Ako mu namreč naredimo ob strani nekako premakljivo desko, ki leži malo poševno navzgor, kadar jo vzklopimo, tedaj prav priročno polagamo nanjo pri pomivanju mokro posodo, da se odteče. Tudi pri kuhinjski mizi je dobro imeti še eno desko, ki naj leži v taki višini, da pri njej lahko delamo udobno sedé. Če pa to ni mogoče, bi morala imeti vsaj ena kuhinjska miza ali poklopna mizica tako višino, da opravljamo delo pri njej sedé, brez kakšnega posebnó visokega kuhinjskega stola.

Pa tudi pri vsakem posameznem kosu pohištva lahko premislimo, kaj bi se dalo na njem spremeniti in izboljšati v prid gospodinjji in gospodinjstvu. Predvsem odstranimo brez izjeme vse izrezljane nastavke in okraske, po katerih se nabira prah, ki daje pri snaženju več dela. Če nam dopuščajo sredstva, pa razne ploskve (pri mizah, lavah, policah), ki jih veliko uporabljamo, damo prevleči z linolejem, ki je v tem primeru najpraktičnejša prevleka. S takimi in podobnimi izpopolnitvami si ne olajšamo samo kuhinjskega dela, ampak tudi snaženje. Tudi izmed kuhinjskih omar so bolj praktične tiste, ki imajo namesto nog okvir, spodaj uravnan s tlemi, da ne more nesnaga podnje. Pri taki omari odpade pometanje pod omaro, ki je težavno, zamudno in ki ga zaradi tega tudi nekatere gospodinje in služkinje radé opusté ali površno opravijo.

Pri prestavljanju pohištva se nam je morda posrečilo, da je ostal prazen kot ali kotiček, ki ga prav koristno uporabimo za shranjevanje metel, omel ter drugih snažilnih pripomočkov, da so nam čim bliže pri roki.

Nikakor pa ob priliki izboljševanja kuhinje ne smemo pozabiti raznih nepotrebnih polic in poličk po stenah kuhinje. Te so le v kvar vsaki količkaj snažni, higijenski in praktični kuhinji. Proč z vsemi lončki za okras! Proč z blestečo bakreño posodo, ki je za rabo zelo nepraktična in katero imajo zaradi tega tudi le kot takozvan »okras kuhinje«. Kar je pa na polici res potrebnega, to se kaj lahko spravi v omaro, če skušamo namreč prostor v njej popolnoma izrabiti. Kar pa je takega, da ni za rabo, s tem pa proč — vsaj iz kuhinje. V veliko lepši okras kuhinje kakor police s čipkami in lončki je vzorno urejena posoda in orodje v kuhinjski omari, kjer se ne praši in ne daje nobenega nadaljnjega dela z brisanjem, snaženjem itd.

Police v omari prestavimo p o s o d i p r i m e r n o, s tem izrabimo ves prostor in postavimo veliko več nanjo. Dostikrat pridobimo pri tem toliko prostora, da spravimo v omaro še eno polico. Pri tem tudi ne smemo pozabiti, da lahko zelo veliko stvari shranimo in obesimo na notranjo stran vrat. Večina orodja se bolje ohrani in laže dobi v roke, če visi, kakor pa če leži po predalih. Predali pa naj bodo s prečnimi deščicami tolikokrat predeljeni, da ima oredje vsake vrste svoj določen in omejen prostor. Taki predali mnogo olajšajo delo in vzdrževanje reda. Če smo vrata omare tako dobro izrabili, da se radi tega ne bi dale zapreti, ni treba drugega kakor da malo zožimo police, ki so napoti. Na zožene police pa ne bomo radi tega spravili nič manj stvari. Obenem pregledamo tudi

vsebinsko omare in pri tem zavržemo, kar je nerabnega. Tisto, kar je zelo redkokdaj na vrsti, pride na prostor, oziroma polico, ki je bolj od rok, vse tisto pa, kar potrebujemo redno vsak dan ali celó večkrat na dan, pa postavimo na najbolj priročno mesto. Če imamo kaj praznih kozarcev od konserv, tedaj stresemo vanje živila, ki smo jih shranjevali do sedaj v neokusnih in nepripravnih papirnatih vrečicah.

Končno pogledamo, če je res vsaka stvar v kuhinji na mestu, kjer jo rabimo, to je brisača in milo pri umivalniku, oziroma tam, kjer se umivamo, milo, pesek in soda pri pomivalniku, vžigalice ali vžigalnik za plin pri štedilniku. Drog za sušenje kuhinjskih krp mora biti v bližini peči, oziroma štedilnika. Če je vse to v redu, tedaj kuhinja ni več daleč od zaželene sodobne kuhinje.

Vse popravljene stvari lahko okusno prebarvamo sami in dobimo tako brez posebnih stroškov kuhinjo, ki bo gospodinjji in vsej družini v veselje in razbremenitev, drugim gospodinjam pa za zgled, v čem tiči smoter sodobne kuhinje, ki se ne blešči od prazne lepote dragega pohištva in posode, temveč se odlikuje po smotrenosti in praktičnosti, redu in snagi.

Š. H.

ZEMELJSKE BAKTERIJE IN RODOVITNOST ZEMLJE

Kmetovavcem in vrtnarjem, pa tudi vsakomur, ki ima količkaj opravka z zemljó, je znano, da je rodovitna samo gornja plast zemlje, plast, ki je neposredno v stiku z zrakom. Čim globlje gremo, tem bolj pojema njena rodovitnost in ponekod že pri enem metru globine pridemo do popolnoma nerodovitne, mrtve plasti. Navadno mislijo, da ta spodnja mrtva plast zato ni rodovitna, ker ni prenojena, ali točneje, ker ji manjkajo potrebne redilne snovi. Taka domneva pa je popolnoma napačna.

Znano je, da obstoji vsa rastlinska hrana v zemlji iz samih rudninskih snovi, ki jih raztopljene v vodi sprejemajo korenine in oddajajo listom, da jih prebavijo in spremené v organsko obliko. V globljih plasteh se lahko nahaja dovolj redilnih snovi, pa je taka zemlja, tudi če jo spravimo na površje, spočetka vendarle nerodovitna. Da se dodobra prepričamo, kako je z zemljo iz globljih plasti, naredimo tale poskus: Vzemimo iz globine 2, 3 m popolnoma mrtvo, nerodovito zemljo in ji primešajmo v pravem razmerju vse redilne snovi, ki jih na splošno v nobeni zemlji ni preveč (dušik, fosforna kislina, kalij in apno), v obliki umetnih gnojil. Prepričali se bomo, da tudi v taki, z vsemi potrebnimi redilnimi snovmi založeni zemlji spočetka ne bo uspevala nobena rastlina. Zakaj vendar ne? Zato, ker je taka zemlja m r t v a, n e g o d n a za rast. Manjka ji namreč bistveni pogoj za življenje rastlin — manjkajo ji z e m e l j s k e b a k t e r i j e.

Mrtva, negodna zemlja pa na površju kmalu »oživi«, se zgódi, ker se naselijo vanjo zemeljske bakterije, zlasti ako jo pognojimo še z živalskim gnojem, da se začne tvoriti v njej sprstena (humus).

Iz teh pojasnil je jasno razvidno, da v življenju rastlin ne odloča samo snov (redilna snov), ampak da

je potrebna še neka sila, ki snov usposobi za hrano rastlinam. Ta skrivna in nevidna sila so nešteta majhna bitja, ki živé v zemlji in ki jih imenujemo zemeljske bakterije. Rodovitna, torej za rast godna je šele taka zemlja, ki ima dovolj redilnih snovi in ki v njej živahno delujejo zemeljske bakterije. Rodovitnosti ne pospešujemo torej samo s tem, da kulturno zemljo gnojimo, t. j. zalagamo z redilnimi snovmi, ampak prav tako tudi s tem, da s primernimi sredstvi pospešujemo razvoj zemeljskih bakterij.

Prvo in najizdatnejše sredstvo v ta namen je gnojenje z naravnimi, organskimi gnojili, kakor so razna živalska gnojila in kompost. Važno gnojilo je tudi apno, ako ga v zemlji primanjkuje. S takimi gnojili množimo v zemlji poleg redilnih snovi zlasti sprstenino, ki zelo ugodno vpliva na razvoj in živahno delovanje zemeljskih bakterij. Z umetnimi, torej rudninskimi gnojili tega nikdar ne dosežemo.

Drug važen činitelj pri pospeševanju življenja v zemlji je zrak, ali prav za prav zračni kisik, brez katerega tudi zemeljske bakterije ne morejo živeti, še manj pa delovati. Kjer je zemlja na površju rahla, da z lahkoto prodira vanjo zrak, ondi se zemeljske bakterije bujno razvijajo, zemljo storé godno, rodovitno. Nasprotno je pa razvoj bakterij v zemlji zelo oviran, ako je površina strjena, od dolgotrajnega deževja in nalivov stepena ali shojena, zvožena. V taki zemlji trpé bakterije pomanjkanje zraka in to pomanjkanje čutijo posredno tudi rastline. Prav zato je površje zemlje, ki je v neposredni zvezi z zrakom, najbolj »živo« in zato tudi najrodovitnejše.

KUHARICA

Juha s korenjem in rižem.

Razgrej v kozi žlico masti in prideni polovico zrezane čebule in dve pesti na rezance nastrganega korenja, pokrij in praži, da se korenje zmehta. V prazeno korenje stresi žlico moke in zalij z litrom vode ali petršiljevke. Posebej pa kuhaj v litru petršiljevke ali juhe $\frac{1}{8}$ l riža, ga osoli in stresi kuhanega v korenje; prideni še žličico drobno zrezanega zelenega petršilja; ko vse skupaj nekaj minut vre, je juha gotova.

Žabja obara.

Oснаži za tri osebe 9—10 žabjih krakov. (Krepeljčke odstrani in jih vrzi proč.) Spodnje dele krakov praži z nekaj kosci čebule in žlico masti. Ko nekoliko zarumené, jih zalij s $\frac{1}{2}$ l tople vode in kuhaj pol ure. Posebej skuhaj majhno pest karfijolnih cvetk in olupljen, na majhne kocke zrezani krompir. Nato napravi v kozi blede prežganje iz žlice masti in moke ter razredči z zajemalko juhe ali vode. V to prežganje precedi juho žabjih kosti in nekoliko osoli. Ko prevre, prideni krake, vejico majarona, košček limonove lupine in, ko vse skupaj vre, prideni še kuhani krompir in karfijolo z vodo vred. Ko vse skupaj še nekaj minut vre, prilij žlico kisa in postavi obaro z dušenim rižem na mizo.

Karfijolno perje z jajcem.

Perje srednje velike karfijole skuhaj v slani vodi. Kuhano odcedi in dobro seseklaj ali zmelji v mesnem

stroju. Deni v kozo žlico masti ali sirovega masla in zarumeni v njem žlico drobno zrezane čebule, prideni zrezano perje in ga praži četrt ure. Nato naloži perje v dobro pomazano, ognja varno skledo ali krožnik (dober je tudi povoščen, emajliran). Po vrhu perja zlij razmotano jajce in postavi vse v pečico, da jajce zakrkne. Postavi jed s krompirjevimi kosci na mizo.

Zeljnat narastek.

Srednje veliko zeljnato glavo zreži na široke rezance, ki jih skuhaj v osoljeni, zavreli vodi z nekaj zrni kumne, pa ne premeško. Polovico kuhanega in odcejenega zelja naloži v dobro pomazano, ognja varno skledo. Deset dekagramov kuhanega mesa ali kake pečenke pa drobno zreži in zmešaj s polovico napojene, ožete zemlje, s ščepom popra, žlico drobno zrezane ter v pol žlice masti precvrte čebule in raztepenim jajcem. To mesno zmes razravnaj po zelju ter dodaj in razravnaj še ostalo zelje. Nato zmešaj v lončku 2—3 žlice kisle smetane z enim jajcem in oblij narastek, po vrhu pa potresi pest krušnih drobtin. Narastek peci v srednje vroči pečici, pečenega postavi z dušenim rižem na mizo.

Narastek iz makaronov.

Skuhaj v slani, zavreli vodi 25 dkg makaronov. Kuhane odcedi, nekoliko ohladi in polovico naloži v pomazano skledo. Po makaronih potresi 10 dkg zrezane šunke ali klobase in naloži nato po mesu še ostale makarone. Razmotaj v lončku $\frac{1}{4}$ l mleka, 1—2 jajci, polij po makaronih in potresi z dvema žlicama bohinjaškega sira.

Krompirjevi cmoki z žemljo.

Olupi 50—60 dkg kuhanega krompirja in še gorkega dobro pretlači. Prideni h krompirju žemljo, ki si jo zrezala na majhne kocke in jih zarumenila v 3 dkg masti, ki si ji dodala žličico drobno zrezane čebule; že zarumenelo žemljo pa polij z $\frac{1}{8}$ l mleka in raztepenim jajcem in potresi s 5 dkg moke. Iz tega testa napravi z mokro roko 5 cmokov, ki jih kuhaj v zavreli, osoljeni vodi četrt ure. Nato jih naloži na krožnik, prereži vsakega čez polovico in zabeli z mastjo, ki si v njej zarumenila žlico krušnih drobtin. Postavi cmoke kot samostojno jed z jabolčno omako ali kislim zeljem na mizo.

Jabolčna omaka.

Dve srednje debeli jabolki olupli, zreži in skuhaj v $\frac{1}{2}$ l vode. Posebej razmotaj polno žličico moke z žlico vode in prideni jabolkomu, prav tako tudi za oreh sirovega masla in žličico sladkorja. Ko vse prevre, dobro razmotaj in postavi na mizo.

Grški zrezki.

Seseklaj 15 dkg svežega svinjskega in 15 dkg govejega mesa, ki si mu prej odstranila kite in žile, prideni mesu 3 dkg (pest) napol kuhanega riža, drobno jajce, sol in ščep popra. Vse skupaj v skledi z roko dobro premešaj in napravi iz tega mesa 6 enakih okroglih zrezkov. Razgrej v kozi žlico masti in v vroči masti zrezke naglo po obeh straneh zarumeni. Nato vzemi zrezke iz masti, vanjo pa zreži čebulo in pusti,

da se zarumeni. Potem prilij $\frac{1}{4}$ l juhe ali vode in, ko prevre, deni v to omako zrezke, jih pokrij in jih počasi praži 20—50 minut. Nekaj minut, preden postaviš zrezke na mizo, jim prideni žličico moke, ki si jo zmešala z 2 žlicama kisle smetane, in, ko prevre, postavi zrezke z omako in krompirjevimi cmoki, rogljiči ali s čim drugim na mizo.

Lešnikove zvezdice.

Mešaj pol ure beljak, 7 dkg sladkorja in sok od četrti limone. Nato prideni 14 dkg zmletih lešnikov (ali polovico orehov). Stresi to zmes na desko, ki si jo potresla s sladkorno moko, razvaljaj za mezinec na debelo in izreži majhne zvezdice. Te pokladaj na pomazani in z moko potreseni pleh in peci v bolj slabi pečici.

M. R.

NOVI REKI

»Osel«.

Nikar ne pitaj z »oslom« brata,
ker sam iz istega si blata!

Hvalisanje.

Če te liže kdo z besedo,
vedi, da ti hoče v skledo!

Pamet.

Zver, ki skoči petkrat, se ustavi,
da, če smer ni prava, jo popravi!

Lastninska pravica.

Vknjiženo posest pri hiši
imajo ščurki le in miši!

Bogatin.

Kako bogat si, sam ne znaš,
dokler še svojo peč imaš!

Dobrodelnost.

Najprej prašaj: »Imaš kaj?«
Potlej reci: »Daj mi, daj!«

Hvaležnost.

Grahovka zastonj ji jajec dá,
gospodinja pa še njo prodá!

Previdnost.

Ne pusti, da bi danes te obliznil,
če te je še včeraj v nos vgriznil.

Prijateljstvo.

Prijateljsko z ljudmi občuj,
prijateljstva ne vsiljuj!

Anton Hribar.

Č A R O D E J E V K O T I Č E K I N Z A B A V N E I G R E

Gostilničarka in trije pivci.

Iz igre kart vzemi štiri fante in srčno damo. Enega fanta položi vrh igre, ne da bi navzoči to opazili. Na mizo položi potem damo in tri fante ter pripoveduj: »K lepi gostilničarki so prišli trije navihani fanti, ki so se hoteli napiti in najesti, ne da bi plačali. Ko so imeli že vsega dovolj, so rekli gostilničarki, naj jim prinese še merico vina; medtem pa so jo prebrisanani fanti odkrili ter se poskrili na različnih krajih.« Ko to pripoveduješ, položi enega fanta vrh igre, drugega v sredo in tretjega prav spodaj; potem pa nadaljuj: »Ko se je gostilničarka vrnila z vinom, je takoj spoznala, da so pivci pobegnili in da jo hočejo opehariti za ceho. Brž teče za njimi in jih reš prav kmalu dohiti.« Pri tem polži še damo vrh kart ter prosi enega izmed navzočih, naj prevzdigne karte. Če nato nekaj zgornjih kart odmečeš, boš kmalu zopet dobil damo s tremi fanti popolnoma skupaj.

Dve osebi ne moreta prižgati sveče.

Dve osebi naj poklekmeta tako druga nasproti drugi, da nista preblizu skupaj, a se vendar lahko dosežeta. Prva oseba ima v desni roki prižgano, druga v isti roki neprižgano svečo. Z levo roko vzdigneta obe osebi levo nogo tako, da klečita le na desni nogi. Nato poskušata prižgati neprižgano svečo ob prižgani. Mnogo smeha vzbujajo prizori, ko zdaj ta, zdaj oni pade ali se tudi oba obenem prekucneta po tleh.

*

GRAFOLOG

Vem, da veste, da sem že marsikatero stvar ugnal v mladih letih. Kako bi ne! Včasih me je prilika izzvala, včasih stiska prisilila. Da pa sem bil že sijajen in upoštevan grafolog, mož, ki iz pisave vsakega človeka bere vse, kar je bilo, kar je in bo še s tistim, ki je pisal, tega gotovo ne veste. To zdaj pride.

Stradal sem kakor ščuka v mleku. Ta opomba naj bo nekoliko v moje opravičilo! Srečal sem tovariša.

»Da sem te le našel! Prav tebe iščem. Zasluživa lahko stotak, če znaš, in še več,« je dejal.

»Za stotak znam vse,« sem pritrnil.

»Že, že, stotak bo obeh. Ti dobiš delež po svojem delu. Prevzel sem službo grafologa pri novem časopisu. Da, grafologa! Po tri kovače od pisma. Saj veš, da jaz ničesar ne razumem, ampak mislil sem nate. Ti si modrijan in veščak v vsem. Prevzemi pol strani besedila vsak teden! Če je pisem manj, pa več piši! Od vsakega pisma dobiš dva kovača, ko prineseš odgovor. Ali si razumel?«

»Jaz sem samo razumel, da bo denar. In nocoj? Ali ni morebiti že nocoj kaj predjema?«

»Kovača ti dam. Izjemno, ker si me rešil iz zagate.«

Dal mi je kovača in jaz sem si kupil slanine in kruha in vzel pisma pa hajdi z njimi v kavarno. Tam sem pograbil kup inozemskih časopisov. Čisto enostavno. Ljudje, današnji ljudje, ki živé samo od dnevnega časopisja in kina in operete, tako sem si mislil, čuvstvujejo vsi enako, pišejo vsi enako, mislijo vsi enako in pozabljajo vsi enako. Nihče ne ve, da je že bral, če le količkaj spremeniš.

Izvlekel sem pisma in kar prepisoval po svoje iz ilustriranega lista oceno neznanega grafologa. Po svoje. Vpletal sem vánjo tudi nekoliko misli po uvodniku iz domačega dnevnika in dobro misel iz listka. Ne morem tu navajati vsega besedila prvega pisma, ki mi je prišlo v roke, ker mi tega urednik niti ne pusti niti ne plača, kar bi bilo prepisano. Vonjalo je zdravo po rezedi, droben cvet rezede je bil še v njem. Nekaj oljnatih sledi je bilo na papirju. Pisala je zaročenka zaročencu:

»Dolgo te nisem videla. Ta teden ni nič novega pri nas. V soboto se spet vidiva...«

Saj pravim, da je bilo še več napisanega, toda toliko samo zato, da imate pojem.

Jaz sem to pismo ocenil takole:

»Ana D. v T. Zelo nestrpna in površna narava. Brez prave odločnosti. Prav malo dovzetna za okolico, zelo oprezna pri nastopu v javnosti. Nepraktična uradniška hčerka. Čuvstva menjajoča in vihrava. V svojem mišljenju zelo odvisna od drugih ljudi in od hipnega razpoloženja. Očarati pa more vsakega blaziranca in površneža. Moža bo prav lahko vodila za nos, če bo imela kuharico...«

Napisal sem še nekaj besed, ki pa nikakor niso tako zanimive. Uverjen sem bil, da sem svojo nalogo krasno izvršil in še jezil sem se, čemu pošilja v oceno svojo pisavo, ko že ima ženina. Vendar zaradi njega sem mislil: če se potruji, da se obvaruje vseh zgoraj naštetih lastnosti, ki so ženskam splošne, nič ne škodi. Napisal sem stvar, kakor vidite, z dobrim namenom, prav za prav prepisal sem v dobrem namenu. Torej, kje je moja krivda? Pa moram le delati pokoro!

Počakajte, to še pride.

In je res prišlo. Deklica in pokora. Da, pokora kar z njo. Pripeljal mi jo je moj prijatelj, ki je potegnil od pisem, ki sem jih ocenil, po kovaču in še honorar za pol strani besedila — jaz sem nekaj zabavljaj o kapitalistih. Odprl je vrata in jo potisnil — deklico in pokoro — v sobo. Sedel sem bos, v copatah in brez jopiča ter se gulil za izpit.

»Tu ga imate. Ta je pisal in on je kriv.«

»Česa sem kriv?« sem se začudil.

»Boš že slišal. On je pisal. Ali naj jaz ali list odgovarjava?«

Ni rekel ne besedice več, zaprl za seboj vrata in odšel.

»Torej vi ste tisti!« je vzkliknilo močno, zdravo dekle, ko sva ostala sama. »Vi ste tisti, ki mi je odgnal ženina!«

Gotovo si lahko predstavljate, kakšen obraz sem napravil. Spominjal se nisem ničesar.

»Ženina, da!« je rekla in izvlekla iz žepa tisti moj odgovor. Mene je grabil krč od strašnega spoznanja.

»Čemu pa ste mu pokazali? Ali mu res vse pokažete? Saj ni treba vsega povedati. Kam pa pridemo, če bi nevesta ženinu, žena možu vse povedala!« Da, prav s to moralo sem jo pohujševal, da bi se izrezal. O, saj delam pokoro! Toda to še pride.

»Saj nisem jaz povedala, niti komu poslala, to je storila sestra, njegova sestra, ki me ne more, in je nesla moje pismo še mokro bratu in vsakemu, ki je hotel brati. Tako je prišlo vse na dan. Z ženinom je konec. Oče me je napodil, da mi ne bo iskal novega, jaz pa huda, da si ga poiščem sama. Zdaj sem tu!«

Tako odločno je udarila po mizi, da se je streslo okno.

»Meni je prav žal. Tega nisem nameraval.«

»Tega niste nameravali! Vi ste streljali skozi okno v gozd in niste nameravali zadeti popotnika, ki je šel po grmovju,« se je smejala. Da, smejala!

Reči moram, da mi je ta način ugajal. Njeno zdravo lice, njeni beli zobje in njeni lasje. O, da bi bili vse to takrat videli! In njen prostodušni govor! Pa njen smeh, smeh!

»Kar na kratko bova govorila!« je nadaljevala. »Ali ste zaročeni?« In sedla je tik menè na zofo.

»Nisem!« sem dejal in hvalil Boga, ker sem si živo predstavljal, kako bi bilo hudo, če bi se moral opravičevati še pred svojim dekletom zaradi te strašne smole. Kajti prepričan sem bil, da bi bilo to dekle nahujskalo tudi moje dekle.

»Niste? Potem me morate vzeti! Vi ste krivi, vi morate stvar popraviti! Ali vam nisem všeč?«

Kakor bi bila udarila strela. Tega pa res nisem pričakoval. Prav res ne in čisto v zadregi sem bil in plašen. Všeč mi je pa bila. Pa je bilo dekle tudi pogumno!

»Kar vzeti? Na kaj pa? Na tele copate?«

»Copate imam tudi jaz. Toda jaz sem edinka in moj oče je trgovec in gostilničar. In prejšnjega ženina,« da, rekla je »prejšnjega«, »prejšnjega ženina so mi silili in sem dejala, da si ga sama poiščem, pa se nisem mogla otresti — otresi se našega starega, če se moreš! Zdaj me je oče sam zapodil iskat. Tako! Ugajaš mi, nekoliko te bo treba porediti, pa ne boš napačen in tistega pisarenja bo konec! Konec! Kdaj greva postavljat oklice?«

To pa je šlo naglo. Vlekla me je k očetu in sem mu ugajal. Dekle sem vzela; vtaknili so me v trgovino in gostilno in garam. Nobena pritožba ne pride čez moja usta. Tati je kakor klešče. Nekeč sem se osmelil in hotel ženici nekaj reči, zakaj ni prav opisala tasta, pa je prav ljubeznivo odgovorila:

»Sam si me naučil, da ni treba vsega povedati. Kakšna sem jaz, si pa itak prej vedel, preden si me poznal. Saj še veš, ali ne? No, in kuharice pa ne maram v kuhinjo, dokler bom migala z mezinem. Tam sem jaz gospodinja.«

O, to pa to! Gospodinja pa povsod, in še kakšna! V treh farah ji lahko iščete para, pa ga ne boste našli.

Tak je konec moje grafologije. Odebelil sem se že za trideset kilogramov, lačen nisem, spim pod svojo streho, ker mi jo je žena prepisala. Toda gospodar je tast. Tako trpim za tisto oceno. Kar zabliska se ženici prešerno v očeh in jaz vem, kaj misli.

Pravijo, da sem še dobro zadel, da bi bil lahko še slabše.

Včasih, včasih me obide hrepenenje po črnilu in poli papirja. Toda to je pri nas pod ključem. Ne mojim! In včasih bi bil tako strašno rad še enkrat lačen, lačen kakor ščuka v mleku. Zdaj mi ženica takoj speče še zrezek, če bi ne pojedel celega piščančka. Strašno, rečem vam, strašno. Ko bom star petdeset let, boste našli namesto mene na cesti živo meseno kepo, zalito z mastjo in salom. Prekleta grafologija! Tak sem že, da niti te besede ne morem več prav izgovoriti.

Sodim, da je ženica res imela copate doma.

Janez Oblak.

UGANKE

Hieroglifi.

(R. K., Ljubljana.)

Ključ spredaj.

Zlogovnica.

(Dolores, Prosenjakovci.)

A, al, bad, ča, če, dam, e, e, e, ga, ju, ka, la, lo, mil, o, o, pal, pe, re, sa, sa, si, ša, ta, tan, ti, zav. — Iz teh zlogov sestavi besede nastopnega pomena: moč, tekoča voda, svetopisemska oseba, posoda, moško ime, tkanina, plin, žuželka, poljski sadež, drag kamen, reka v dunavski banovini, moško ime, del glave, vodna rastlina. Začetnice dadó pregovor.

Črkovna številnica.

(Vistan, Maribor.)

A, a, b, d, i, n, r, r — a, a, e, g, n, o, p, r, t, t — g, i, i, i, k, r, r — a, a, g, i, i, j, m, o, r, s, š — b, e, g, i, j, o, s, s, z — a, b, j, l, š, u — a, b, b, d, e, i, i, n, o, o, š, v — e, m, n.
2, 5, 1 — 5, 2, 4, 5, 6, 1 — 4, 2, 3, 6, 7, 1, 5 — 2, 8, 3, 6, 4, 5, 1, 7 — 4, 3, 9, 7, 6, 5, 1, 2, 8 — 2, 5, 9, 6, 1, 7, 10, 8, 3, 4 — 7, 10, 5, 1, 4, 2, 11, 3, 6, 9, 8 — 8, 5, 11, 3, 12, 1, 6, 2, 4, 10, 9, 7.

Ime pisatelja in njegov rek.

Vremenska uganka za marec.

(M—b, Ljubljana.)

Rokuvomagemu komogare momoge ru rumigagugori viga mugamego.

Iz opere.

(Rado R., Maribor.)

Igrali so sledeče opere in operete: Aida, 2. VIII.; Gorenjski slavček, 11. I.; Grofica Marica, 1. VI.; Jesenski manever, 14. IV.; Mignon, 6. IX.; Pri treh mladenkah, 13. V.; Seviljski brivec, 11. VII.; Tosca, 2. II.; Urh, grof celjski, 3. III. — Eno je tiskarski škrat izpustil. Katere?

Skrit pregovor.

(Dolores, Prosenjakovci.)

Kdorkoli, družina, gimnastika, jajce, motvoz, kopitar, Ljenin, samostan, Vandali, jod, palica, deževje. — Vzemi iz vsake besede nekaj črk, da dobiš pregovor.

Križ.

(Vladimir, Dol.)

Podobnica.

(J. A., Celje.)

Posetnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

Jovo hame
tiskarnar

Celje

Pri katerem podjetju je ta nastavljenec?

Črkovnica.

(Vladimir, Dol.)

s.....a rastlina, orodje,
s.....a moč, rastlina,
s.....a pokazana pot, padavina,
s.....a stan, luknja,
s.....a del rastline, žensko ime,
s.....a gliva, sorodnik,
s.....a naselbina, orodje,
s.....a mesto v Primorju, žensko ime,
s.....a tvorba ognja, vulkan.

V vsako vrsto postavi po dve besedi tako, da bo četrta črka končnica prve in začetnica druge besede. Po sredi navzdol dobiš pregovor.

Sestavljavnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

Ana, bere, čaj, Ina, lov, mar, mir, ob, ost, slad. — Sestavi po dve besedi skupaj in jih zveži z novo črko tako, da dobiš nove besede. Novovstavljene črke ti povedó nekaj, kar že dlje časa pretresa ves svet.

Iz koledarja.

(Miroljub, Vižmarje.)

$a + b = c$.

Ključ: a = žensko krstno ime,
b = ime škofa mučenca,
c = ime papeža.

Uganke ureja višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Na isti naslov naj se pošiljajo vsi rokopiši ugank, prav tako (do 20. vsakega meseca) tudi rešitve priobčenih ugank. Lepo risane uganke bomo tudi nagradili.

Rešitev ugank v februarški številki.

Vremenska hišica. Začni vedno pri eni ter vzemi najprej vsako sedmo, potem vsako šesto, nato vsako peto črko itd., pa dobiš: Sedme ure dež — stare babe ples.

Izločevalnica. Sliva, pletenina, Mentor, brinje, krivokljun, sodnik, slikarstvo, napredek, pokrovitelj, slovnica, govedina, grenčica, pleskar, lipa, veslač, nihalo, mrak. — Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik.

Besedna uganka. Ovid, stas, svit, stan, tema, Lear, voha. — Vita vitae meae.

Mreža. 1—4 Valentin, 1—7 Vodnik, 2—6 eden, 3—7 tombak, 4—8 Novice, 4—10 naduha, 5—9 dren, 7—10 kresnica.

Društveni znak. Lira.

Premikalnica. Tovor, škrga, bisser, golša, drvar, ponev, tarča, strop, steza, sršen, lišaj, zakon. — Varšava, Pariz.

Konjiček. Lakomnik rajši čuje cekine zveneti, ko slavca peti.

Tihožitje. Viseči papirnati trakovi dajo od leve proti desni: O pustu.

Za pust. Jemlji črke, kakor kaže lik med maskama, in sicer: 1. vrsta od srede navzdol, 2. vrsta od srede proti

levi, 3. vrsta od srede navzgor, 4. vrsta od srede proti desni itd., pa dobiš:

Stara baba gobe žanje,
ded korenje pleje,
gospodinja kokljo molze,
gospodar pa repo veje.

Narodna.

Vremenska uganka za februar. Nikotin, zelnik, skorja, puškar, svojat, konjiček, sopara, veja, žoga, molitev, politika, soprog, Kosovel, počitnice, kimovec, količnik. — Kolikor škrjanček prej žgoli, toliko po svečnici molči.

Francè Francevič. Osveta. Bujna in divja je vaša fantazija. Osnova črtice ogabna. Neresničnostna. Če dva mlada fanta zabredeta v take zločine (v vaši črti!), je to dejanje, da človek samo še pljune. Kakor je vse to plod razdivjane, umazane pubertetne fantazije, tako so potem vsi dogodki — kar štiri smrti (kap!) — prav taki sadovi. Ne tako! Mojster boš v tem, v kolikor se obrzdaš, ne, v kolikor se razdivjaš.

Mik. iz Lj. Ti začetni poskusi so kar posrečeni.

Snežinke.

Bele snežinke naletavajo. Bele snežinke me uspravajo,
Moje oči jih lové, da jih lovim.
dokler se v snegu ne izgubé. Kadar so moje, že jih zgubim.

Paziti moraš, da verz vedno poje in da je vsebina res zaokrožena. »Klic iz vetra« je lepo izpeljana, le trd jezik ima, podobno pripovedna »Lučka«. Ne smeš le pisati, ampak peti moraš! Mnogo ti bo še treba, pa zna kaj biti v tebi. Pošlji te stvari Vrtcu, rokopise dobiš lahko v našem uredništvu.

Karel Š. Vpliv prebranih pesmi se vašim verzom zelo pozna. Pogrešam pa močne sile, ki bi vse gnetla in oblikovala; pišete z neko težavo, se mi zdi, in ne pridete do samostojne misli in svojega izraza.

Samota.

Črno obzorje vzhoda
se strnilo z obzorjem je zahoda: Nem je njen glas...
noč...

Samota je sklenila svoj obroč
Okoli tožnega srca.
In jaz?
Oh, ozka, ozka je gaz,
kratko odmerjen je čas...

Samota je mir,
je tema,
kot netopir,
ki v brezglasnem ritmu plahuta.
Kaj, mar je zaklet
ta čudni, čudni svet?

Ali ni to zelo posneto, nerodno in brez vsebine? Verz o netopirju in prisiljen ter medel konec me sili, da dvomim o pesniških zmožnostih. Oprostite, če naravnost povem.

Janez. Pravite, da ste se s sošolcema domenili, da naj naredi vsak po en sonet. Vi ste ga napravili, onadva seveda ne. Zdaj bi radi videli, če je kaj vreden. Takle je:

Sic perit...

Kakor cvetlica, ki pomladi vzklije,
razvije se iz drobnega semena
in raste dalje, z radostjo gojena,
v poletju vročem cvet goreč razvije.

Toda, ko prva slana jo pokrije
in dvigne ostru sapa se ledena,
usahne cvet, ker zanjga sreča ena,
poletno sonce, zdaj mu več ne sije.

Tako ljubezen tvoja, draga, mila,
vzklila je kot cvetka ob pomladi
in se nato v cvet goreč razvila.

Toda, ko cvetja sonce več ne gladi,
osuje se, ker sreča ni mu mila.
Ugasnil up je meni v bridki nadi.

To je popolni Prešeren, po motivu, vsebini, obliki, jeziku, besedah, celo po rimah. Za vsak verz bi našel primero v Prešernu — kdor je dijak, naj jo nalašč poišče, da bo postal sam — kritičen. Odmev šolskih let se le prerad sproži v duši, kakor bi bila lastna misel. Nič ne dé, zmoti ni krivda!

Ivan Št. V pesmih ste preveč domač in preveč vsakdanji. Lepega nima ta pesem nič.

»Tik tak.«	»Tik tak.«
Ojé, ojé,	Ojé, ojé!
dete zajoka.	Človek zajoka.
»Boš tiho, otrok!«	»Boš tiho, otrok.«
Mati zaprosi:	pravi mu Bog,
»Nà, mleka!«	»nà, mleka!«

Tako ni mogoče. Izpisujete se, kadar ste razpoloženi. »Desetniki« ima nekaj lepih motivov, ki bi jih pravi pravljicar s pridom mogel porabiti, je pa tako nerodno izpeljana zgodba, da ni za rabo, kakršna je zdaj. Preveč se menjujeta pripovedovanje in opevanje, resničnost in simboličnost, tako da ni nobene enotnosti, ki bi črtico priporočala. Veliko globlje bi morali zastaviti, da bi kaj uspelo.

REŠIVCI UGANK V FEBRUARSKI ŠTEVILKI

Benedičič Jakob (6), Bulovec Ivo (10), Cesar Anton (8), dr. Češarek Franc (7), Dobrovoljc Janez (10), Rauber Jaka (7), Frančiškanski kleriki, Maribor (7), Gradišnik Josip (5), Jeglič Stanko (10), Moder Janko (10), Marin Anton (10), Jere Anton (7), Perčič Stanko (10), Padar Jože (10), Seljak Vojko (10), Jan Lovro (7), Koželj Anton (7), Kmecl Edmund (10), Kocpek Alojzija (7), Kržišnik Tone (10), dr. Knific Ivan (10), Bobnar Janez (10), Bobnar Marija (10), Kladenšek Jernej (9), Klopčič Josip (10), Kumar Marija (10), Lukovšek Ivanka (10), Lovšin Iva (7), Lipoglavšek Slava (10), Ložar Janez (10), Kržišnik Pavel (10), Malovrh Jožica (6), Mlakar Jožef (8), Mikelj Jožef (8), Modrinjak France (10), Mihelič Franc (10), Papler Marija (10), Pavlin France (10), Radoš Martin (7), Rožanec Josip (10), Rakovec Josip (10), Sodja Franc (8), Senica Feliks (2), Sovinšek Jože (7), Štukl Jakob (6), Šraj Anton (7), Šušteršič Franc (9), Tršinar Slavko (6), Toman Marija (10), Vrhunec Janko (9), Vovk Joža (10), Volk Slavko (9), Zagradišnik Franc (7), Bezjak Alojz (10), Bezjak Martin (10), Čampa Ivan (7), Debeljak Tine (9), Debevec Krista (7), Demšar Viktor (10), Eržen Anica (6), Grebenc M. (10), Huth Srečo (9), Izobraž. društvo, Stična (10), Jug Franjo (8), Kat. prosv. društvo, Sv. Lovrenc (10), Kalan Minka (10), Novak Stana (2), Petelin Marija (10), Pipan Jelica (10), Slodnjak Joža (10), Sancin Anton (9), Trpin J. (10), Videnšek Ana (5), Demšar Viktor (10), Mohar Štefan (5), Planina France (9), Prislani Janko (6), Skalar Marija (6), Imperl Peter (7).

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Knjige Goriške Mohorjeve družbe za l. 1952. Tiskala Katoliška tiskarna, Gorizia. So tele štiri: **Za Kristusa.** Življenje o Mihaela Proja iz Družbe Jezusove. Spisal Ant. Dragon S. J. — **Pri podnožju božjega prestola.** Roman. Spisal P. N. Krasnov, iz ruščine prevlel Gregor Hrastnik. — **Strici.** Kmečka zgodba. Spisal F. S. Finžgar. (Zraven sta črtici »Murčki« in »Nevesta« iz dela »Pisarna«.) — **Križem sveta.** Slike z doma in iz tujine. Sestavil prof. R. Bednarič.

Ko so hrasti šumeli. Zgodovinski roman. Spisal S. R. Minclow, iz ruščine prevedel B. Vdovič. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. 1955.

Geografski vestnik. VIII. letnik, št. 1—4. 1952. Urejuje dr. Anton Melik. Izdaja in zalaga Geografsko društvo v Ljubljani.

Veliki Tomaž. Povest. Spisal Francè Bevk. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. 1955.

Faraon. Prva in druga knjiga. Spisal Boleslav Prus, iz poljščine prevlel Francè Koblar. Jugoslovanska knjigarna. 1952. Ljudska knjižnica 48. in 49. zvezek. Tiskala Tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

Beneški trojčki. Komedija v štirih dejanjih. Zapisal Antonio Collalto, poslovenil Niko Kuret. Ljudskih iger 3. zvezek. Izdala in založila Misijonska tiskarna Domžale-Groblje.

Vitez naše ljube Gospe. Misterij v enem dejanju. Napisal Blondel von Rosenhag, poslovenil A. S. Zbirka Naše Zvezde 1. zvezek. Izdal in založil konzorcij lista »Naša Zvezda«. Tisk Misijonske tiskarne Domžale-Groblje.

Nonni. Spisal Jon Svensson, prevlel dr. J. Lovrenčič. Jugoslovanska knjigarna. 1955. Zbirka mladinskih spisov. Tiskala Tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

Nebeške rože. Nabožna knjižnica. Izdaja in urejuje Alojzij Stroj. Tisk Jugoslovanske tiskarne. Doslej so izšle: I. Življenje z Jezusom. Napisala P. J. O. S. Urs. 1951. — II. Kraljevanje Srca Jezusovega v družinah. Govori O. Mateja Crawley-Boevey, prevedla uršulinka P. J. 1951. — III. Sveta Terezija Deteta Jezusa, čudodelka naših dni. Napisala Mirjam. 1951. — IV. Sv. rožni venec in lavrantske litanije. Napisal Mihael Hofmann. S predgovorom Friderika Barage. 1951. — V., VI. Marija, Mati milosti. Šmarnice. Spisal dr. Jožef Lesar. 1952.

FRANCE BEVK

55

VELIKI TOMAŽ

Pravkar je izdala Družba sv. Mohorja: France Bevk: Veliki Tomaž. Mohorjeve knjižnice 55. zvezek. Broširan izvod za člane 21 Din, vezan 33 Din (za nečlane broš. 28 Din, vez. 44 Din). Sergej Rudolfovič Minclov, prevel B. Vdovič: Ko so hrasti šumeli ... Mohorjeve knjižnice 54. zvezek. Broširan izvod za člane 30 Din, vezan 42 Din (za nečlane broš. 40 Din, vez. 56 Din). Naročajte knjigi po dopisnici. Zahtevajte novi seznam knjig, dobite ga brezplačno od Družbe sv. Mohorja v Celju